MANUDUCTIO

AD LOGICAM,

Sive

DIALECTICA

STUDIOSÆ JUVENTUTI
AD LOGICAM PRÆPARANDÆ,

Conscriptæ

A. R. P. PHILIPPO DU TRIEU
E SOCIETATE JESU,
In Collegio Aquicinctino Duaci Philosophiæ Professore primario.

Nunc denuò cum Annotationibus ad loca quædam difficiliora recusa.

Cui annectitur

TRACTATUS

Brevis & dilucidus de Demonstratione.

Accessit insuper

CL. GASSENDI

Elegans Dissertatiuncula

De natura Demonstrationis cum annotationibus quibusdam illustrata.

OXONIÆ,

Typis & Impensis *Guil. Hall*, Prostant venales apud *F. Oxlad*, & *S. Pocock*. Anno 1662.

AUTOR
AD LECTOREM.

VIsum eſt iis quorum intererat, ipſique adeo venerandæ artium Facultati Florentiſſimæ Academiæ Duacenſis, commodum fore, ſi ſtudioſæ Juventuti ad Logicam præparandæ nova Dialectica ſcriberetur. In tanta talium librorum multitudine? inquies. Ita cenſuerunt, & jam cauſam finemque dixi. Etſi enim multi, qui Dialecticæ præcepta hactenus publico dederunt, recte & laudabiliter ſcripſerint; adhunc tamen finem non omnino accommodate. Quidam ſermonis cultum & dictionis elegantiam ſectati, potius hanc artem ad oratoriam referentibus ſcripſêrunt, quam adoleſcentibus ad ſeveriores diſciplinas præparandis, quibus, omni verborum rejecta luxurie, Dialectica plane & nudè proponi amat. Alii, cum omnia omnino ad hanc diſciplinam ſpectantia complecti vellent, multa neceſſaria prolixè ſunt proſecuti, quæ Logicam jam ingreſſis & omni alia occupatione liberis, utiliter & opportunè proponantur: iis vero, qui ante aſcenſum ad Logicam, inter quotidiana, & continua ferè litterarum humaniorum exercitia, ut harum regionum mos habet,

bet. Dialecticam prælibant, prorsus intempestive Contra nonnulli brevitatis studiosi, definitiones regulas, præcepta Dialecticæ nimis Jejune & sine sufficienti explicatione proponunt, cum hic cibus suapte natura austerus inassuetis ingeniis etiam bene præmansus (experientia satis didicimus) ad accipiendum difficilis videatur. Alii denique omissis Aristotelis definitionibus ac regulis, in earum locum suas, hoc est suis verba conceptas suffecerunt, aut ex versione utrique Belgicæ Universitati peregrina desumpserunt: quas si adolescentes ediscent, ubi ad Academiam veniunt alias ex usitata Aristotelis versione memoriæ mandare duplicato labore compelluntur. Quibus ac similibus de causis factum eo, ut in his provinciis complures Rhetoricæ Dialecticæque professores adolescentibus ad Logicam transmittendis, jam plures annos, omnibus relictis authoribus, hujus disciplinæ, quæ necessaria videbantur præcepta, dictanda sibi potius esse more Academico judicarint. Hæc aliaque id genus scribendæ hujus Dialecticæ occasio fuerunt.

Porrò quam in ea methodum sequar, sic paucis accipe: Primò quod ad definitiones & regulas Aristotelis attinet, eas ex Argyropoli versione accipio, quam Veneranda Artium Facultas Academia Duacensis commodis studiosæ Juventutis consultum desiderans, in posterum Logicæ Auditoribus Duaci prælegendam decrevit, ut qui hac Dialectica usuri sunt ad utramvis Belgii Universitatem se conferant, non cogantur mutare. Deinde quanta possum claritate definitiones, regulas, præcepta expono, subinde

ſubinde etiam, cum neceſſarium viſum ſit, longiuſcule, nec facile dictionis alicujus huic arti propriæ, vel obſcurioris declarationem prætermitto, memor me tyronibus ſcribere, quibus niſi ſingulorum prope verborum vis & energia explicetur, mirum quam confuſos & indigeſtos rerum conceptus effingant animo. Declarationes autem illas quæſtiunculis interjectis elicio, tum ad majorem lucem, tum ad excitanda his velut aculeis adoleſcentum ingenia, ad quos fines hanc explicationis formam valere plurimum, etiam in ipſis Logicæ, Phyſicæque Auditoribus uſu probatum eſt. Ordinem Ariſtotelis ferè ſequor, niſi ſubinde inſtituti ratio, methoduſque incipientibus accommodatior, quam ubique potiſſimum ſpecto, ab illo aliquantulum avocet. Quædam prudens omitto, quæ ab aliis copiosè traduntur, non inutilia illa quidem, ſed ad præſens inſtitutum non neceſſaria. Cùm enim, ut antea dixi, diſponendis ad Logicam adoleſcentibus omnia tradi non poſſint, delectus habendus eſt, eaque potius tradenda, quæ & minus ſpinoſa ſunt, & magis neceſſaria. Hinc nihil dico de enuntiationibus Modalibus, Exponibilibus, de inventione medii, & nonnullis aliis generis ejuſdem. Eandem ob cauſam interdum regulas aliquas diviſionis, proprietates obſcuriores & minus utiles prætermitto: multo magis abſtineo à gravioribus & ſubtilioribus quæſtionibus, quas ne leviter quidem attingo, probe ſciens quàm hoc præpoſterum, & ab omni probata methodo alienum ſit. Quis vir doctus & prudens ferat adoleſcentibus nondum Logicam

gicam ingreſſis, de univerſalibus, de entibus rationis, de relationibus & aliis hujuſmodi, difficillimas proponi quæſtiones? Quid eſt hoc, niſi confundere ingenia, pervertere diſciplinarum ordinem, faſtigium ante fundamentum moliri? Adoleſcentes, ſi me audiant, dabunt operam, ut primum Dialecticæ præcepta probè intelligant, ac firmiter teneant, certi ſe nihil præclari unquam in ſuperioribus diſciplinis effecturos, niſi hoc inſtrumento tempeſtivè inſtructi ad eas accedant. Hæc habui, Lector, quæ de inſtituti mei ratione præmitterem.

INDEX

INDEX TITULORUM.

TRACTATUS I.

DE TERMINO SIMPLICI.

PARS I.

Quarundam vocum explicatio, quarum per totam ferè Dialecticam frequens eſt uſus.

CAP. I. DE Terminorum varietate. pag. 2.

ART. I. *Definitio propoſitionis, ſive Enuntiationis. ibid.* 2. *Definitio Termini.* 4. 3. *De Termino ſyncategorematico, categorematico, & mixto.* 5. 4. *De Termino ſimplici & complexo.* 6. 5. *De Termino concreto & abſtracto.* 8. 6. *De Termino intrinſecè & extrinſecè denominante.* 9. 7. *De Termino connotativo & abſoluto.* 10. 8. *De Termino denominativo & denominante.* 12. 9. *De Termino univoco & æquivoco.* 13. 10. *De Terminis comparatis.* 16

CAP. II. De varietate prædicationum: 17

ART. I. *Definitio prædicationis, tum de prædicatione propria & impropria, & hac duplici, cauſali & concomitativa. ibid.* 2. *De prædicatione ordinata & inordinata, & hâc varia.* 10. 3. *De prædicatione intrinſeca, extrinſeca, eſſentiali & accidentali in quid, & in quale.* 21. 4. *De prædic. neceſſaria, contingenti, impoſſibili.* 23.

PARS II.

De Univerſalibus.

CAP. I. De Univer. & individuo generatim. 24

INDEX

ART. I. *Definitio universalis. ibid.* 2. *De individuo.* 28.
CAP. II. De univer. quæ prædicantur in quid. 30.
ART. I. *De linea prædicamentali. ibid.* *De genere.* 32. *De specie.* 33. 4. *De generalissimo, specialissimo & subalternis.* 35.
CAP. III. De univer. quæ prædicantur in quale. 36.
ART. I. *De differentia. ibid.* 2. *De proprio.* 38. 3. *De accidente.* 40.

PARS III.

De categoriis seu prædicamentis.

CAP. I. De prædicamentis in generali. 41.
ART. I. *Quid sit Categoria, sive prædicamentum, & quotuplex.* 42. 2. *Quot modis aliquid ponatur in prædicamento.* 43. 3. *Quæ conditiones requirantur, ut terminus ponatur directè in prædicamento. ibid.*
CAP. II. De singulis prædicamentis in particulari. 44.
ART. I. *De substantia.* 45. 2. *De quantitate.* 48. 3. *De Qualitate.* 51. 4. *De Ad Aliquid.* 54. 5. *De Actione & passione.* 57. 6. *De reliquis prædicamentis.* 58.
CAP. III. De post prædicamentis. 60.
ART. I. *De oppositis. ibid.* 2. *De modis prioris & simul.* 64
CAP. IV. De proprietatibus prædicamentorum. 68.
ART. I. *Proprietates Substantiæ ibid.* 2. *Proprietates Quantitatis.* 68. 3. *Proprietates Qualitatis.* 69. 4. *Proprietates Ad aliquid. ibid.* 5. *Proprietates Actionis & passionis.* 70.

TRACTATUS II.

DE ENUNTIATIONE.

PARS I.

De Enunciationis structura, varietate, proprietatibus.

CAP. I. DE partibus Enunciationis. 71.
ART. I. *De nomine, ibid.* 2. *De verbo.* 73.
CAP. II. De ipsa Enunciatione, ejusque variet. 74.

ART.

TITULORUM.

ART. I. *De Oratione, duabus ejus ſpeciebus, imperfecta & perfecta, & hac multiplici, ibid.* 2. *De enunciatione, ejuſque diviſione ac ſubdiviſione.* 75.
CAP. III. De quibuſdam enunciationis proprietatibus. 78.
ART. I. *Quid & quotuplices ſint oppoſitæ. ib.* 2. *Leges ſubalternarum & oppoſitarum.* 80. 3. *De Æquipollentia.* 82.

PARS II.

De definiendi dividendique ratione.

CAP. I. De definitione. 84
ART. I. *Quid & quotuplex ſit definitio.* *ibid.*
2. *Quæ ſint leges definitionis.* 88
CAP. II. De diviſione. 88
ART. I. *Quid & quotuplex diviſio.* *ibid.*
2. *Quæ ſint leges diviſionis.* 89.

PARS III.

De ſuppoſitione.

CAP. I. De generibus ſuppoſitionum. 91.
ART. I. *Quid & quotuplex ſuppoſitio. ib.* 2. *De ſuppoſitioni materiali.* 92. 3. *De ſuppoſitione ſimplici.* 93.
4. *De ſuppoſitione perſonali.* 94.
CAP. II. De ſpeciebus ſuppoſitionum. 95.
ART. I. *De ſuppoſitione univerſali ſeu diſtributiva.* *ibid*
2. *De ſuppoſitione copulata.* 97. 3. *De ſuppoſitione determinata.* 98. 4. *De ſuppoſitione confuſa.* *ibid.*

TRACTATUS. III.

DE SYLLOGISMO.

PARS I.

De principiis internis ſyllogiſmi.

CAP. I. DE principiis materialibus ſyllogiſmi. 100
ART. I. *Quid ſit argumentatio, & quæ ejus partes. ib.*
2. *Quotuplex ſit argumentatio.* 101.
3. *Quid ſit ſyllogiſmus.* 103. 4. *Quot termini & enunciationes in ſyllogiſ.* *ibid.*

INDEX.

CAP. II. De principiis formalibus ſyllogiſmi. 106.
ART. I. *De figura & modo, eorumque var. generatim.* 106. 2. *Modi primæ figuræ cum exemplis ſyllog.* 108. 3. *Modi ſecundæ figuræ cum exemplis ſyllog.* 110. 4. *Modi tertiæ figuræ cum exemplis ſyllogiſ.* *ibid.*

PARS II.

De principiis externis Syllogiſmi.

CAP. I. De principiis dirigentibus. 111
ART. I. *Quot & quæ ſint princip. dirig. ſyllog.* 112. 2. *Regulæ generales ſyllogiſmorum.* 113. 3. *Regulæ ſpeciales primæ figuræ.* 115. 4. *Regulæ ſpeciales ſecundæ figuræ.* 116. 5. *Regulæ ſpeciales tertiæ figuræ.* 117.
CAP. II. De principiis perficientibus ſyllog. 117.
ART. I. *De converſione propoſitionum.* 118. 2. *De diviſione ſyllog. in perfect. & imperfectum* 119. 3. *De reductione oſtenſiva ſyllog. imperfecti ad perfectum.* 120. 4. *De ſyllog. expoſitorio & reductione per expoſitionem.* 122. 5. *De reductione per impoſſibile.* 124.
CAP. III. De ſpeciebus argum. non ſyllogiſticæ. 127.
ART. I. *De Enthymemate. ibid.* 2. *De Inductione.* 128. 3. *De exemplo.* 129. 4. *De Sorite ſive coacervatione. ib.*

TRACTATUS IV.

DE LOCIS.

PARS I.

De locis Dialecticis.

CAP. I. QUædam præambula ad locos Dialecticos. 130
ART. I. *Diviſio ſyllogiſmi in demonſtrativum, Dialecticum, litigioſum & pſeudographum.* *ibid.* 2. *Quando argumentatio non ſyllogiſtica & materialis cenſeatur bona.* 132. 3. *Quid locus, & quotuplex, & quot modis ab eo argumentemur.* 134.
CAP. II. De locis internis. 135.
ART. I. *Locus à definitione. ibid.* 2. *Locus à genere ad ſpeciem.* 136. 3. *Locus à ſpecie ad genus.* 137. 4. *Locus*

cus à toto in modo. 138. 5. Locus à toto integrali. ibid. 6. Locus à causa materiali. 139. 7. Locus à causa formali. 140. 8. Locus ab inesse ad denominare. 141. 9. Locus ab efficiente. 142. 10. Locus à potentia ad actum. 143. 11. Locus à causa finali. ibid. 12. Locus ab oppositione. 144. 13. Locus à generatione, corruptione, & usu. 145. 14. Locus ab antecedente & consequente. 146. 15. Locus à communiter accidentibus. 147.

CAP. III. De locis externis. 167.

ART. I. Locus ab authoritate. ibid. 2. Locus à simili & pari. ibid. 3. Locus à majori & minori. 148. 4. Locus à comparatione. 149. 5. Locus à repugnantibus. ibid. 6. Locus ab oppositis. ibid.

CAP. IV. De locis mediis. 151.

ART. I. Locus à conjugatis & casibus. ibid. 2. Locus à divisione. 152.

PARS II.

De locis sophisticis.

CAP. I. De fallaciis in dictione. 153.

ART. I. Quot sint metæ sophisticæ. ibid. 2. De fallacia in communi, ejusque divisione. 154. 3. De fallacia Æquivocationis, Amphiboliæ & Accentus. ibid. 4. De fallacia compositionis & divisionis. 155. 5. De fallacia figuræ dictionis. 156.

CAP. II. De fallaciis extra dictionem. 157.

ART. I. De fallacia accidentis. ibid. 2. De fallacia dicti secundum quid & dicti simpliciter. 158. 3. De fallacia ignorationis Elenchi. 159. 4. De fallacia petitionis principii. ibid. 5. De fallacia consequentis. ibid. 6. De fallacia non causæ ut causæ. 160. 7. De fallacia plurium interrogationum ut unius. ibid.

TRACTATUS

brevis de Demonſtratione.

CAP. I. DE naturâ Demonſtrationis & ſcientiæ. Pag. 1.

CAP. II. De neceſſitate ejuſque gradibus. 6.

CAP. III. De præcognitionibus & quæſtionibus. 10.

CAP. IV. De variis demonſtrationis diviſionibus. 13.

Demonſtratio ὅτι. N. 2.

διότι. 3. 14.

Univerſalis. 4. 16.

Affirmativa. 5. ibid.

Oſtenſiva. 6. 17.

Ducens ad impoſſibile. ibid. ibid.

CAP. V. De affectionibus ſeu potentiis demonſtrationis. 20.

Regreſſus, & Circulus. pag. 21, 22.

Convertibilitas. 23.

Manuductio ad Logicam,

Sive

DIALECTICA

STUDIOSÆ IUVENTUTI AD LOGICAM PRÆPARANDÆ.

LIBRI DIVISIO.

Hoc Dialecticæ opuſculum quadruplici tractatu complectemur: Primus erit de termino ſimplici. Secundus de enuntiatione. Tertius de ſyllogiſmo. Quartus de locis dialecticis & ſophiſticis.

TRACTATUS PRIMUS

De Termino ſimplici.

PRimus hic Tractatus dividetur in tres partes. Prima pars continebit quarundam vocum explicationem, quarum per totam Dialecticam frequentior eſt uſus. Secunda aget de univerſalibus, eritque compendium introductionis Porphyrianæ. Tertia Categorias explicabit, & in ſummam rediget ea, quæ Ariſtoteles in Prædicamentis tradit.

TRACTATUS PRIMI PARS PRIMA.

Quarundam vocum explicatio, quarum per totam fere Dialecticam frequens est usus.

Dividemus hanc partem in duo capita. In priori agetur de terminorum, qui apud Dialecticos maxime in usu sunt, varietate. In posteriori de varietate prædicationum.

CAPUT I.

De Terminorum varietate.

Quatuor in hoc capite traduntur. Primum definitio propositionis, & declaratio partium ejus. Secundum definitio termini. Tertium varia termini divisio & subdivisio. Quartum singulorum membrorum explicatio. Finis est, ut tyronibus ad sequentia via sternatur, qui defectu cognitionis eorum, quæ hic proponuntur, hærere solent ad singula.

ARTICULUS. I.

Definitio Propositionis sive Enunciationis.

Arist. l. 1. priorũ c. 1. Propositio sive Enunciatio est alicujus de aliquo affirmativa negativave oratio: ut, *Homo est Animal, Aristoteles est Philosophus.*

Q. 1. Quot & quæ in propositione reperiuntur? R. Tria, nempe subjectum, prædicatum, & copula: ut, *Homo est animal*, ubi subjectum est *homo*, prædicatum *animal*, copula verbum substantivum *est*.

Subjectum est id, quod ordine constructionis præcedit verbum: ut in dicta propositione, *homo est animal*, subjectum est *homo*, quia præcedit verbum substantivum *est*, non solum pronunciatione, sed etiam constructione.

ſtructione. Hic vero, *ardua eſt advirtutem via*, ſubjectum eſt *via ad virtutem*, quia licet pronunciatione & ſitu ſequatur copulam, præcedit tamen conſtructione & ſenſu.

Prædicatum eſt id, quod ratione conſtructionis ſequitur verbum: ut in iſta eadem propoſitione, *homo eſt animal*, prædicatum eſt *animal*, quia ſequitur verbum *eſt*, non tantum pronunciatione, ſed etiam conſtructione. Ibi autem, *ardua eſt ad virtutem via*, prædicatum eſt *ardua*, quia licet ſitu præcedat verbum, ſequitur tamen ſenſu.

Copula eſt verbum conjungens prædicatum cum ſubjecto: ut in prædictis propoſitionibus verbum ſubſtantiuum *eſt*.

Q. 3. An illa tria ſemper ponantur in propoſitione? R. Semper ponuntur explicite vel implicite. Explicite ponuntur, quando aliquid ordine conſtructionis poſt verbum in nominativo ponitur, *ut in allatis exemplis*. Implicite ponuntur, quando nihil ordine conſtructionis poſt verbum in nominativo ponitur: ut hic, *Deus eſt*, *Johannes ſtudet*, *Petrus orat Deum*. Dixi *in nominativo*, quia ſi poſt verbum aliquid ponatur in alio caſu, non propterea in tali propoſitione prædicatum explicite ponitur: ut ibi, *Petrus orat Deum*; prædicatum enim ſemper debet in caſu convenire cum ſubjecto. In talibus propoſitionibus verbum continet in ſe copulam & prædicatum: unde ut illa duo diſtincte appareant, reſolvendum eſt verbum in participium, & verbum ſubſtantiuum hoc modo, *Deus eſt exiſtens*. *Joannes eſt ſtudens*, *Petrus eſt orans Deum*.

ANNOTATIO.

Propoſitio apud Ciceronem non ſignificat quamlibet enuntiationem, ſed tantum eam quæ in ſyllogiſmo primas tenet: Vſus tamen jam obtinuit, ut pro qualibet enuntiatione etiam poſita extra ſyllogiſmum uſurpetur, forte quia qualibet enun-

ciatio apta est primas tenere in aliquo syllogismo. Definivimus autem hic propositionem ante terminorum simplicium explicationem, licet ordine naturæ deberet illis postponi, quia ad intelligendam termini definitionem, & quæ in hoc tractatu dicentur, aliqua propositionis cognitio est necessaria.

ARTICULUS II.

Definitio Termini.

Arist. li. 1. priorũ c. 1. TErminus est, in quem resoluitur propositio ut prædicatum, & de quo id prædicatur: ut. *Homo* & *Animal.* Id est. prædicatum vel subjectum propositionis sunt id, in quod ipsa propositio resoluitur. Itaque in omni propositione sunt duo termini, scilicet prædicatum & subjectum: ut in hac. *homo est animal,* termini sunt *homo* & *animal.*

Q. 1. Quare subjectum & prædicatum vocantur termini? R. Quia sunt extrema propositionis, quibus tota propositio concluditur: extrema enim cujusque rei vocari solent ejus termini, ut in linea primum & ultimum punctum vocantur termini lineæ. Hinc copula non est terminus, quia non est extremum propositionis, sed inter extrema ponitur.

Q. 2. Utrum ergo voces extra enunciationem positæ non sunt termini? R. Propriè non esse, quia quando sunt extra propositionem, non sunt extrema propositionis, quæ ipsam terminant. Vocari tamen solent passim termini, etiam quando extra enunciationem ponuntur, maxime si sint simplices, quia saltem aptæ sunt obtinere in propositione locum extremorum.

ANNOTATIO I.

Quidam hunc loquendi modum reprehendunt, sed frustra contra communem usum pugnatur, quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi; maxime cum ille usus ratione

tione non careat. Sicut enim aqud Grammaticos conjunctiones vocantur conjunctiones, etiam quando non ponuntur in oratione, & nullas ejus partes conjungunt, quia ſaltem ex vi ſignificationis ſua apta ſunt conjungere partes orationis: ſic etiam aqud Dialecticos voces dici poſſunt termini, quando extra enunciationem conſtitutæ nihil terminant, quia ſaltem ex vi ſignificationis ſuæ aptæ ſunt propoſitionem terminare.

ANNOTATIO II.

Agitur hic tantum de propoſitione & termino vocali more dialectico. Itaque non eſt, quod de propoſitione & termino mentali tyrones laborent. De ſcriptura res eſt facilis, cum nihil aliud ſit, quam ſcriptura propoſitionem aliquam vel terminum vocalem exprimens.

ARTICULUS III.

De termino ſyncategorematico, categorematico, & mixto.

DIviditur primo terminus in ſyncategorematicum, categorematicum, & mixtum.

Terminus Syncategorematicus, eſt vox, quæ per ſe nihil ſignificat: aliis tamen juncta illis certum ſignificandi modum tribuit: ut, *omnis, nullus, utinam, apud*, &c.

Terminus Categorematicus eſt vox, quæ per ſe aliquid ſignificat, nec ullum includit ſyncategorema: ut, *homo, animal, album.*

Terminus Mixtus eſt, qui categorema & ſyncategorema includit: ut, *nemo*; continet enim ſignificationem harum duarum vocum, *nullus homo.* Item, *nuſquam*, id eſt, *nullo loco*: *ſemper*, id eſt, *omni tempore.*

Inter ſyncategoremata quædam ſunt, quæ vulgo dicuntur ſigna, quia ſignificant & oſtendunt, an vox, cui adjunguntur, ſumatur univerſaliter, an particulariter: ut, *omnis, nullus, aliquis*, &c. Illorum ſigno-

rum aliqua ſunt univerſalia: ut, *omnis*, *quilibet nullus*. Alia particularia: ut, *aliquis*, *quidam*, &c. Rurſum quædam affirmativa: ut, *omnis*, *aliquis*, &c. Alia negativa: ut, *nullus*, *non*, &c.

Adverte ſyncategoremata proprie non poſſe vocari terminos: quia per ſe non poſſunt eſſe ſubjectum aut prædicatum alicujus propoſitionis, ſed tantum ſubjectio vel prædicato junguntur, cum non ſint ſignificativa, ſed conſignativa. Itaque deinceps de termino tantum categorematico agetur.

ANNOTATIO.

Categorema proprie eſt vox, quæ de aliquo vel aliquibus dici poteſt. ut, homo, animal, homines, *&c. Syncategorema eſt vox, quæ de aliquo vel aliquibus dici non poteſt: ut* docte, ſapienter, omnis, *&c. Tales ſunt omnes caſus obliqui, adverbia, præpoſitiones, conjunctiones. Præcipue tamen ea vocantur ſyncategoremata, quæ à nullo categoremate derivantur; ut*, omnis, nullus, ad, apud, *&c. Illa vero, quæ derivantur ab aliquo categoremate, ad categoremata reduci non raro ſolent: ut*, hominis, docte, ſapienter, *&c. Quam loquendi rationem in articulo ſecuti ſumus. Hoc viſum eſt paucis annotare: quia de hac re Dialectici admodum varie loquuntur. Ex hac doctrina poteſt Logicus talem formare Regulam, quod in Terminis Syncategorematicis intelligendis non ſit immorandum: eo quod illi non poſſint per ſe intelligi; ſed operam eſſe ponendam in eo, ut termini categorematici alicujus textus explicandi prius penetrentur.*

ARTICULUS IV.

De termino ſimplici & complexo.

DIviditur ſecundo terminus in ſimplicem & complexum.

Terminus aliquis dicitur ſimplex tripliciter 1. Voce

Voce tantum. 2. Significatione tantum. 3. Voce & ſignificatione ſimul.

Terminus ſimplex voce tantum, eſt unica dictio pluribus æquivalens : ut, *nemo*, æquivalet his duabus, *nullus homo*.

Terminus ſimplex ſignificatione tantum eſt, qui componitur quidem ex pluribus dictionibus, ſed quæ ſignificatione uni æquivalent : ut, *corpus animatum*, *quantitas continua*, *diſciplinæ capax*. Nam Dialectici interdum uruntur duabus vocibus loco unius, propter penuriam vocum ſimplicium, quæ proinde apud ipſos tam ſimplices habeantur, quam ſi eſſent unica dictio.

Terminus ſimplex voce & ſignificatione ſimul, eſt una dictio ſimplicis ſignificationis, ut, *homo*.

Totidem modis terminus aliquis dicitur complexus, ſive compoſitus.

Complexus voce tantum idem eſt, quod ſimplex ſignificatione tantum : ut, *corpus animatum*.

Complexus ſignificatione tantum idem eſt, quod ſimplex voce tantum : ut, *nemo*.

Complexus voce & ſignificatione ſimul, qui componitur ex pluribus dictionibus, habentibus etiam compoſitam ſignificationem : ut, *homo albus*.

Q. Quis terminus à Dialecticis abſolutè vocatur ſimplex? R. Qui eſt ſimplex ſignificatione, ſive ſit etiam ſimplex voce, ſive non. Dialectici enim præcipue ſpectant ſignificationem. Itaque terminus ſimplex abſolute hic dicendus eſt, vox aliqua habens ſimplicem ſignificationem : ut, *homo*, *corpus animatum*. De illo tantum in hoc tractatu agitur; nam complexus, qui eſt oratio, ad ſecundum pertinet.

ANNOTATIO.

Similiter abſolute Complexus Terminus vocatur à Dia-

lecticis, *qui eſt complexæ ſignificationis: cujus varia exempla ſequuntur in ſequentibus articulis. Hinc autem Logicus diſcet, quod Terminus Complexus ſit diſtinguendus, cum propter complexam ſuam ſignificationem poſſit ſimul verum & falſum in propoſitione ſenſum efficere.*

ARTICULUS. V.

De termino concreto & abſtracto.

DIviditur tertio terminus generatim ſumptus in concretum & abſtractum.

Terminus Concretus eſt, qui formam & ſubjectum ſignificat: ut, *album:* nam hæc dictio ſignificat albedinem, quæ eſt forma, & rem præditam albedine, quæ dicitur ſubjectum albedinis. Si enim ſignificationem hujus vocis, *album*, reddere integre volueris, dices *.res habent albedinem.*

Q. 1. Quid hic vocatur forma? R. Forma hic eſt omne illud, quod alteri aliquam denominationem ſeu appellationem tribuit: ut, *albedo*, reſpectu lactis eſt forma, quia tribuit ipſi denominationem *albi*: *viſio*, ſeu actus videndi, qui eſt in oculo, eſt forma tum reſpectu oculi, quia tribuit illi denominationem *videntis*, tum reſpectu parietis vel alterius objecti, quia tribuit illi denominationem *viſi*, vel *rei viſæ.*

Q. 2. Quid vero hic vocatur ſubjectum? R. Subjectum hic eſt omne illud, quod ab altero aliquam denominationem ſeu appellationem ſuſcipit: ut, *lac*, reſpectu albedinis, quia ab illa ſuſcipit denominationem *albi: oculus*, reſpectu viſionis, quia ab illa ſuſcipit denominationem *videntis.* Item *paries*, reſpectu ejuſdem viſionis, quia ab illa denominatur *viſus*, ſeu *res viſa.*

Notandum vero ſubjectum hîc deſcriptum vocari ſubjectum denominationis, ſive etiam ſit ſubjectum inhæſionis, ſive non. Quid autem ſit ſubjectum inhæſionis,

ſionis, patebit p. 3. hujus tractatus c. 2. a. 1. ubi dicetur, quid ſit eſſe in ſubjecto inhæſionis. Subjectum denominationis explicabitur artic. ſequenti.

Terminus Abſtractus eſt, qui ſignificat ſolam formam, non autem ſubjectum: ut iſta vox, *albedo*: tantum enim ſignificat albedinem, quæ eſt forma, non autem rem affectam albedine, quæ eſt ſubjectum.

ANNOTATIO.

De concretis ſubſtantivis non ſint tyrones ſolliciti, quia eorum cognitio neque hoc loco tradi commode poteſt, neque ad præſens inſtitutum neceſſaria. Satis ſuperque eſt, ſi generatim intelligant, omnia nomina ſubſtantiva uſitata eſſe concreta: ut, Joannes, homo, equus. animal, arbor, *&c. Abſtracta vero illis reſpondentia fingenda eſſe: ut à Joanne fingitur* Jonneitas, *ſicut Cicero à Lentulo finxit* Lentuleitas, *ab homine* humanitas, *& ab equo* equinitas, *ab animali* animalitas, *&c. Ex hujus articuli doctrina licebit diſcere, quid ſit Materialiter, item Formaliter aut Concretè ſumi terminum.*

ARTICULUS VI.

De termino intrinſece & extrinſece denominante.

SUbdividitur terminus concretus in terminum dominantem intrinſece, & denominantem extrinſece.

Terminus Concretus denominans intrinſece eſt, qui tribuitur ei, in quo eſt forma per ipſum ſignificata: ut, *album:* nam iſte terminus tribuitur lacti, nivi, papyro, cygno, &c. in quibus eſt forma per ipſum ſignificata, nempe albedo.

Terminus Concretus extrinſece denominans eſt, qui tribuitur ei, in quo non eſt forma per ipſum ſignificata: ut, *videri*, vel, *viſum eſſe*. Nam iſte terminus

minus tribuitur parieti, in quo non eſt forma per ipſum ſignificata, ſcilicet viſio: hæc enim eſt in oculo, non pariete, vel quavis alia re viſa. Talia ſunt omnia verba & participia paſſiva ſignificantia actiones animæ: ut, *audiri, intelligi, amari, deſiderari; auditum, intellectum, amatum, deſideratum.* Nam, ut ex uno colligas cætera, dicitur amari pecunia, cum tamen amor non ſit in pecunia, ſed in animo illam amantis. Item pleraque verba & participia activa ſignificantia alias actiones: ut, *illuminans, calefaciens*, &c. dicitur verbi gratia, Sol illuminans, cum tamen illuminatio non ſit in Sole, ſed in aere. Verum iſta hoc loco enucleatius tradi nec debent, nec poſſunt.

ANNOTATIO.

Ex hac doctrina licebit cavere multas Fallacias, quæ committi ſolent per extrinſece denominantes terminos.

ARTICULUS VII.

De termino connotativo & abſoluto.

DIviditur quarto terminus generaliter acceptus in connotatiuum & abſolutum.

Terminus Connotatiuus eſt, qui ſignificat formam adjacentem: ut, *album, coloratum, dulce*, &c.

Q. 1. Quid eſt ſignificare formam quaſi adiacentem? R. Eſt ſignificare adjective. Itaque ſola adjectiva ſunt connotativa; ut exempla jam addu&ta, vel quæ ſignificant per modum adjectivorum: ut, *dominus, ſervus, pater, filius*, &c.

Q. 2. Quotuplex ſignificatum habet terminus connotatiuus? R. Duplex, materiale & formale. Significatum materiale eſt ſubjectum formæ nomine connotativo expreſſæ. Significatum formale eſt forma nomine connotativo expreſſa: ut hic terminus, *album*, ut antea dictum eſt, ſignificat duo, ſcilicet ſubjectum, quod res habens albedinem, nempe lac vel paries,

paries, & formam, quæ eſt albedo. Res habens albedinem, nimirum lac vel paries, eſt ſignificatum materiale, albedo vero ſignificatum formale.

Q. 3. An terminus connotatiuus eodem modo ſignificet ſuum ſignificatum materiale & formale? R. Non eodem modo, nam materiale ſignificatum ſignificatur in recto, formale autem in obliquo. Illud vero dicitur ſignificari in recto, quod in explicatione termini ſignificantis ponitur in nominativo caſu. Illud dicitur ſignificari in obliquo, quod in explicatione termini ſignificantis ponitur in caſu obliquo: ut ſi velis explicare ſignificationem hujus termini connotativi, *album*, dices, *album eſt res habens albedinem*, vel *affecta albedine*, nimirum lac, vel paries vel nix, &c. Ubi *res*, quæ eſt ſubjectum albedinis, ponitur in nominativo; *albedo* autem, quæ eſt forma, ponitur in obliquo, videlicet in accuſativo, vel ablativo. In idem redibit, ſi ad explicandam illam differentiam dicas, in explicatione termini connotativi ſignificatum materiale, vel potius nomen quo illud exprimitur, cum nomine connotativo facere concordantiam, & ideo ſemper in caſu cum illo convenire: formam vero; vel potius nomen, quo illa exprimitur, minime, ut patet ex declaratione ſuperiori.

Q. 4. Quid eſt igitur connotare, & quid connotatum? R. Colligitur utrumque ex jam dictis. Connotare enim eſt præter id, quod in recto ſignificatur, ſimul aliquid in obliquo importare. Connotatum vero eſt id, quod ſignificatur in obliquo, ſupra id, quod importatur in recto: v. g. ille terminus, *pater*, dicitur connotare filium, & filius dicitur eſſe illius connotatum. Si enim quæratur, quid ſit pater, dicetur, *eſt is, qui genuit filium.* Ubi vides aliquid ſignificari in recto, nempe eum, qui genuit, & præter illum ſignificari filium, ſed in obliquo.

Ter-

Terminus Absolutus est, qui non significat formam adiacentem, id est, non adjectivè: ut, *albedo, lapis, homo, animal*, &c.

ANNOTATIO.

Ex hac doctrina discitur, quid sit terminum sumi Connotativè vel Absolutè.

ARTICULUS VIII.

De termino denominativo & denominante.

DIviditur quinto terminus in denominantem & denominativum.

Terminus Denominativus idem est, quod connotativus. Hujus itaque definitio ex superiori articulo reperiatur.

Terminus Denominans est abstractum respondens termino denominativo seu connotativo: ut, *album*, est denominativum, *albedo*, denominans.

Denominativum est triplex, voce tantum, significatione tantum, voce & significatione simul.

Denominativum voce tantum est, quod cum aliquo abstracto convenit initio dictionis, sed ab eo differt formali significatione: ut, *somnolentus*, respectu hujus abstracti, *somnus*: nam *somnus* significat quietem naturalem, *somnolentus* autem significat vitium.

Denominativum significatione tantum est, quod cum aliquo abstracto convenit tantum significatione, non voce: ut, *probus*, respectu hujus nominis, *virtus*.

Denominativum voce & significatione simul est, quod cum aliquo abstracto convenit significatione & initio dictionis, sed finali terminatione distinguitur: ut, *album*, respectu hujus abstracti, *albedo*.

Hoc solum definitur ab Aristotele in Antepræd icamentis his verbis:

De-

Ariſt. in Categ. c. 1. Denominativa ſunt, quæ ab aliquo nominis appellationem habent ſolo differentia caſu: *Ab aliquo*, ſcilicet abſtracto: *Solo differentia caſu*, id eſt, finali terminatione diſcrepantia. *Nominis appellationem habent*, id eſt, derivantur.

Denominativo & denominanti reſpondet denominatum. eſt autem denominatum ſubjectum formæ, de quo vox denominativa accidentaliter dicitur; ut, *corvus* eſt denominatum *nigri*, *cygnus albi*. Nigredo denominativum *nigri*.

ARTICULUS IX.

De termino univoco & æquivoco.

DIviditur ſexto terminus generaliter acceptus in Univocum & Æquivocum.

Terminus Univocus eſt, qui pluribus tribuitur in eadem ſignificatione: ut ille terminus, *homo*, comparatione Joannis & Petri: Illis enim in eadem ſignificatione tribuitur.

Q. 1. Unde cognoſci poteſt aliquem terminum pluribus tribui in eadem ſignificatione? R. Si ei ſemper in mente reſpondeat idem conceptus, id eſt, ſi ejus ſignificatum eodem ſemper modo concipiamus: v. g. dum *homo* tribuitur Joanni & Petro, idem conceptus in mente formatur, & eodem modo ſignificatum illius vocis concipitur.

Q. 2. Unde vero cognoſcitur eundem ſemper conceptum termino reſpondere: ſeu ejus ſignificatum eodem ſemper modo concipi? Si eadem explicatio ſemper illi poſſit accommodari: v. g. *homo*, dum tribuitur Joanni, Petro, Paulo, &c. ſemper explicatur per *animal rationale*, cum Joannes ſit homo, quia eſt animal rationale, & Petrus etiam ſit homo, quia eſt animal rationale, &c. Hoc autem ſemper accidit, quando nomen imponitur pluribus propter eandem rationem

tionem in illis inventam, & expreſſam ipſo nomine, ut patet per exemplum adductum.

Terminus univocus dicitur à Dialecticis univocum univocans, hoc enim idem eſt ac nomen commune, quod pluribus in eadem ſignificatione tribuitur.

Huic reſpondent univoca univocata, quæ ſunt ipſæ res plures, quibus aliquod nomen in eadem ſignificatione tribuitur: ut, *Joannes* & *Petrus*, reſpectu nominis, *homo*.

Hæc ſolum in anteprædicamentis ab Ariſtotele definiuntur his verbis:

Ariſto. in Categ. c. 2. Univoca dicuntur, quorum & nomen commune eſt, & ratio ſubſtantiæ nomini accommodata eadem eſt: Id eſt, ſunt entia plura: quibus tribuitur idem nomen, ita ut definitio ſeu explicatio nominis ſemper etiam maneat eadem.

Terminus Æquivocus eſt, qui pluribus tribuitur in diverſa ſignificatione, ut nomen *canis*, comparatione canis domeſtici, & conſtellationis, quæ illo etiam nomine appellatur: *gallus*, reſpectu galli gallinacei, & hominis Galli: *homo*, reſpectu hominis veſti & picti.

Q. 3. Unde poteſt cognoſci aliquem terminum tribui pluribus in diverſa ſignificatione? R. Ex ſignis contrariis, videlicet, ſi ei reſpondeat in mente varius conceptus, id eſt, ſi ejus ſignificata vario modo concipiantur, quod fit, quando diverſæ explicationes uni termino debent adhiberi, ut ſi tribuas illud nomen, *canis* animali domeſtico & conſtellationi, non formabis utrobique eundem conceptum, ſed varie ſignificatum illius vocis concipies, & diverſas ejus explicationes adferes. Nam ſi explices illum terminum, dum tribuitur animali domeſtico, dices, canem eſſe animal latrans: ſi vero eundem explices, dum tribuitur conſtellationi, dices, canem eſſe ſeriem aliquot ſtellarum. Similiter, *homo*, dum rationale:

rationale: dum vero tribuitur homini picto, explicatur eſſe figura & imago hominis, &c. Et ratio eſt, quia illud nomen impoſitur illis pluribus propter diverſas rationes.

Terminus Æquivocus dividitur in æquivocum pure, & analogum.

Terminus Æquivocus Purè eſt; qui plura æque primo ſignificat: ut, *canis*, reſpectu canis domeſtici & cœleſtis: *gallus*, reſpectu galli gallinacei, & hominis Galli.

Terminus Analogus eſt, qui plura non æque primo ſignificat, ſed unum primario, alterum ſecundario: ut *homo* reſpectu hominis veri & picti; iſta enim vox, *homo*, primario & proprie ſignificat hominem verum: ſecundario autem & improprie hominem pictum.

Terminus æquivocus à Dialecticis dicitur æquivocum æquivocans: hoc enim idem eſt ac nomen commune, quod pluribus in diverſa ſignificatione tribuitur.

Huic reſpondent æquivoca æquivocata; quæ ſunt ipſæ res plures quibus aliquod nomen in diverſa ſignificatione tribuitur; ut, *canis domeſticus & cæleſtis*, reſpectu nominis, *canis*: *gallus gallinaceus & Gallus homo*, reſpectu nominis, *gallus*.

Hæc definiuntur ab Ariſtotele in Anteprædicamentis his verbis:

Ariſto. in Categ. c. 1. Æquivoca ſunt, quorum nomen ſolum commune eſt, ratio vero ſubſtantiæ nomini accommodata diverſa. Id eſt, ſunt entia plura, quibus tribuitur idem nomen, ſed ita ut definitio & explicatio nominis ſit diverſa. Quod ſi illæ res plures, æque primo ſignificentur, dicuntur ſimpliciter æquivocata, qualia ſunt duo exempla jam propoſita: ſi vero una ſignificetur primario, altera ſecundario, dicuntur analogata: ut, *homo verus & pictus*, reſpectu nominis, *homo*.

ANNO-

ANNOTATIO.

Variæ ſunt æquivocorum jam explicatorum ſubdiviſiones apud Philoſophos, ſed illæ Dialecticæ tyroni, & ad inſtitutum noſtrum nullo modo ſunt neceſſariæ: Ideo illas prætermittendas judicamus. Scimus etiam univoca & æquivoca in Antepræd icamentis ab Ariſtotele ſtrictius ſumi, quam nos hic ea ſumpſerimus; ſcilicet pro iis, quibus idem nomen in eadem vel diverſa ſignificatione eſſentialiter tribuitur. Sed cum illa reſtrictio ad finem noſtrum non conducat, ipſius Ariſtotelis definitiones generalius, ut optimè poſſunt, interpretati ſumus. Hinc diſcimus cautè diſcernendum eſſe, num Terminus aliquis conveniat multis univocè an æquivocè, ad cavendas fallacias Tr. 4. p. 2. c. 1. o. 3.

ARTICULUS. X.

De terminis comparatis.

SEptima termini generatim ſumpti diviſio deſumi poteſt ex comparatione unius termini cum altero. Quatuor enim modis ad ſe invicem termini comparari poſſunt. 1. ut repugnantes. 2. ut convertibiles. 3. ut magis & minus communes. 4. ut excedentes & exceſſi.

Termini repugnantes ſunt, qui de ſe invicem univerſaliter negari poſſunt; ut, *homo & brutum*: nullus enim homo eſt brutum, & nullum brutum eſt homo.

Termini convertibiles ſunt, qui univerſaliter de ſe invicem affirmari poſſunt: ut, *homo & riſibilis*, quia omnis homo eſt riſibilis, & omne riſibile eſt homo.

Termini illi habent ſe ut magis & minus communes, quorum unus poteſt de altero univerſaliter affirmari, ſed non contra: ut, *animal* eſt terminus magis communis quam *homo*, quia omnis homo eſt animal, ſed non omne animal eſt homo.

Termini illi habent ſe ut excedentes & exceſſi, quorum

quorum neuter de altero poteſt univerſaliter affirmari vel negari, ſed tantum particulariter : ut *homo & albus.* Dicuntur vero tales termini excedentes & exceſſi, quia ſe mutuo excedunt : unus enim de aliquo affirmari poteſt, de quo alter non poteſt affirmari : & vice verſa hic poſterior poteſt de aliquo affirmari, de quo prior non poteſt : denique de uno & eodem verè affirmantur : v. g. termini jam propoſiti excedunt ſe mutuo, quia datur homo, qui non ſit albus, ut Æthiops ; datur album, quod non ſit homo ; ut cygnus ; datur quod ſit utrumque, ut Belga.

ANNOTATIO.

Hæ ſunt potiſſimæ terminorum apud Dialecticos uſitatæ diverſitates : Sunt & aliæ complures : verum nobis non neceſſariæ, & ſtudio brevitatis omittendæ.

CAPUT II.

IN hoc capite, ut in præcedenti, tria proponentur. Primum prædicationis in genere definitio. Secundum varia ipſius diviſio, & ſubdiviſio. Tertium ſingulorum membrorum explicatio. Finis eſt, ut tyrones ſtatim initio rudem ſaltem notitiam habeant variarum prædicationum, ſine qua definitiones univerſalium, quæ ſecunda hujus tractatus parte traduntur, nequeunt intelligi.

ARTICULUS I.

Definitio prædicationis, tum de prædicatione propria & impropria, & hac duplici cauſali & concomitativa.

PRædicatio eſt affirmatio unius de altero : ut *homo eſt animal.* Dico *affirmatio*, quia etſi negatio poſſit aliquo modo dici prædicatio, ordinarie tamen nomine prædicationis ſolet à Dialecticis intelligi affirmatio.

Quibus partibus conſtet prædicatio, vide ſuprà ca. 1. art. 1. ubi traduntur partes propoſitionis; prædicatio enim idem eſt, quod propoſitio affirmtaiva.

Prædicationum alia eſt propria, alia impropria.

Prædicatio propria eſt, cujus omnes partes ſumuntur in propria ſignificatione: ut, *homo eſt animal.*

Prædicatio impropria eſt, cujus aliqua pars ſumitur in impropria ſignificatione: ut, *prata rident*: ubi verbum, *rident*; ſumitur in impropria & metaphorica ſignificatione.

Huc pertinent omnes tropicæ locutiones, quas tamen dialecticus rhetori reliquit, duas tantum ejus ſpecies uſurpans, in quibus copula ſumitur improprie.

Prædicatio itaque impropria apud dialecticos duplex eſt, alia cauſalis, alia concomitativa.

Prædicatio Cauſalis eſt, in qua effectus de ſua cauſa, vel cauſa de ſuo effectu in recto prædicatur: ut hæc: *præſentia ſolis eſt dies*, nam dies eſt effectus præſentiæ ſolis: Item hæc, *dies eſt præſentia ſolis*; ſicut enim in priori effectus de cauſa; ita in hac cauſa de effectu prædicatur.

Q. 1. *Oſtende copulam in prædicatione cauſali ſumi improprie.* R. *Quia verbum ſubſtantivum*, eſt, *proprie ſignificat identitatem rei per ſubjectum & prædicatum in recto ſignificatæ, ut cum dico*, paries eſt albus, *ſignifico parietem & rem affectam albedine eſſe eandem rem: At vero in propoſitione cauſali verbum ſubſtantivum non ſignificat illam identitatem, ſed proceſſum unius ab altero, ut cum dico*, preſentia ſolis eſt dies, *non denoto præſentiam ſolis eſſe proprie ipſum diem, ſed efficere diem.*

Prædi-

Prædicatio Concomitativa eſt, in qua unum de altero affimatur in recto, ideo tantum quod neceſſario cum illo exiſtat: ut, *generatio unius eſt corruptio alterius*; generatio enim non eſt idem quod corruptio, ſed tantum eam neceſſario comitatur.

Q. 2. *Quare in utraque definitione additur illa particula, in recto? R. Quia ſi prædicatio cauſæ de effectu, vel contra: item ſi prædicatio unum concomitantium de altero fiat in obliquo tantum, non erit prædicatio impropria: ut ſi dicam*, præſentia ſolis efficit diem, generatio comitatur corruptionem: *copula enim hic non ſumitur improprie.*

ARTICULUS II.

De prædicatione ordinata & inordinata, & hac varia.

DIviditur Prædicatio propria in duas ſpecies, ordinatam, & inordinatam.

Prædicatio Ordinata eſt, in qua id prædicatur, quod aptius eſt prædicari: ut, *homo eſt animal, homo eſt riſibilis.*

Q. 1. Quænam aptiora ſunt prædicari quam ſubjici? R. Duo potiſſimum, ſcilicet ſuperius ſive generalius comparatione ſui inferioris: ut, *animal*, comparatione hominis, & connotativum comparatione ſui abſoluti: ut, *riſibile*, comparatione hominis.

Prædicatio Inordinata eſt, in qua non prædicatur id, quod eſt aptius prædicari: ut hæ, *animal eſt homo: riſibile eſt flebile.*

Prædicatio inordinata eſt duplex, contra ordinem & præter ordinem.

Prædicatio inordinata contra ordinem eſt, in

qua id prædicatur, quod aptius est subjici: ut, *animal est homo, risibile est homo.*

Q. 2. *Quot modis fit prædicatio inordinata contra ordinem? R. Duobus præcipue modis: uno, si inferius prædicetur de suo superiori:* ut, animal est homo: *altero si absolutum prædicetur de connotativo: ut* risibile est homo. *Ex quo patet, has prædicationes fieri ordinatas sola transpositione terminorum.*

Prædicatio inordinata præter ordinem est, in qua neutrum aptius est subjici vel prædicari quam alterum: ut, *album est dulce, ensis est gladius.*

Prædicatio inordinata præter ordinem est duplex, prædicatio identica, & prædicatio per accidens.

Prædicatio Identica est, cujus subjectum & prædicatum sunt ejusdem prorsus significationis: ut, *homo est homo, ensis est gladius.*

Prædicatio per accidens est, in qua unus terminus connotativus de altero etiam connotativo prædicatur, ratione tantum materialis significati, in quo eorum formalia significata simul reperiuntur: ut, *album est dulce*; nam album dicitur dulce ratione tantum lactis, vel alterius subjecti, in quo & albedo & dulcedo, quæ sunt formalia significata, reperiuntur.

Q. 3. *Quare additur in definitione particula exclusiva,* TANTUM? *R. Quia si formalia significata habent connexionem aliquam per se, sive ratione sui, & non tantum ratione materialis significati, prædicatio unius connotativi de altero non erit prædicatio per accidens. Contingere id potest duobus casibus. Unus est si abstractum unius connotativi possit prædicari de abstracto alterius in recta, unde hæc non est prædicatio per accidens,* album est coloratum, *quia*

quia licet dicere in abſtracto, albedo eſt color. *Alter caſus eſt, ſi forma per unum connotativum ſignificata ſit cauſa formæ per alterum ſignificatæ, aut ſimilem aliquam connexionem cum illa habeat, unde hæc etiam non eſt prædicatio per accidens*, juſtus eſt honorandus, *quia juſtitia eſt cauſa honoris. Tunc ergo demum unus terminus connotativus prædicatur de altero per accidens, quando formæ per illos ſignificatæ tales ſunt, ut nec de ſe invicem prædicari poſſint in abſtracto, nec una ſit cauſa alterius, ſed per accidens ſolum contingit, ut in eodem reperiantur.*

ARTICULUS III.

De prædicatione intrinſeca & extrinſeca, eſſentiali & accidentali, in quid & in quale.

PRædicatio ordinata duplex eſt, una intrinſeca, altera extrinſeca.

Prædicatio Intrinſeca eſt, cujus formale prædicatum eſt in ſubjecto: ut, *homo eſt albus*; nam albedo, quæ eſt formale prædicatum, id eſt, formale ſignificatum prædicati, eſt in ſubjecto, nempe homine.

Prædicatio Extrinſeca eſt, cujus formale prædicatum non eſt in ſubjecto: ut *paries videtur*; nam viſio, quæ eſt formale prædicatum, non eſt in ſubjecto, ſcilicet pariete.

Tales ſunt omnes prædicationes conſtantes prædicato, quod ſit concretum extrinſecè denominans, de quo dictum eſt cap. 1. art. 6.

Prædicatio intrinſeca ſubdividitur in eſſentialem & accidentalem.

Prædicatio Eſſentialis eſt, cujus totum prædicatum eſt de eſſentia ſubjecti: ut, *homo eſt animal, homo eſt animatus.*

Q. 1. Quid dicitur esse de essentia alterius? R. Illud, sine quo alterius natura nec esse, nec concipi potest: ut, *anima* est de essentia hominis, quia homo nec esse, nec concipi potest sine anima. Item *animal* dicitur homini essentiale: quia non potest aliquid esse aut concipi esse homo quin sit & concipiatur esse animal.

Q. 2. Quare dicitur in definitione, TOTUM PRÆDICATUM debere esse de essentia subjecti? R. Quia si aliqua pars prædicati non pertineat ad essentiam subjecti, non erit prædicatio essentialis, etiamsi alia pars sit de essentia subjecti: ut hæc prædicatio, *Joannes est homo albus*, non est essentialis, quia *album* non est de essentia Joannis, licet *homo* sit de essentia illius.

Prædicatio Accidentalis est, cujus prædicatum vel nulla ex parte, vel non totum est de essentia subjecti: ut *Joannes est albus*, vel *Joannes est homo albus*.

Prædicatio accidentalis aliter solet vocari denominativa, quia in ea denominativum prædicatur de denominativo, ut patet ex allatis exemplis.

Prædicatio intrinseca rursum est duplex, in quid, & in quale.

Prædicatio in quid, sive Quidditativa est, qua apte respondetur quærenti quid sit res, ut, *homo est animal*.

Prædicatio in quale est, qua apte respondetur quærenti qualis sit res: ut, *homo est rationalis*; quærenti enim qualis sit homo, apte respondetur; *homo est rationalis*. Item istæ, *Joannes est albus, est probus, est doctus*, &c. nam quærenti qualis sit Joannes, convenienter respondetur, *quod sit albus, probus, doctus*, &c.

Prædicatio in quale est duplex, una in quale essentiale, altera in quale accidentale.

Præ-

Prædicatio in quale eſſentiale (quam vocant prædicationem in quale quid) eſt, qua apte reſpondetur quærenti qualis ſit res ſecundum eſſentiam: ut *homo eſt rationalis, brutum eſt irrationale:* nam ſi quæratur qualis ſit homo ſecundum eſſentiam ſuam, aptè reſpondebitur, quod ſit rationalis; & ſi quale ſit brutum, recte dicetur eſſe irrationale; quia *rationale* eſt de eſſentia hominis, & *irrationale* de eſſentia bruti.

Prædicatio in quale accidentale (quam vocant ſimpliciter prædicationem in quale) eſt, qua apte reſpondetur quærenti qualis ſit res ſecundum accidentia, vel proprietates: ut, *homo eſt riſibilis, flebilis, albus, doctus*, &c.

Hanc diſtinctionem eſſentialis & accidentalis non admittit prædicatio in quid, quia omnis prædicatio in quid eſt eſſentialis.

ARTICULUS IV.

De prædicatione neceſſaria, contingenti, impoſſibili.

DIviditur rurſum prædicatio generatim ſumpta in neceſſariam, contingentem, & impoſſibilem.

Prædicatio Neceſſaria eſt, quæ ſic eſt vera, ut non poſſit eſſe falſa: ut, *homo eſt animal, rationalis, riſibilis.* Illud ergo dicitur prædicari neceſſario de aliquo, quod nunquam vere poteſt negari de aliquo: ut, *animal, rationale, riſibile*, de homine.

Prædicatio Contingens eſt, quæ poteſt eſſe vera & falſa: ut, *Joannes eſt probus.* Unde illud dicitur de altero contingenter prædicari, quod aliquando poteſt negari de illo: ut, *eſſe probum*, de Joanne.

Prædicatio Impoſſibilis eſt, quæ ſic eſt falſa, ut non poſſit eſſe vera: ut, *homo eſt brutum, album eſt nigrum.*

TRACTATUS PRIMI PARS SECUNDA.

De Universalibus.

Dividetur hæc pars in tria capita In primo agetur de universali & individuo generatim. In secundo speciatim de iis Universalibus, quæ prædicantur in quid. In tertio de iis, quæ prædicantur in quale.

CAPUT I.

De Universali & Individuo generatim.

IN hoc capite duo explicantur, definitio universalis, & definitio individui: prius enim hæ intelligendæ sunt, quam singulorum universalium definitiones, quas tradit Porphyrius, explicentur.

ARTICULUS I.

Definitio Universalis.

UNa ex præcipuis divisionibus termini est, qua dividitur in universalem, sive communem: ut, *homo*; & singularem sive individuum: ut, *Joannes*. Hæc est divisio, cujus gratia pleræque aliæ supra traditæ sunt, ut patebit ex sequentibus.

Arist. li. 1. de interp. c. 5. Universale est, quod de multis aptum est prædicari. Id est, Universale est terminus simplex, qui, quantum est ex vi significationis, quam habet, aptus est verè affirmari de pluribus univocè, ac divisim; & (si mentem Porphyrii spectes) intrinsecè: idque ratione rei veræ & unius naturæ: ut respectu Joannis & Petri; potest enim dici: *Joannes est homo, Petrus est homo.*

Terminus simplex dicitur, qui habet simplicem significationem.

Vide

Vide dicta parte 1. *cap.* 1. *art.* 4. *Hinc excluduntur orationes*: *ut*, animal rationale, *& vocabula simplicia voce tantum*: *ut*, nemo, *de quibus ibidem dictum est.*

Q. 1. Quare additur illa pars, quantum est ex vi significationis? R. Quia sol, luna, & similes termini sunt universales, licet jam non possint prædicari de pluribus, cum desint illa plura, de quibus prædicentur: satis enim est, quod talem habeant significationem, ratione cujus possent prædicari de pluribus, si essent plures lunæ aut soles, quod non repugnat divinæ potentiæ. Sic iste terminus, *homo*, esset universalis, etiamsi in rerum natura esset unicus homo.

Q. 2. Quare additur, ex vi significationis, quam habet, non vero, quam habere potest? R. Additur illa pars ad excludendum individuum: nam individuum, verbi gratia, *Petrus*, licet spectata significatione, quam nunc ab hominibus accepit, prædicari tantum possit de uno: posset tamen accipere significationem, qua comprehenderet omnes, imo omnia animalia, & quidquid est in rerum natura, quia nimirum significatio vocum est arbitraria, & a voluntate hominum pendens.

Q. 3. Quare dicitur, aptus est vere prædicari, & non potius, vere prædicatur? R. Quia non est necesse, ut universale prædicetur actu, sed satis est, quod aptum sit prædicari: uti fit dum ponitur extra enuntiationem, aut in eo tenet locum subjecti.

Q. 4. Quare dicitur, vere affirmari? R. Dicitur VERE, quia individuum potest etiam falso de multis affirmari. Dicitur quoque AFFIRMARI, non vero negari, quia certum etiam est individuum de multis vere negari posse.

Eadem de causa additur, *de pluribus*, ut nempe excludatur

datur individuum, quod de uno tantum affirmari poteſt.

Q. 5. Quæ dicuntur hic plura? R. Plura hic dicuntur, quæ in ratione per terminum ſignificata multitudinem habent: id eſt, de quibus ſimul ſumptis affirmari poteſt terminus in plurali numero. Hinc excluditur. *Deus*, reſpectu trium divinarum perſonarum: quia etiamſi unaquæque illarum ſit Deus, ipſæ tamen ſimul ſumptæ non ſunt tres Dii, ſicut Joannes, Petrus, Paulus, ſunt tres homines, ſed ſunt unus Deus.

Q. 6. Quid eſt affirmari univoce? R. Eſt affirmari in eadem ſignificatione: hinc excluditur individuum, v. g. *Joannes:* nam hic terminus poteſt quidem affirmari de pluribus, iis nimirum omnibus, quibus illud nomen impoſitum eſt, ſed non in eadem ſignificatione, ut infra planius oſtendetur. Excluduntur item per hanc partem termini communes æquivoci relati ad ſua æquivocata; ut, *canis*, ad domeſticum & cæleſtem.

De æquivocis & univocis dictum eſt parte I. *c.* I. *art.* 9.

Q. 7. Quid eſt affirmari diviſim? R. Eſt affirmari de ſingulis, id eſt, in diverſis propoſitionibus. Sic *animal*, affirmatur de homine & bruto; dum dicitur; *homo eſt animal*, & *brutum eſt animal*. Per hanc partem rejiciuntur penitus è definitione nomina ſingularia collectiva, ut, *hic populus*, puta Leodienſis; licet enim, *hic populus*, prædicetur de multis hominibus, qui unum populum conſtituunt, non tamen diviſim, quia non poteſt dici, *hic homo eſt hic populus*, *& iſte homo eſt hic populus*, &c. ſed tantum collectim hoc modo: *hic homo, & iſte, & ille; & reliqui ſimul ſumpti ſunt hic populus.* Rejiciuntur etiam nomina collectiva communia reſpectu eorum, quorum collectionem ſignificant: ut. *populus*, reſpectu hominum qui conflant populum, ob eandem rationem. Dixi, *reſpectu eorum, quorum collectionem ſignificant*: qui reſpectu plurium collectionum non debent excludi per hanc partem ſed per ultimam, cum de pluribus collectionibus diviſim

viſim affirmentur ; ut , *populus* , de hoc & illo populo.

Q. 8. Quid eſt affirmari intrinſecè ? R. Eſt affirmari ratione rei in ſubjecto exiſtentis : ut , *album* , prædicatur intrinſecè de pariete ; quia illi tribuitur ratione albedinis , quæ eſt in ipſo. Hinc excluduntur termini extrinſecè denominantes : ut , *videri* , reſpectu parietis.

Vide quæ dicta ſunt de concretis intrinſecè & extrinſecè denominantibus par. 1. c. 1. ar. 6. Item de prædicatione intrinſeca & extrinſeca c. 2. art. 3.

Q. 9. Quid ſibi vult illa particula , ratione rei veræ ? R. Oſtendit neceſſarium eſſe , ut univerſale ſignificet rem veram , ſive ens reale.

Dicitur autem *res vera* , ſeu *reale* , quod reipſa exiſtit , vel exiſtere ſaltem poteſt : ut , *homo* , *equus* , *roſa* , etiam in hyeme , quando non eſt actu , ſed tantum potentia. Excluduntur per hanc partem termini ſignificantes entia fictitia , quæ Philoſophi vocare ſolent entia rationis , id eſt , aliqua impoſſibilia mente concepta & conficta : ut , *chimæra* , *hippocentaurus* , &c.

Q. 10. Quid indicat ultima illa clauſula, & unius naturæ ? R. Declarat neceſſarium eſſe , ut univerſale ſignificet rem unius naturæ , ſive , ut Philoſophi loquuntur, ens unum per ſe.

Dicitur autem *res unius naturæ* , (ut vulgari explicatione utamur , quamvis non omnino ſufficienti) quæ non componitur ex rebus ad diverſa prædicamenta pertinentibus : ut , *Angelus* , qui cum ex nullis rebus componatur , utpote partibus carens , non poteſt componi ex rebus diverſorum prædicamentorum. Item *homo* , qui componitur quidem ex pluribus rebus , ſed ejuſdem prædicamenti , nempe ex corpore & anima, quorum utrumque pertinet ad prædicamentum ſubſtantiæ , de quo infrà.

Enti

Enti unius naturæ opponitur, *aggregatum per accidens*, diciturque illud, quod componitur ex rebus ad diversa prædicamenta pertinentibus. v. g. ex subſtantia & accidente. Talia ſunt omnia artefacta, quæ componuntur ex ſubſtantia, & figura, quæ eſt accidens; ut *ſedes*: componitur enim ex ligno, quod eſt ſubſtantia; & figura artificiali, quæ eſt accidens: non enim poteſt eſſe vel concipi ſedes ſine figura. Hæc igitur omnia excluduntur à definitione univerſalis.

Q. 2. Curante tres poſtremas particulas in ſenſu additum eſt, ſi mentem Prophyrii ſpectes? R. Quia ſi tantum attendatur propria ſignificatio hujus vocis, *univerſale*, & non ſpectetur mens Porphyrii, illæ particulæ non ſunt neceſſariæ. Omnis enim vox, quæ poteſt affirmari de multis univocè & diviſim, propriè eſt univerſalis, ſive communis, cum non ſit ſingularis. Unde nomina communia, quæ denominant extrinſecè, aut ſignificant entia rationis, vel aggregata per accidens, ut artefacta, propriè loquendo, & ſi non ſpectetur mens Porphyrii, ſunt univerſalia: ut *videri*, *chimæra*, *ſedes*. At vero ſi ſpectetur intentio Porphyrii, addendæ ſunt tres illæ particulæ: quia ipſe non agit de quolibet univerſali, ſed tantum de illo, cujus aliquis uſus eſt in categoriis, ad quas *hic* author tractatum de univerſalibus refert. In categoriis autem nec locum, nec uſum ullum habent termini extrinſecè denominantes, ſignificantes entia fictitia, & aggregata per accidens, ut poſtea videbitur.

ARTICULUS II.

De Individuo.

Porph. in Iſag. c. 3. INdividuum eſt, quod prædicatur de uno ſolo particulari: Id eſt, Individuum eſt terminus ſimplex, qui ex vi ſignificationis, quam habet, non eſt aptus vere affirmari de multis univoce & diviſim,

viſim, ſed tantum de uno: *Joannes, Petrus, Bucephalus, hæc arbor, hic color*, &c. Quamvis enim *Joannes*, dicatur de pluribus: ut Jonne Baptiſta, & Joanne Evangeliſta, & cæteris ejuſdem nominis; non tamen dicitur de illis univoce, id eſt, in eadem ſignificatione.

Q. 1. Quomodo demonſtrari poteſt illum terminum, Joannes non dici in eadem ſignificatione de omnibus, qui hoc nomine appellantur? R. Ex dictis p. 1. cap. art. 9. quia illud nomen non imponitur illis pluribus ob eandem rationem in ipſis inventam; ſed ob diverſam; ut, Joanni Baptiſtæ impoſitum eſt nomen Joannis, quia Deo ita placuit, aliis forte ad memoriam parentum, aliis alia de cauſa. Quod ſi forte pluribus impoſitum ſit idem nomen ob eandem rationem, v. g. duobus filiis ad memoriam parentis, illaque ratio ipſo nomine non exprimitur, unde audito illo nomine, Joannes, non formatur idem conceptus.

Individuum generatim ſumptum apud Dialecticos eſt quadruplex, determinatum ex nomine, determinatum ex demonſtratione, individuum vagum, & individuum ex hypotheſi ſive ſuppoſitione.

Individuum determinatum ex nomine eſt nomen proprium alicujus rei: ut, *Joannes; Petrus, Eridanus, &c.*

Individuum Determinatum ex Demonſtratione eſt, quod conſtat nomine communi, & pronomine demonſtrativo: ut, *hic homo, ille canis, iſta planta.*

Individuum Vagum eſt, quod conſtat nomine communi & ſigno particulari: ut, *aliquis homo.*

Individuum ex Hypotheſi eſt, quod abſolute quidem ex vi ſignificationis ſuæ dici poteſt de multis, facta tamen certa ſuppoſitione, de uno tantum

poteſt

poteſt affirmari: ut, *Filius Sophroniſci*, pro Socrate; ſuppoſito quod Sophroniſcus unicum filium habeat, ſcilicet Socratem. Item, *Filius Deiparæ*, pro Chriſto Domino, quia præter Chriſtum nullum habuit filium.

Q. 2. An omnia iſta quatuor ſint individua proprie dicta? R. Non eſſe, ſed ſola duo prima; nam individuum vagum abſolute dicitur de multis univoce: ut, *aliquis homo*, de Joanne & Petro. Vocatur tamen individuum, quia ordinarie per illum terminum volumus unicum aliquid deſignare. Individuum etiam ex hypotheſi, abſolute loquendo, eſt univerſale, cum habeat communem ſignificationem, & tantum dicitur individuum ſecundum quid, quia poſito certo caſu uni ſoli convenit.

CAPUT II.

De univerſalibus quæ prædicantur in quid.

UNiverſale definitum eſt quintuplex: genus, ſpecies, differentia, proprium & accidens. Ex his duo prædicantur in quid ſcilicet genus & ſpecies: Tria in quale, nimirum differentia, proprium, & accidens.

De duobus primis agetur in hoc capite, de tribus reliquis ſequenti. Tradentur vero hoc capite quatuor. Primum linea prædicamentalis. Secundum definitio generis. Tertium definitio ſpeciei. Quartum definitio generaliſſimi, ſpecialiſſimi, & ſubalternorum.

ARTICULUS I.

De linea prædicamentali.

QVia commode intelligi non poſſunt plures definitiones, quas ex Porphyrio deinceps proponemus, niſi rudis aliqua cognitio ſeriei prædicamentalis,

talis, quam ille explicare intendit, habeatur, propterea hoc loco subjectam tabulam proponendam duximus, ad quam tyrones mentem oculosque referant, dum aliquid infra dicetur, quod illius cognitionem postulet. Neque vero integrum prædicamentum proponimus, sed tantum aliquod ejus fragmentum, in quo à summo genere rectà descenditur usque ad certum individuum per terminos intermedios, sub quibus illud individuum collocatur, omissa aliorum terminorum, sub quibus non continetur, divisione, & idcirco seriem hanc non prædicamentum, sed lineam prædicamentalem appellamus.

Substantia

Immaterialis	*Materialis*
Spiritus	Corpus

Corpus

Inanimatum	*Animatum*
Corpus inanimatum	Corpus animatum

Corpus animatum sive vivens

Insensitivum	*Sensitivum*
Planta	Animal

Animal

Irrationale	*Rationale*
Brutum	Homo

Homo

Hic	*Iste*
Petrus	Joannes

Joannes

In hac linea vides terminos ita esse dispositos ut ascendendo, id est, incipiendo ab individuo, quod est, *Joannes*, semper crescat amplitudo significationis illorum, eoque sint

sint universaliores, quo ab individuo sunt remotiores, quia superior semper est magis communis quam inferior; ut, *homo*, quam *Joannes*; *animal*, quam *homo*, &c. E contra descendendo, id est, incipiendo à generalissimo, quod est, *substantia*, semper decrescit amplitudo significationis terminorum, eoque sunt minus universales, quo magis accedunt ad individuum, & recedunt à generalissimo.

ARTICULUS II.

De Genere.

Porph. in Isag. c. 2. GEnus est, quod de pluribus specie differentibus hoc ipso, quid est prædicatur: Ut, *animal*, respectu hominis & bruti: *corpus animatum*, respectu animalis & plantæ; *& sic de cæteris usque ad substantiam, ut vides supra in linea prædicamentali.*

In hac definitione immediate post copulam subintelligendus est hic terminus, *universale*, ut sic construatur oratio; *genus est universale, quod*, &c. Idem intelligendum erit in definitionibus aliorum universalium. Itaque *genus* definiti in hac definitione est *universale*, nam ille terminus, qui in definitione immediate sequitur copulam, à dialecticis vocatur genus definiti, ut postea dicetur: per hanc ergo partem excluduntur omnes termini non universales.

Per specie differentia, intelliguntur species differentes, id est, quæ sunt dissimilis naturæ seu essentiæ; qualia sunt, *homo & brutum*, sub animali; *animal & planta*, sub vivente, &c. Per hanc partem excluditur species, ut, *homo* quia *homo*, tantum prædicatur de Joanne, Petro, Paulo, & cæteris hominibus, qui non sunt species differentes.

Quid sit prædicari hoc ipso quid est, diximus *part. 1. cap. 2. art. 3. Per hanc autem particulam rejiciuntur cætera universalia, scilicet differentia proprium, & accidens.*

ARTI-

ARTICULUS III.

De Specie.

ADfert Porphyrius duas acceptiones dialecticas hujus vocabuli *Species*. Aliquando enim significat speciem subjicibilem, aliquando prædicabilem, priorem ita definit:

Porph. in Isag c. 3. Species est id, quod subjicitur generi: Id est, ponitur sub genere in recta linea prædicamentali: ut, *homo*, respectu animalis: *homo* enim ponitur sub animali, sicut *animal* sub corpore animato, *corpus animatum*, sub corpore: denique *corpus* sub substantia, ut patet in linea prædicamentali supra posita. Omnes itaque termini in ista linea inter individuum & genus summum interpositi, sunt species subjicibiles, respectu eorum terminorum, sub quibus ponuntur.

Posteriorem, id est, speciem prædicabilem his verbis definit.

Porph. ib. Species est id, quod de pluribus differentibus numero hoc ipso quid est, prædicatur: Id est, quæ dicitur tantum de differentibus numero tantum: ut, *homo*, respectu Joannis & Petri, reliquorumque hominum: *equus*, respectu hujus & illius equi, &c.

Q. 1. Quæ dicuntur differentia numero? R. Differentia numero dicuntur, quæcunque inter se sic distinguuntur, ut faciant numerum. Sic *Joannes & Petrus* differunt numero, quia cum sint duo, faciunt aliquem numerum, binarium scilicet, item, *homo & brutum*, &c.

Q. 2. Quæ dicuntur differentia numero tantum? R. Quæ differunt quidem numero, sed non specie: ut, *Joannes & Petrus*. Talia non sunt homo & brutum, quia etiam specie differunt.

Q. 3. Quare dicitur in sensu, differentibus numero tantum? R. Additur particula illa exclusiva

(tantum) ad excludendum genus comparatum ad ſpecies: ut, *animal*, reſpectu hominis & bruti, quia cum genus prædicetur de differentibus ſpecie, prædicatur etjam de differentibus numero, ſed non de differentibus numero tantum: ea enim, quæ ſpecie differunt, differunt etiam numero, ſed non tantum.

Q. 4. Quare additur; alia particula excluſiva ad verbum dicitur, dum redditur ſenſus, ſpecies eſt, quæ dicitur tantum, &c. R. Ut excludatur genus comparatum ad individua ejuſdem ſpeciei: ut, *animal*, reſpectu Joannis & Petri: verum enim eſt, quod genus, v. g. *animal* prædicetur in quid de differentibus tantum numero ſcilicet Joanne & Petro: ſed non tantum prædicatur de illis, cum etiam prædicetur de differentibus ſpecie, ſcilicet homine & bruto. Itaque ut excludatur genus, addenda eſt duplex illa particula excludatur genus, addenda eſt duplex illa particula excluſiva. Solus ergo ille terminus in linea prædicamentali eſt ſpecies prædicabilis, qui ponitur immediate & proxime ſupra individuum: ut in ſuperiori linea ſolus ille terminus, *homo*.

Species ſubjicibilis & prædicabilis generaliter ſumpta, & jam definitæ non repugnant inter ſe, ſed habent ſe ut excedentia & exceſſa.

Unde ſit triplex ſpecies. Una eſt ſubjicibilis tantum, id eſt, quæ reſpectu ſuperiorum eſt ſpecies, ſed reſpectu inferiorum eſt genus: ut, *animal*, quod reſpectu corporis animati & reliquorum ſuperiorum eſt ſpecies, ſed reſpectu inferiorum ſcilicet hominis & bruti, eſt genus.

Secunda eſt prædicabilis tantum, id eſt, quæ reſpectu inferiorum eſt ſpecies, ſed non reſpectu ſuperiorum; ut, *rationale*: nam reſpectu hujus & illius rationalis, quæ ſunt ejus inferiora, eſt ſpecies, non eſt autem ſpecies reſpectu ſuperiorum, quia nulla habet ſuperiora. Et ratio eſt, quia, ut dialecticis placet, differentiæ

non

non ponuntur directe ſub aliquo genere.

Tertia eſt ſubjicibilis & prædicabilis ſimul, id eſt, quæ tam reſpectu ſuperiorum, quam inferiorum eſt ſpecies: ut, *homo*: nam reſpectu animalis eſt ſpecies ſubjicibilis, reſpectu vero Joannis & Petri eſt prædicabilis.

ARTICULUS IV.

De generaliſſimo, ſpecialiſſimo, & ſubalternis.

Porph. in Iſag. c. 3. GEnus generaliſſimum eſt, ſupra quod nullum aliud omnino genus tranſcendit: Id eſt, quo in linea prædicamentali nullum eſt generalius & ſuperius: ut, *ſubſtantia*: nam in linea prædicamentali ſupra poſita nihil eſt univoce generalius ſive ſuperius ſubſtantia.

Genera generaliſſima numerantur decem, quia ſunt decem prædicamenta, videlicet, ſubſtantia, quantitas, qualitas, ad aliquid, actio, paſſio, ubi, quando, ſitus, habitus.

Porph. ib. Species ſpecialiſſima eſt, quæ alias in ſpecies ullas dividi nequit: Id eſt, quæ in linea prædicamentali nullas ſpecies habet inferiores, in quas dividi poſſit: ut, *homo*: nam in linea prædicamentali ſupra poſita nulla ſpecies eſt inferior homine, cum ſub illo ponantur ſola individua, *Joannes*, *Petrus*, &c. Itaque ſpecies ſpecialiſſima idem eſt quod ſpecies prædicabilis & ſubjicibilis ſimul.

Poprh. ib. Subalterna genera ſpecieſque ſunt, quorum unumquodque ſpecies genuſque eſt, non reſpectu tamen ejuſdem, ſed diverſorum: Id eſt, genera ſubalterna, ſive ſpecies ſubalternæ dicuntur, quæ ſimul habent rationem generis & ſpeciei; generis quidem reſpectu inferiorum, ſpecei vero reſpectu ſuperiorum. Itaque ſubalternum genus vel ſubalterna ſpecies, idem eſt, quod ſpecies ſubjicibilis tantum; ut, *animal*. Talia ſunt

omnia, quæ in linea prædicamentali inter genus ſummum & ſpeciem infimam collocantur.

Ex his perſpectum evadit, quibus terminis conſtet ſeries prædicamentalis, ſcilicet individuo, genere generaliſſimo, ſpeciebus ſpecialiſſimis & ſubalternis.

CAPUT III.

De univerſalibus quæ prædicantur in quale.

EXplicantur in hoc capite reliqua tria univerſalia, ſcilicet, differentia, proprium & accidens.

ARTICULUS I.

De Differentia.

Porph. in Iſag. c. 4. DIfferentia eſt id, quod de pluribus ſpecie vel numero differentibus hoc ipſo quale quid eſt, prædicatur: Ut, *rationale*, prædicatur enim in quale quid de Joanne, Petro, cæteriſque hominibus. Rejiciuntur ergo à definitione hac, proprium & accidens, quia non prædicantur in quale quid, id eſt, eſſentialiter, ſed tantum in quale, id eſt, accidentaliter. Vide dicta p. 1. c. 2. ar. 3.

Dividitur differentia in conſtitutivam, & diviſivam.

Differentia Conſtitutiva dicitur, quæ conſtituit ſpeciem: ut, *rationale*, reſpectu hominis; *ſenſitivum*, reſpectu animalis; & reliquæ differentiæ, quæ ſupra in linea prædicamentali minoribus literis expreſſæ ſunt, ſi conferantur cum illis ſpeciebus, quibus ſuperponuntur.

Differentia Diviſiva dicitur, quæ dividit genus: ut, *rationale*, & *irrationale*, reſpectu animalis; *ſenſitivum*, & *inſenſitivum*, reſpectu corporis animati, & cæteræ in linea prædicamentali propoſitæ, ſi comparentur cum illis generibus, ad quorum latera infernè collocantur.

Q. 1. An igitur una & eadem differentia poſſit eſſe conſtitutiva, & diviſiva? R. Omninò, non quidem reſpectu ejuſdem, ſed diverſorum. Imo vero omnis differentia diviſiva eſt conſtitutiva, & contra; diviſiva quidem generis, & conſtitutiva ſpeciei, quæ ſub illo genere ponitur, ut patet ex linea prædicamentali.

Differentia conſtitutiva ſubdividitur in differentiam genericam & ſpecificam.

Differentia Generica eſt, quæ conſtituit genus: ut, *ſenſitivum, animatum, materiale:* conſtituunt enim *animal, corpus animatum, corpus.*

Differentia Specifica eſt, quæ proximè conſtituit ſpeciem ſpecialiſſimam: ut, *rationale.*

Q. 2. Quare additur in definitione illa particula, PROXIME? R. Ut excludatur differentia generica, quæ conſtituit quidem ſpeciem ſpecialiſſimam, ſed remotè. Eſt enim regula generalis, quod omnis differentia conſtitutiva ſuperioris ſit etiam conſtitutiva inferioris, ſicutè contrario omnis differentia diviſiva inferioris eſt etiam diviſiva ſuperioris, ſed remote: ut, *materiale*, quod conſtituit corpus, conſtituit etiam corpus animatum, animal, hominem; &c. *rationale*, quod dividit animal, dividit etiam corpus animatum, corpus, ſubſtantiam.

Q. 3. Quare dicitur, quæ conſtituit SPECIEM SPECIALISSIMAM, non vero ſimpliciter, quæ conſtituit ſpeciem? R. Quia differentia generica etiam proxime conſtituit ſpeciem, nempe ſubalternam: ut ergo hæc excluderetur, addenda fuit dicta particula, *ſpecialiſſimam.*

Nota tamen differentiam ſpecificam aliquando late ſumi, ut etiam comprehendat genericam, quia

saltem constituit speciem subalternam, ut dictum est.

ANNOTATIO.

Differentia hic explicata est differentia Logica, quæ Propriissima vocari solet. De differentia communi, quæ est accidens separabile, & propria, quæ est accidens inseparabile, nihil dictum est, tum quia non sunt ad institutum necessariæ, tum quia de accidente ante tempus agendum fuisset.

ARTICULUS II.

De Proprio.

LIcet in explicandis prioribus Universalibus, consulto varias nominum acceptiones à Dialectico alienas omiserimus, quarum mentionem facit Porphyrius; hic tamen aliquot Proprii acceptiones, quas idem proponit, propter frequentem usum non possumus præterire. Sunt igitur quatuor acceptiones hujus nominis.

Proph. in Isag. c. 5. Proprium primo modo est, quod soli cuipiam accidit speciei, etsi non omni: Id est, non omnibus ejus individuis: ut *Grammaticus*, respectu hominis: solus enim homo est Grammaticus, sed non omnis.

Porph. ib. Proprium secundo modo est, quod omni accidit speciei, etsi non soli: ut, *bipes*, id est, aptus ad habendos duos pedes, respectu hominis.

Porph. ib. Proprium tertio modo est, quod soli accidit, & omni, atque quandoque: Ut, *canescere*, respectu hominis: solus enim & omnis homo canescit, non semper, sed tantum in senectute, si ad illam homo perveniat.

Porph. ib. Proprium quarto modo est id, in quod omnia convenerunt, ut soli & omni, semper-

perque accidat: Vt, *riſibile*, reſpectu hominis, *hinnibile*, reſpectu equi.

Q. 1. Quid in illis definitionibus eſt accidere? R. Eſt convenire non eſſentialiter. Et ſic à definitione Proprii quarto modo rejicitur quælibet differentia reſpectu ſpeciei, quam proxime conſtituit; ut *rationale*, reſpectu hominis. Item à definitione proprii ſecundo modo excluditur differentia generica, reſpectu ſpeciei, quam remote conſtituit: ut, *ſenſitivum*, reſpectu hominis.

Q. 2. Quæ ex allatis proprii acceptionibus eſt potiſſima? R. Quarta: Illud enim maxime proprium vocamus, quod convertitur cum eo, cui dicitur proprium, quale ſolum eſt proprium quarto modo.

Q. 3. An definitio proprii quarto modo ſit adæquata definitio proprii, prout eſt quartum univerſale? R. Non eſſe; quædam enim ea non continentur, quæ tamen ſub quarto univerſali contineri conſtat, ut ſtatim patebit. Sic ergo potius definiendum eſt proprium, prout eſt quartum univerſale.

Proprium (*ut eſt quartum univerſale*) eſt, quod de multis ſpecie vel numero differentibus accidentaliter & neceſſario prædicatur: ut, *riſibile*: dicitur enim accidentaliter 1. non eſſentialiter, ſed tamen neceſſario, de Joanne, Petro, cæteriſque hominibus. Item, *bipes*, id eſt, aptum ad habendos duos pedes, reſpectu eorundem.

Q. 4. Quænam in hac definitione continentur? R. Contineri non ſolum propria quarto modo, ſed etiam quædam propria ſecundo modo: ut, *bipes*, reſpectu hominis: & ſimilia per aptitudinem expoſita. Hujuſmodi enim aptitudines, etſi rebus, cum quibus comparantur, non ſolis conveniant, tamen conveniunt neceſſario.

ARTICULUS. III.

De Accidente.

ACCIDENS eſt, quod adeſt atque abeſt ſine ſubjecti corruptione: Id eſt, quod poteſt convenire, & non convenire alicui ſubjecto ſine illius ſubjecti deſtructione: ut, *album*, reſpectu parietis.

Q. 1. Quare verba illa adeſt atque abeſt, exponuntur per potentiam, non per actum? R. Quia falſum eſt, quod accidens actu adſit, & abſit; hæc enim repugnantia ſunt, ſed aptum eſt, ut adſit & abſit.

Q. 2. Quare additur, ſine ſubjecti corruptio- R. Ad excludenda cætera univerſalia, quæ poſſunt quidem abeſſe ſubjectis ſuis, ſed cum illorum interitu: ut, ſi animal abſit ab homine, non remanebit homo.

Accidentium aliud ſeparabile, aliud inſeparabile

Accidens Separabile eſt, quod reipſa & facile à ſubjecto abeſſe poteſt, ſine ipſius corruptione: ut, *album*, reſpectu parietis; *dormire*, reſpectu hominis.

Accidens inſeparabile eſt, quod reipſa nullo modo, vel ægre admodum abeſſe poteſt à ſubjecto ſine ipſius corruptione: ut, *calidum*, reſpectu ignis; *nigrum* corvi; *album*, cygni, &c.

Q. 3. Quomodo datur accidens inſeparabile, cum omne accidens juxta definitionem poſſit abeſſe ſine ſubjecti corruptione? R. Omne accidens poteſt abeſſe ſaltē mente, ſed datur aliquod accidens, quod non poteſt abeſſe reipſa, & illud dicitur inſeparabile: ut, *calidum*, reſpectu ignis.

Q. 4. Quid eſt poſſe abeſſe mente ſive cogitatione? R. Eſt poſſe negari de ſubjecto, non deſtructa in mente ſubjecti eſſentia. Verbi gratia: Etiamſi

iamſi neges apud te corvum eſſe nigrum, non tamen in in tua mente deſtrues corvi eſſentiam.

Q. 5. Quare proprium non poteſt negari de ſubjecto ſalva in mente ſubjecti eſſentia, cum non ſit de eſſentia ſubjecti? R. Quia proprium profluit ex eſſentia, eamque neceſſario conſequitur. Unde illo ſublato, conſequenter deſtruitur eſſentia; juxta illud:

Qui tollit proprietates, tollit eſſentiam.

TRACTATUS PRIMI PARS TERTIA.

De Categoriis ſeu Prædicamentis.

Liber Categoriarum Ariſtotelis in tres partes dividi ſolet: Anteprædicamenta, Prædicamenta, Poſtprædicamenta. Verum, quia de iis quæ ex Anteprædicamentis ad inſtitutum noſtrum neceſſaria ſunt, partim ſupra dictum eſt, partim infra ex occaſione dicendum erit, aliquanto aliter hanc partem, in quatuor ſcilicet capita dividemus. In primo agetur de Prædicamentis in generali. In ſecundo de ſingulis prædicamentis in ſpeciali. In tertio de poſtprædicamentis. In quarto de proprietatibus prædicamentorum, quas in poſtremum locum rejicimus, quia intelligentia à poſtprædicamentorum explicatione dependet.

CAPUT I.

De Prædicamentis in generali.

IN hoc capite tria explicabuntur. Primum, quid & quotuplex ſit categoria, ſive prædicamentum. Secundum, quot modis aliquis terminus ponatur in prædicamento.

dicamento. Tertium, quæ conditiones requirantur, ut aliquis terminus directe ponatur in prædicamento.

ARTICULUS. I.

Quid ſit categoria ſive prædicamentum, & quotuplex.

CATEGORIA ſive PRÆDICAMENTUM eſt ſeries, ſive ordo terminorum magis & minus communium, in quo ſub uno ſummo genere multa genera, ſpecies & individua continentur.

Vide ſupra lineam prædicamentalem, quæ pars eſt prædicamentalis ſubſtantiæ, & infra integrum prædicamentum ſubſtantiæ, cap. 2. ar. 1.

Q. 1. Quare talis ſeries vocatur Categoria ſive Prædicamentum? R. Quia termini, qui in tali ſerie collocantur, ſunt materia prædicationis ſive enunciationis: nam ſuperiores apti ſunt prædicari ſeu affirmari de inferioribus prædicatione ordinata, eſſentiali, quidditativa. Ita fit, ut prædicatum nihil aliud ſit, quam prædicamentorum & ſubjectorum ſeries.

Q. 2. Quo fine traduntur hæc prædicamenta? R. Ut in promptu ſint termini ad faciendas prædicationes ſive enunciationes, & ex iis ſyllogiſmos, qui eſt ultimus ſcopus dialecticæ.

Decem ſunt prædicamenta, quæ iiſdem verbis exprimuntur, quibus ſuperius genera generaliſſima expreſſimus, videlicet, *Subſtantia, Quantitas, Ad aliquid, Actio, Paſſio, Ubi: Quando, Situs, Habitus.*

ARTI-

ARTICULUS II.

Quot modis aliquid ponatur in prædicamento?

TRibus modis terminus ponitur in prædicamento, directe, indirecte, reductive.

Directe ponitur ſummum genus cum iis, de quibus prædicatur in quid, nimirum ſubalternis, ſpeciebus ſpecialiſſimis, & individuis : his enim ſolis conveniunt conditiones requiſitæ, ut terminus directe in prædicamento ponatur, ut patebit articulo ſequenti.

Indirecte ponuntur differentiæ : nam hæ ad latus generum tantummodo conſtituuntur ad diviſionem faciendam.

Reductive ponuntur, quæ aliquem reſpectum habent ad ea, quæ directe collocantur; verbi gratia; partes ſubſtantiæ reductive ponuntur in prædicamento ſubſtantiæ: ut caput, manus; pes, &c.

ARTICULUS III.

Quæ conditiones requirantur, ut terminus ponatur directe in prædicamento?

QUinque conditiones requiri ſolent, ut aliquis terminus directe ponatur in prædicamento, ſcilicet, ut ſit ſimplex, ut ſignificet ens reale, unum, completum finitum.

Quid ſit terminus ſimplex, dictum eſt p. 1. c. 2. ar. 4. Hinc rejiciuntur à prædicamentis orationes & voces complexæ quoad ſignificationem.

Quid ſit ens reale, explicatum eſt circa definitionem univerſalis, ſupra part. 2. c. 1. art. q. 9. Rejiciuntur ergo per hanc partem termini ſignificantes entia rationis.

Ens unum dicitur, quod eſt unius naturæ. Quid autem ſit ens unius naturæ, etiam dictum eſt circa definitionem univerſalis, q. 10. Hinc excluduntur omnes termini ſignificantes compoſita per accidens : ut arte facta, *ſedes, veſtis*, &c.

Ens

Ens unum dicitur, quod est unius naturæ. Quid autem sit ens unius naturæ, etiam dictum est circa definitionem universalis: q. 10. Hinc excluduntur omnes termini significantes composita per accidens: ut arte facta, *sedes*, *vestis*, &c.

Ens completum dicitur, quod non concurrit tanquam pars ad compositionem rei unius naturæ; ut: *homo*, *brutum*, &c. E contrario *ens incompletum* dicitur, quod concurrit tanquam pars ad compositionem rei unius naturæ, ut, *anima*, *corpus*, *caput*, *pes*, &c. concurrunt enim ad compositionem hominis, qui est res unius naturæ. Itaque per hanc conditionem excluduntur à prædicamentis termini, qui significant partes essentiales physicas, id est, materiam & formam; quales sunt in homine anima & corpus. Item qui significant partes integrantes, ut, *caput*, *manus*, *pes*, &c. Excludi etiam solet per hanc partem differentia, quia est pars essentialis Logica, consuevit enim assignari duplex pars essentialis Logica, scilicet genus & differentia. quia simul juncta faciunt speciem, ut, *animal*, & *rationale*, faciunt hominem.

Q. Cur ergo genus non rejicitur etiam à prædimentis? R. Quia licet genus propter dictam rationem videatur esse tam incompletum quam differentia; tamen significat per modum completi, quia est quid absolutum, & prædicatur in quid; differentia vero est quid connotativum, & prædicatur in quale quid.

Ens finitum dicitur, quod est finitæ perfectionis, ut omnes creaturæ; *Ens infinitum*, qnod est infinitæ perfectionis, ut solus Deus Optimus Maximus, qui idcirco prædimento non concluditur.

CAPUT II.

De singulis Prædicamentis in particulari.

IN *singulis Prædicamentis tria tradentur. Primum definitio generis generalissimi, quod in unoquoque unum*

unum eſt. Secundum, diviſio in potiſſima membra. Tertium, ſeries vel ſaltem linea prædicamentalis. Viſum eſt autem prædicamento ſubſtantiæ integram ſeriem proponere, ut in ea forma prædicamentalis obſervetur: In reliquis vero lineam tantum prædicamentalem oculis ſubjicere, quia hoc ſufficit, ut tyrones ſibi congruentem terminorum varietatem habeant, & in ſingulis prædicamentis genera & ſpecies aſſignare poſſint: aliunde vero tanta multitudo diviſionum ac ſubdiviſionum, quæ in prædicamentis integris proponitur, & rudes potius confundit quam juvat, peti debet.

ARTICULUS I.

De Subſtantia.

SUbſtantia eſt ens per ſe exiſtens: ut, *homo*, *lapis*, &c.

Illud dicitur per ſe exiſtere, quod ad ſui naturalem exiſtentiam non requirit ſubjectum inhæſionis.

Subſtantiæ opponitur accidens, quod ſic definitur.

Accidens eſt ens, in alio exiſtens, id eſt, quod ad ſui naturalem exiſtentiam requirit ſubjectum inhæſionis: ut, *albedo*, *nigredo*, *lumen*, &c. albedo enim non poteſt exiſtere, niſi vel in nive, vel in lacte, vel in charta, vel in aliquo alio ſubjecto: idem eſt judicium de cæteris accidentibus. At ſubſtantia non requirit ullum ſubjectum, in quo ſit, imo accidentia omnia ſunt in ſubſtantia, tanquam in ſubjecto, & idcirco vocatur ſubſtantia, quia ſcilicet ipſa omnibus cæteris rebus, nempe accidentibus, ſubſtat, velut eorum baſis ac fundamentum.

Q. 1. Quare additur in ſenſu utriuſque definitionis, ad ſui naturalem exiſtentiam? R. Quia ſuper-

ſupernaturaliter accidens poteſt exiſtere ſine ſubjecto inhæſionis, ut re ipſa exiſtit in venerabili Sacramento Euchariſtiæ, ubi accidentia panis remanent ſine pane, vel alio ſubjecto: ſed, ut dixi, hoc fit ſupernaturaliter, non naturaliter.

Quid vero ſit eſſe in ſubjecto inhæſionis, definit Ariſtoteles his verbis:

Ariſt. Id in ſubjecto eſſe dico, quod in aliquo quidem eſt, & non ut pars, ut ſit autem ſeorſum ab eo, in quo ineſt, fieri nequit: Ut, *albedo* eſt in corpore tanquam in ſubjecto, quia cum non ſit pars corporis, non poteſt eſſe naturaliter ſine corpore. Non ita ſubſtantia exiſtit in aliquo, v. g. vinum in vaſe, quia vinum poteſt eſſe ſine vaſe.

Dividitur ſubſtantia in primam & ſecundam.

Prima Subſtantia eſt ſubſtantia ſingularis: ut, *Joannes, Petrus.*

Subſtantia Secunda eſt ſubſtantia univerſalis: ut, *homo, animal.*

Q. 2. Cur ſubſtantia ſingularis vocatur prima, & univerſalis ſecunda? R. Subſtantia ſingularis vocatur prima ſubſtantia, quia ſubſtat omnibus aliis tanquam primum & imum fundamentum: non ſolum enim omnia accidentia recipiuntur in illa ut in ſubjecto inhæſionis, ſed etiam omnes ſubſtantiæ illi inſunt eſſentialiter & de ea prædicantur tanquam de primo ſubjecto eſſentiali. Itaque ſubeſt & ſubſtat omnibus aliis tam accidentibus quam ſubſtantiis univerſalibus, tanquam primum omnium ſubjectum, quamvis diverſa ratione. Cum ergo ſubſtantia dicatur à ſubſtando, merito ſubſtantia ſingularis dicitur prima ſubſtantia, Subſtantia autem univerſalis, cum non ſubſtet omnibus aliis ſubſtantiis, (non enim ſubſtat ſubſtantiis ſingularibus) ſed tantum accidentibus, non eſt primum reliquorum fundamentum & ſubjectum, ſed velut ſecundarium; & ideo recte dicitur ſubſtantia ſecunda.

PRÆ-

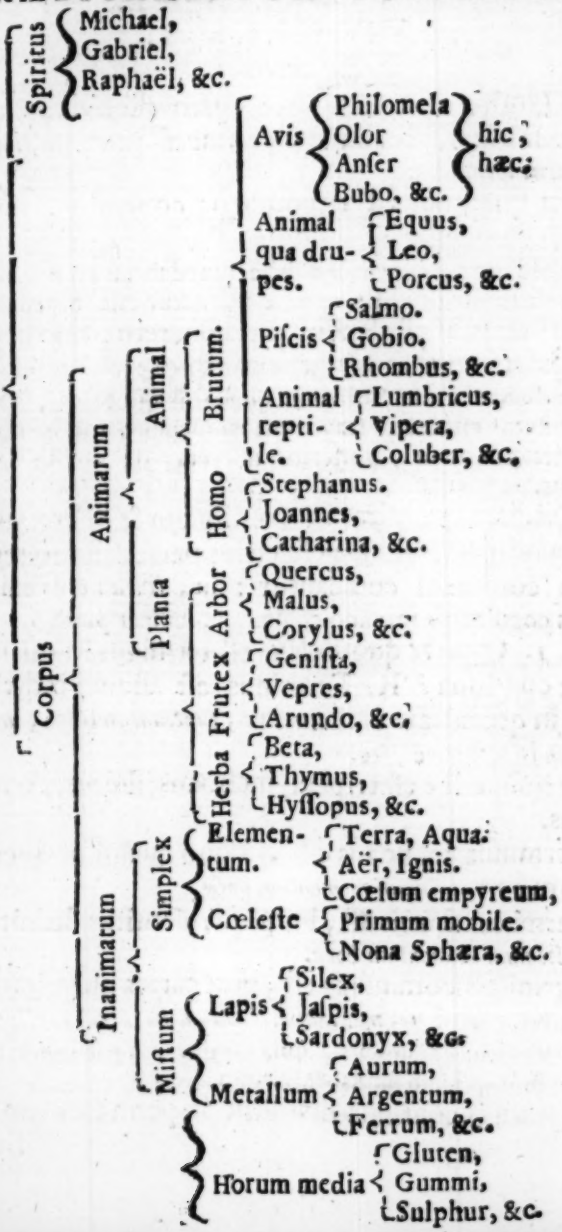
SUBSTANTIA
Spiritus
Michael,
Gabriel,
Raphaël, &c.
Corpus
Animarum
Animal
Brutum.
Avis
Philomela
Olor
Anser
Bubo, &c.
hic;
hæc;
Animal qua dru-pes.
Equus,
Leo,
Porcus, &c.
Piscis
Salmo.
Gobio.
Rhombus, &c.
Animal repti-le.
Lumbricus,
Vipera,
Coluber, &c.
Homo
Stephanus.
Joannes,
Catharina, &c.
Planta
Arbor
Quercus,
Malus,
Corylus, &c.
Frutex
Genista,
Vepres,
Arundo, &c.
Herba
Beta,
Thymus,
Hyssopus, &c.
Inanimatum
Simplex
Elemen-tum.
Terra, Aqua:
Aër, Ignis.
Cœlum empyreum,
Cœleste
Primum mobile.
Nona Sphæra, &c.
Mistum
Lapis
Silex,
Jaspis,
Sardonyx, &c.
Metallum
Aurum,
Argentum,
Ferrum, &c.
Horum media
Gluten,
Gummi,
Sulphur, &c.

ARTICULUS II.

De Quantitate.

QUantitas est, secundum quam aliquid dicitur quantum, vel aliqua dicuntur aliquot: ut, *linea bipedalis*; *ternarius.*

Dici quantum est denominari concreto, quo apte respondetur quæstioni factæ per quantum: ut aliquid dicitur bipedale à linea bipedali: si enim quæratur, quantum illud sit, apte respondetur esse bipedale.

Dici aliquot est denominari concreto, quo apte respondetur quæstioni factæ per quot: ut à ternario aliqua dicuntur tria: si enim quæratur quot sint, apte respondetur esse tria. Itaque priori membro continentur quantitas continua, posteriori discreta, de quibus jam dicetur.

Dividitur quantitas in continuam & discretam.

Quantitas Continua est, cujus partes aliquo termino communi copulantur: ut, *linea*: ejus enim partes copulantur termino communi, scilicet puncto.

Q. 1. Quid & quotuplex est terminus in quantitate continua? R. Terminus est aliquid indivisibile in quantitate existens: ut, *punctum* in linea, *momentum* in tempore, &c.

Terminus ille est triplex, inchoans, finiens, communis.

Terminus inchoans est, à quo quantitas ducit initium: ut, *primum momentum horæ.*

Terminus finiens est, in quod quantitas definit: ut, *ultimum momentum horæ.*

Terminus communis est, quo partes quantitatis conjunguntur: ut, *medium momentum horæ*, vel *punctum lineæ.* Vocatur communis, quia est duarum partium terminus, finis quidem unius, & initium alterius.

Quantitas continua dividitur in permanentem, sive

sive magnitudinem, & successivam, sive tempus.

Quantitas Permanens sive Magnitudo est, cui non repugnat habere omnes partes simul existentes: ut, *linea*: ejus enim omnes partes possunt simul, id est, eodem tempore existere.

Quantitas permanens sive magnitudo est triplex, linea, superficies, & corpus.

Linea est magnitudo longa, non lata, cujus partes puncto copulantur.

Superficies est magnitudo longa & lata, non profunda, cujus partes linea copulantur.

Corpus est magnitudo longa, lata, & profunda, cujus partes superficie copulantur.

Q. 2. *Quomodo in definitione superficiei ponitur linea tanquam terminus ejus, & in definitione corporis superficies, cum antea dictum sit terminum esse quid indivisibile, linea vero & superficies, sint divisibiles, illa quidem secundum longitudinem, hæc etiam secundum latitudinem?* R. *Terminum debere esse quid indivisibile, vel absolute, ut punctum in linea, momentum seu instans in tempore, vel saltem propria divisione illius quantitatis, cujus est terminus, & sic linea, quæ est terminus superficiei, est indivisibilis secundum latitudinem; & superficies, quæ est terminus corporis, est indivisibilis secundum profunditatem.*

Q. 3. *Quomodo corpus numeratur inter species quantitatis, cum antea positum sit in prædicamento substantiæ, & alibi dictum sit illud non poni directe in prædicamento?* R. *Corpus habere triplicem significationem.* 1. *Significat alteram partem compositi naturalis, scilicet materiam, quomodo dicimus homi-*

nem esse compositum ex corpore & anima. Et in hac significatione non ponitur directe in ullo prædicamento. 2. Significat integrum compositum naturale; quomodo dicimus hominem esse corpus, id est, substantiam corpoream. In hoc sensu ponitur in prædicamento substantiæ. 3. Significat quantitatem habentem tres dimensiones, quam possumus vocare corpulentiam vel crassitiem. Et ita accipitur hoc loco.

Quantitas Successiva sive Tempus est, cui repugnat habere omnes partes simul existentes, ut, *hora, dies, annus.*

Quantitas Discreta est, cujus partes nullo termino communi copulantur: ut, *binarius, ternarius*, & cæteri numeri.

Quantitas discreta dividitur in numerum & orationem.

Numerus est quantitas discreta permanens, ut *ternarius.*

Oratio est quantitas discreta successiva: ut hæ voces prolatæ, *Joannes ambulat.*

ANNOTATIO.

Tribus speciebus magnitudinis addidit Aristoteles quartam, nempe locum, sed ex vulgi potius quam sua sententia: Nam in physicis declarat locum non esse aliud quam superficiem. Idem censent communiter Interpretes de oratione, quæ potius qualitas est quam quantitas.

Linea

Linea Prædicamenti QUANTITATIS.

Quantitas

Continua — Diſcreta

Continua

Permanens — Succeſſiva

Permanens

Linea — Superficies, corpus

Linea

Hæc linea — Iſta linea, &c.

Hæc linea.

ARTICULUS III.

De Qualitate.

Ariſt. in categ. c. 9. QUalitas eſt, qua quales quidam dicuntur: Ut, *albedo:* ab ea enim homo dicitur *albus*. *Juſtitia*, qua dicitur *juſtus*, &c.

Genus definiri eſt forma accidentalis. Hinc excludunt formæ ſubſtantiales, ut, anima; & differentiæ ſubſtantiarum, ut, rationale.

Dici quale eſt denominari concreto, quod apte reſpondetur quæſtioni factæ per quale tantum: ut, paries dicitur *qualis* ab albedine, quia ſi quæratur: qualis ſit paries, recte reſpondebitur eſſe *albus*.

Q. 1. Quare additur in allata explicatione particula exclutiva, tantum? R. Ut excludantur cæteræ formæ accidentales, quæ cum prædicentur in in quale, denominant etiam ſua ſubjecta concreto, per quod apte reſpondetur quæſtioni factæ per quale, ſed non tantum; ut; à linea trium cubitorum dicitur lignum *trieubitum*, per quod concretum non tan-

tum reſponderi poteſt ad quæſtionem factam per quale, ſed etiam, & quidem magis proprie ad quæſtionem factam per quantum. Si enim quæratur quantum ſit lignum, optime reſpondebitur eſſe *tricubitum*.

Dividitur qualitas in quatuor ſpecies; quæ omnes duplici voce ſub diſiunctione exprimuntur. Prima dicitur Habitus vel diſpoſitio. Secunda. Vis naturalis vel imbecillitas. Tertia, Patibilis qualitas vel paſſio. Quarta, Figura vel forma.

Habitus vel Diſpoſitio eſt qualitas acquiſita vel infuſa, qua ſubjectum redditur promptum ad operandum, difficulter vel facile mobilis: ut, *habitus citharizandi, ſcientia, virtus.*

Q. 1. Quare dicitur ſub diſiunctione qualitas acquiſita vel infuſa? R. Quia habitus aliqui acquiruntur exercitio, id eſt, frequenti repetitione actuum ſimilium: ut, omnes habitus naturales, qui propterea vocantur habitus acquiſiti. Alii vero non acquiruntur exercitio, ſed divinitus infunduntur: ut, fides, ſpes, charitas, *& omnes habitus ſupernaturales, qui idcirco vocantur habitus infuſi.*

Q. 2. Quare dicitur iterum ſub diſiunctione difficulter vel facilè mobilis? R. Ut indicetur diſcrimen inter habitum & diſpoſitionem: ſi enim qualitas ſit difficulter à ſubjecto mobilis, vocatur habitus: ut, temperantia longo uſu confirmata. Si autem illa qualitas ſit facile mobilis à ſubjecto, dicitur diſpoſitio: ut, intemperantia paucis actibus comparata.

Ad hanc ſpeciem qualitatis pertinent omnes ſcientiæ, artes, virtutes, vitia.

Vis Naturalis vel imbecillitas eſt qualitas à natura inſita, qua ſubjectum redditur potens vel impotens

potens ad aliquid faciendum, aut reſiſtendum, aut ſuſcipiendum ſuam perfectionem.

Eſt ergo triplex vis naturalis vel imbecillitas. Prima, qua ſubjectum redditur potens vel impotens ad operandum: ut, *vis audiendi in juvene, imbecillitàs in ſene.* Secunda, qua ſubjectum redditur potens vel impotens ad reſiſtendum corrumpenti; ut, *duricies in ferro, mollities in cera.* Tertia, qua ſubjectum redditur potens vel impotens ad ſuſcipiendam ſuam perfectionem: ut, *vis naturalis, per quam aliquis dicitur facile ſanabilis, & imbecillitas, per quam aliquis dicitur inſanabilis*, nempe propter bonam vel malam humorum complexionem.

Ad hanc ſpeciem pertinent omnes facultates animalium, plantarum, lapidum, metallorum, &c.

Patibilis Qualitas vel Paſſio eſt qualitas unico ſenſu exteriori preceptibilis, vel appetitus affectio, difficulter aut facile mobilis: ut, *albedo, nigredo, ira, odium*, &c.

Q. 3. Quid hic vocatur appetitus affectio? R. Eſt commotio appetitus orta ex vehementiori apprehenſione: ut, *indignatio, ira, odium, amor, lætitia, triſtitia*, &c.

Q. 4. *Quare iterum hic dicitur diſiunctivè, difficulter aut facile mobilis?* R. *Ad indicandum diſcrimen inter patibilem qualitatem & paſſionem: ſi enim qualitas illa unico ſenſu exteriori perceptibilis, vel affectio appetitus ſit difficulter mobilis, vocabitur patibilis qualitas*: ut, color firmus & conſtans, inveteratum odium: *ſi autem ſit facile mobilis, dicetur paſſio*: ut, rubor ortus ex verecundia, levis indignatio.

Figura vel forma eſt qualitas quantitatem terminantem conſequens: ut, *triangulus, quadratum*, &c.

Linea Prædicamenti QUALITATIS.

Qualitas.

Habitus — Vis naturalis, &c.

Habitus.

Acquiſitus — Infuſus

Acquiſitus

Moralis — Intellectualis

Moralis

Virtus — Vitium

Virtus

Temperantia — Fortitudo, &c.

Temperantia

Hæc — Iſta, &c.

Hæc.

ARTICULUS IV.

De Ad aliquid.

AD aliquid ſunt ea, quorum eſſe idem eſt ei, quod eſt ad aliquid aliquo modo ſe habere: Id eſt, quæ nihil aliud denotant, quam relationem ad aliud: ut, *pater*, *filius*, &c. *pater* enim nihil aliud deſignat, quam reſpectum ejus qui genuit, ad eum qui genitus eſt. Item *filius*, reſpectum ejus qui genitus eſt, ad eum qui genuit.

Ariſt. in categ. c. 8.

Definitum ſunt, *Ad aliquid*, quæ aliis nominibus dicuntur *relata*, *relativa*, *reſpectiva*. Quibus concretis reſpondent hæc abſtracta, *relatio*, *reſpectus*, & his æquivalentia.

Pro

Pro majori hujus definitionis intelligentia, adverte terminum generaliter ſumptum dividi in relativum ſive reſpectivum, & abſolutum. Hanc diviſionem initio omiſimus, ut commodius hoc loco explicaretur.

Terminus Relativus eſt, qui ſignificat reſpectum ſeu relationem ad aliud: ut, *pater, filius, dominus, ſervus.* Non enim poteſt intelligi pater niſi alicujus, ſcilicet filii; nec filius intelligi poteſt niſi alicujus, ſcilicet patris. Et hæc definiuntur ab Ariſtotele jam explicata definitione.

Terminus Abſolutus eſt, qui non ſignificat reſpectum ad aliud: ut, *homo, linea, albedo,* & omnia nomina ſignificantia ſubſtantiam, quantitatem, aut qualitatem. Unde hic non accipitur terminus abſolutus prout opponitur connotativo, ſicut acceptus eſt: 1. part. cap. 1. art. 7. ſed prout opponitur relativo.

Q. 1. Quot & quæ concurrunt ad relationem, & per nomen reſpectivum ſignificantur? R. Duo, fundamentum, & terminus.

Fundamentum relationis eſt id, à quo incipit relatio, id eſt, id quod refertur & comparatur cum alio.

Terminus relationis eſt id, in quod tendit relatio: id eſt, id cum quo aliud comparatur, ut ſi dicas, *Anchiſes eſt Æneæ pater*, fundamentum eſt *Anchiſes*, terminus *Æneas*. Vel ſic. *Pater eſt filii pater*, fundamentum eſt *is qui eſt pater*, terminus *is qui eſt filius*.

Q. 2. An terminus reſpectivus eodem modo ſignificet fundamentum & terminum? R. Non eodem modo, ſignificat enim fundamentum in recto, terminum in obliquo, ut patet exemplo ſuperiori; unde dicitur connotare terminum, ut alibi etiam dictum eſt.

Q. 3. Quomodo differunt relativa, & correlativa? R. Relativa dicuntur, quæcunque referuntur

tur ad aliud : ut, *pater dominus*, &c. Correlativa autem vocantur, quæ referuntur ad invicem : ut, *pater & filius*, *dominus & servus*, *præceptor & discipulus*.

Dividuntur Relativa, in Relativa Æquiparantiæ & Disquiparantiæ.

Relativa Æquiparantiæ sunt, quæ referuntur ad correlativum ejusdem nominis, ut, *simile*, *æquale*, *cognatus*, *affinis*, &c. Nam simile est simili simile, æquale est æquali æquale, &c.

Relativa Disquiparantiæ sunt, quæ referuntur ad correlativa diversi nominis : ut, *dominus*, *servus*, *pater*, *filius*, &c. Nam dominus est servi dominus, non domini; & pater est filii pater, non patris.

Linea Prædicamenti AD ALIQUID.

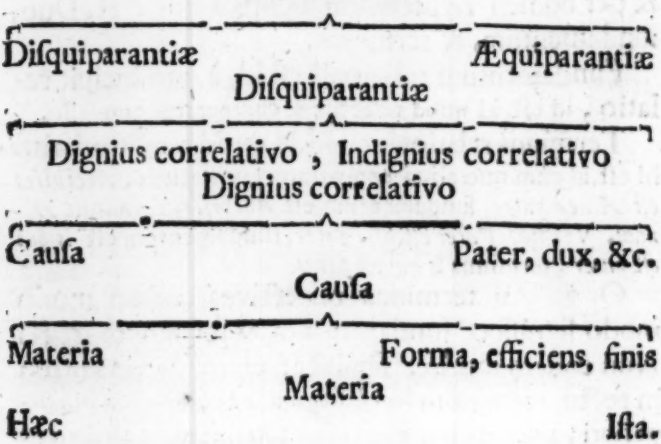

AR-

ARTICULUS V.

De Actione & paſſione.

ACtio eſt forma, à qua quippiam dicitur agere: ut, *calefactio*, per quam ignis dicitur calefacere lignum.

Paſſio eſt forma, à qua quippiam dicitur pati: ut, *calefactio*, per quam lignum dicitur calefieri ab igne.

Facile eſt diſtinguere concreta actionis & paſſionis, ut, *calefacere*, *calefieri*, *frigefacere*, *frigefieri*, *percutere percuti*. Sed abſtracta difficilius dignoſcuntur, quia quoad vocem coincidunt. Unde diſtinctionis gratia, ad denotandam actionem addi ſolet illis hæc vox, *activa*; ad ſignificandam vero paſſionem iſta vox, *paſſiva*, ut, *calefactio activa frigefactio activa*, *calefactio paſſiva*, *frigefactio paſſiva*.

Linea Prædicamenti ACTIONIS.

Actio

Animæ — Corporis

Animæ

Senſum habentis — Senſu carentis

Senſum habentis

Externa — Interna

Externa

Viſio — Auditio, Guſtatio

Viſio

Hæc — Iſta.

AR-

ARTICULUS VI.

De reliquis quatuor prædicamentis.

UBI est præsentia rei in loco: ut, *esse in schola, foro, templo*, &c.

Linea Prædicamenti UBI.

Ubi

In aëre — Extra aërem

In aëre

In urbe — Extra urbem

In urbe

Sub tecto — Sub dio

Sub tecto

Publico — Privato

Publico

Sacro — Profano

Sacro

In templo — In sacello

In templo

D. Petri — D. Pauli.

QUANDO est existentia rei in tempore: ut, *fuisse heri, esse hodie, cras fore.*

Linea

Linea Prædicamenti QUANDO.

Quando

In tempore circumſtanti — In præſenti

Incircumſtanti

In præterito — In futuro

In præterito

Olim — Nuper

Olim

A ſæculo — A luſtro

A ſæculo

Hoc — Illo

Situs eſt diſpoſitio partium in toto in ordine ad locum: ut, *ſtare, ſedere, cubare*: nam homo ſuſcipit has denominationes ex eo quod habeat partes corporis certa ratione in loco diſpoſitas.

Linea Prædicamenti SITUS.

Situs

Fortuitus — Naturalis

Fortuitus

Seſſio — Statio, &c.

Seſſio

Hæc — Iſta

Habitus eſt indumenti vel ornamenti ad corpus appellatio: ut, *eſſe calceatum, coronatum*, &c.

Linea

Linea Prædicamenti HABITUS.

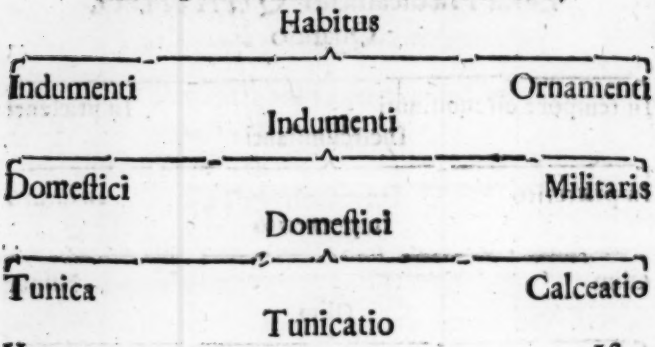

CAPUT III.

De Postprædicamentis.

Ex iis, quæ Aristoteles in Postprædicamentis tradit, duo hic tantum præcipua explicabuntur opposita, & modi prioris & simul.

ARTICULUS. I.

De Oppositis.

REpugnantia sunt, quæ de eodem singulari simul vere affirmari non possunt: ut, *album*, & *nigrum*.

Repugnantium alia sunt disparata, alia opposita.

Disparata sunt, quæ non præcise repugnant: Id est, sunt repugnantia, quorum unum alicui tertio æque vel magis repugnat eodem repugnandi modo: ut, *homo & equus*, *album & rubrum*: homo enim æquè leoni repugnat atque equo; album vero magis repugnat nigro quam rubro. Cur addatur, *eodem repugnandi modo*, statim patebit.

Oppositа

Oppoſita ſunt, quæ præciſe repugnant: Id eſt, ſunt repugnantia, quorum neutrum alicui tertio æque vel magis repugnat eodem repngnandi modo: ut, *album & nigrum*, *calidum & frigidum*: album enim nulli tam repugnat quam nigro, nec vice verſa, & ſic de calido & frigido.

Oppoſita ſunt quadruplicia, Relative oppoſita, Contraria, Privantia, Contradictoria.

Q. Unde ſumitur & colligitur iſta diviſio? R. Ex modis generalibus repugnandi, qui ſunt quatuor. Primus, quo relativum repugnat relativo; ut, *pater filio*. Secundus, quo poſitivum abſolutum repugnat poſitivo abſoluto: ut, *album nigro*. Tertius, quo poſitivum repugnat privativo: ut, *viſus cæcitati*. Quartus, quo poſitivum repugnat negativo: ut, *homo non homini*.

Ubi per *poſitivum* intelligitur terminus affirmans, id eſt, nullam negationem ſignificans: ut, *homo*, *album*, &c.

Primus modus conſtituit relative oppoſita, ſecundus contraria, tertius privantia, quartus contradictoria.

Ariſt. in categ. c. 11. Relative oppoſita ſunt, quæ id quod ſunt oppoſitorum, aut alio aliquo modo ad illa dicuntur: Vt, *pater & filius*, *majus & minus*, & omnia correlativa.

Dici oppoſitorum, eſt referri ad oppoſita in genitivo caſu expreſſa, ſic pater refertur ad filium, cum dicitur, *Pater eſt filii pater*.

Dici aliquo alio modo ad illa, eſt referri ad oppoſita expreſſa in alio caſu quam in genitivo. Sic majus refertur ad minus, cum dicitur, *majus eſt minore majus*. Contrariorum ex Ariſtotele colligitur hæc definitio.

Ariſt. ib. Contraria ſunt, quæ poſita ſub eodem genere maxime à ſe invicem diſtant eidem ſubjecto ſuſceptivo viciſſim inſunt, à quo ſe mutuo expellunt, niſi alterum inſit à natura: ut, *album*, & *nigrum*.

In

In hac definitione continentur, quatuor conditiones sive leges contrariorum.

Prima, ut sunt sub eodem genere; sive illud sit proximum, sicut *albedo* & *nigredo* ponuntur sub *colore*; sive remotum, sicut *injustitia* & *justitia* ponuntur sub diversis generibus proximis, scilicet virtute & vitio, sed illis mediantibus ponuntur sub eodem genere remoto, nempe habitu, & ulterius sub qualitate. Itaque contraria saltem debent esse ejusdem prædicamenti. Per hanc partem excluduntur privantia & contradictoria.

Secunda conditio contrariorum est, ut sub illo eodem genere maxime distent, id est, præcise repugnant: quod eodem modo explicandum est, quo supra. Hinc excluduntur disparata.

Tertia, ut eidem subjecto inhæsionis vicissim insint: ut, *calor* & *frigus* vicissim insunt eidem *aquæ*.

Quarta, ut ab illo subjecto se mutuo expellant: ut, calor expellit frigus ab aqua, & contra.

Q. 2. Quare in definitione additur hæc exceptio, nisi alterum insit à natura? R. Quia si alterum insit à natura, non erit necesse, ut vicissim insint eidem subjecto; ideoque unum proprie non debebit expellere alterum, quia nihil proprie expellitur ex aliquo, nisi aliquando fuerit in illo: *calor* & *frigus* non insunt vicissim igni, nec ab eo se expellunt, quia *calor* inest *igni* à natura, & est ab illo inseparabilis.

Arist. ib. Contrariorum alia sunt immediata, alia mediata.

Contraria immediata dicuntur, quæ talia sunt, ut ipsorum alterum necessario rebus iis insit, in quibus aptum est fieri, aut de quibus prædicatur: Id est, quæ non habent medium, quod sit subjectum capax.

Medium vocatur hic aliquid, de quo utrumque con-

contrariorum poſſit negari. Talia contraria ſunt *ægrum & ſanum*, *par & impar*; quia nullum datur ſubjectum capax ægritudinis & ſanitatis, nempe animal, quod nec ſit ægrum, nec ſanum. Item nullus datur numerus, qui nec ſit par, nec impar.

Q. 3. Quare additur explicationi, quod ſit ſubjectum capax? R. Quia contraria immediata poſſunt habere medium incapax: ut inter ſanum & ægrum medium eſt *lapis*, qui nec ſanus eſt, nec æger.

Ariſt. ib. Contraria mediata ſunt, quorum alterum inueſſe neceſſe non eſt: Id eſt, quæ habent medium, quod ſit ſubjectum capax: ut, *album & nigrum*, quæ pro medio habent parietem rubrum.

Privantia ſunt habitus & privatio illi oppoſita: ut, *viſus & cæcitas.*

Habitus hîc dicitur quævis forma, quæ haberi poteſt.

Privatio eſt abſentia formæ à ſubjecto capaci, & tempore à natura determinato.

Q. 4. Quare dicitur, in ſubjecto capaci? R. Quia abſentia formæ à ſubjecto incapaci non dicitur privatio, ſed pura negatio; ut, *lapis* non dicitur privatus viſu, ſive cæcus, ſed tantum non viſivus, ſive non habens viſum.

Q. 5. Cur additur, tempore à natura determinato? R. Quia abſentia formæ à formæ à ſubjecto ante tempus à natura determinatum non eſt privatio; ſed mera tantum negatio: ut, *catulus* ante nonum diem non eſt cæcus, ſi verum eſt ante illum diem naturaliter eum non videre.

Ariſt. ib. Contradictoria ſunt, quæ nullum habent medium: Vt, *homo & non homo*, *album & non album*; denique omnis terminus ſemel affirmatus, & ſemel negatus.

tus. Nihil enim datur, quod nec ſit homo, nec non homo; ſed quodcunque aſſignaveris, erit neceſſario homo vel non homo. Excluduntur contraria immediata, quia licet non habeant medium, quod ſit ſubjectum capax, habent tamen aliquod medium, nempe ſubjectum incapax. At vero contradictoria nullum omnino habent medium.

ARTICULUS II.

De modis prioris & ſimul.

MOdi prioris, id eſt, quibus unum dicitur altero prius, ab Ariſtotele aſſignati ſunt quinque.

Primus, quo alterum altero dicitur prius tempore. Sic *Plato fuit prior Ariſtotele.*

Secundus, quo id dicitur prius, quod non convertitur eſſendi conſequentia, id eſt, quod ab altero recte infertur, ſed non viciſſim alterum infert. Sic, *unum eſt prius duobus*, quia licet bene ſequatur, duo ſunt, ergo unum eſt, non tamen viciſſim ſequitur, unum eſt, ergo duo ſunt. Hoc modo multæ cauſæ ſunt priores ſuis effectibus: ut, *Deus creatura*; *ferrum gladio*; *omnis pars ſuo toto.* Hinc factum eſt, ut hic modus vocatus ſit modus prioritatis naturæ, & quod hoc modo prius eſt, dicatur altero prius natura: omnis enim *cauſa eſt natura prior ſuo effectu*, quia effectus ab illa dependet.

Tertio modo id dicitur prius, quod ordine alterum præcedit. Sic, *exordium prius eſt narratione* apud Rhetores.

Quarto modo id dicitur prius, quod dignius eſt & præſtantius, ſive ex natura ſua, ſive noſtra æſtimatione tantum: ut, *aurum argento*, *anima corpore*, *amici alienis*: quod enim pluris facimus, hoc apud nos prius & antiquius dicitur.

Quinto modo id dicitur prius, à quo licet reciprocetur eſſendi conſequentia, eſt tamen alteri cauſa

ut

ut ſit, prior eſt effectu cauſa reciproca, id eſt, quæ ab effectu recte infertur, & viciſſim effectum recte infert: ut, *ortus ſolis, diem; rationale, riſibile.* Itaque non quævis cauſa hoc modo eſt prior ſuo effectu, cum multæ ad ſecundum modum pertineant, ſed tantum cauſa reciproca, ut expreſſe declarat Ariſtot. Omnes tamen cauſæ ad effectus ſuos comparatæ ſunt illis priores natura, & reducuntur ad hunc vel ſecundum modum.

Iſti modi prioris continentur his verſiculis, qui tamen juxta dicta exponendi ſunt.

Tempore, natura, prius ordine dic & honore,
Et cauſa effectis dicitur eſſe prior.

Modi ſimul, id eſt, quibus unum dicitur ſimul eſſe cum alero; ab Ariſtotele tres aſſignantur.

Primo modo ſimul dicuntur, quorum generatio eſt in eodem tempore. *Ita ſimul ſunt omnia, quæ ſimul naſcuntur.*

Secundo modo illa ſimul dicuntur, quæ cum convertantur eſſendi conſequentia, neutrum tamen ut ſit alterum, cauſa eſt: ut, *Dominus & Servus; Pater & filius*: denique omnia correlativa.

Q. Quomodo hoc verum eſt, cum pater ſit cauſa filii? R. Hominem, qui eſt pater, eſſe cauſam illius hominis, qui filius eſt, ſed paternitatem non eſſe cauſam filiationis. Eodem modo is qui eſt pater, præcedit eum qui eſt filius, non tantum natura, ſed etiam tempore, at paternitas non præcedit filiationem, neque natura, neque tempore: quod eſt dicere, non prius eſt aliquem eſſe patrem, quam alterum eſſe filium.

Tertio modo ſimul eſſe dicuntur diverſæ ſpecies ejuſdem generis: ut, *homo & brutum.* Dicuntur vero tales ſpecies eſſe ſimul quoad generis diviſionem & participationem, quæ æqualiter illud divi-

dunt ac participant, ut, *brutum* æque perfecte eſt *animal*, & æque illud dividit atque *homo*.

Poſſunt alii modi ſimul & prioris aſſignari, ſed hos tantum propoſuit Ariſtoteles. Tres iſti modi ſimul his vulgatis verſiculis continentur.

Tempore dico ſimul, quorum generatio nunc eſt,
Quæ convertuntur, dicimus eſſe ſimul.
Suntque ſimul ſpecies genus unum diſtribuentes.

CAPUT IV.

De proprietatibus prædicamentorum.

ARiſtoteles in quinque primis prædicamentis ponit aliquot proprietates, ut facilius ſingula prædicamenta ab aliis diſtinguantur. Quarum proprietatum explicationem etſi communiter Dialectici ſingulorum prædicamentorum explicationi conjungant; viſum eſt tamen ſatius eas ſubjungere non modo prædicamentis, ſed etiam poſtprædicamentis; quia multæ illorum ſine poſtprædicamentorum adminiculo à tyronibus percipi non poſſunt. Non eſt autem nobis propoſitum omnes illas proprietates hic explicare, ſed tantum eas, quæ celebriores ſunt, & ad captum tyronum accommodatiores, aliis ſpinoſioribus prætermiſſis.

ARTICULUS I.

Proprietates Subſtantiæ.

1 COmmune eſt omni ſubſtantiæ in ſubjecto non eſſe: Id eſt, omnis ſubſtantia naturaliter exiſtit ſine ſubjecto inhæſionis. Videatur definitio ſubſtantiæ.

Ariſt. ib. 2. Competit præterea ſubſtantiis & nihil ipſis

ipſis contrarium eſſe : *Id eſt*, una ſubſtantia non eſt alteri contraria per ſe.

Contraria per ſe dicuntur ea, quæ ratione ſui, & non ratione alterius, ſunt contraria. Talia ſunt, *calor & frigus*, & quæcunque continentur definitione contrariorum tradita in poſtprædicamentis.

Contraria per accidens dicuntur ea quæ non ratione ſui, ſed ratione alterius ſunt contraria : ut, *aqua & ignis*, ſunt enim inter ſe contraria ratione caloris & frigoris, quæ ſunt contraria per ſe.

Q. 1. Quare ſubſtantiæ non ſunt inter ſe contrariæ per ſe? R. Duabus de cauſis ; 1. quia non ſunt oppoſitæ : ut, *brutum* non opponitur *homini*, quia non magis illi repugnat quam lapidi. 2. quia non inſunt viciſſim eidem ſubjecto, cum ſubſtantiæ nullum habeant ſubjectum.

Q. 2. Quare in explicatione proprietatis additur illa particula, perſe? R. Quia ſubſtantiæ poſſunt eſſe contrariæ per accidens, ut dictum eſt.

Ariſt. ib. 3. Subſtantia non videtur ſuſcipere gradus. ut ſit magis minuſve talis : Id eſt, Nomina ſubſtantiarum non prædicantur cum adverbiis magis & minus : ut, non poteſt dici, *quod Joannes ſit magis homo vel minus quam Petrus*, &c. licet dici poſſit major & minor.

Excipiunt aliqui ab hac proprietate nomen generaliſſimum ſubſtantiæ, quia ſecundum Ariſtotelem prima ſubſtantia dicitur magis ſubſtantia quam ſecunda, quia videlicet pluribus ſubſtat, ut dictum eſt *cap. 2. art. 1. q. 2. ubi dixi magis ſubſtare eſſe eo loci pluribus ſubſtare.*

Ariſt. ib. 4. Maxime ſubſtantiæ hoc proprium eſſe videtur, idem unumqne numero permanens contrariorum eſſe ſuſceptivum : Id eſt, una & eadem ſubſtantia viciſſim ſuſcipere poteſt contraria tanquam ſubjectum ultimum : ut, *eadem aqua viciſſim recipit calorem & frigus.*

Additur, *tanquam ſubjectum ultimum*, id eſt, quod non eſt in ulteriori ſubjecto, quia etiam quantitas recipere poteſt viciſſim contraria; ut *ſuperficies* albedinem & nigredinem, ſed non tamquam ſubjectum ultimum, cum ipſa etiam alio ſubjecto, ſcilicet ſubſtantia, recipiatur.

ARTICULUS II.

Proprietates Quantitatis.

Ariſt. ib. QUantitati nihil eſt contrarium: Id eſt, una quantitas non eſt alteri contraria per ſe: ut, *una linea non eſt contraria alteri lineæ.*

Additur, *per ſe*, quia per accidens una poteſt eſſe alteri contraria: ut, *ſuperficies alba, nigra.*

2. Quanto magis ac minus eſſe non competit: Id eſt, concreta quantitatum non prædicantur cum adverbiis magis & minus: ut, *unum bicubitum non dicitur alio magis vel minus bicubitum.*

Q. Quomodo vera eſt hæc proprietas, cum una linea dicatur magis longa quam altera? R. Hæc difficultas varie à variis ſolvitur. Facillima eſt eorum ſolutio, qui dicunt hanc proprietatem non convenire quantitati indeterminatæ, id eſt, generali nomine expreſſæ, qualia nomina ſunt, *longum*, *latum*, &c. ſed tantum quantitati determinatæ, id eſt, ſpeciali nomine expreſſæ; qualia nomina ſunt, *bicubitum*, *tricubitum*, &c. Quæ expoſitio fundamentum habet in Ariſtotele, & tyronum captui valde eſt accommodata.

Ariſt. ib. 3. Proprium quantitatis eſt maxime æqualitas & inæqualitas: Ratio eſt, quia ſolæ quantitates dicuntur per ſe, id eſt, ratione ſui æquales vel inæquales; alia vero dicuntur æqualia vel inæqualia ratione ipſarum quantitatum: Verbi gratia; *quantitas pedalis eſt per ſe æqualis alteri quantitati pedali; lignum vero pedale eſt*

æquale

æquale alteri ligno pedali ratione quantitatis, quam habet.

ARTICULUS III.

Proprietas Qualitatis.

Ariſt. in l. categ. c. 9. 1. CONtrarietas in qualitate eſſe videtur: Id eſt, qualitas una eſt alteri contraria per ſe: ut, *albedo nigredini, virtus vitio.*

Covenit hæc proprietas ſoli qualitati: omnia enim alia, quæ aliquo modo dicuntur contraria, ſunt contraria ratione qualitatum.

Ariſt. ib. 2. Qualia ipſa gradus ſuſcipiunt, ac magis talia minuſve dicuntur: Id eſt, concreta qualitatis prædicari poſſunt cum adverbiis magis & minus: ut, unum album dicitur magis album quam alterum.

Ariſt. ib. 3. Similia diſſimiliaque per qualitates ſolas dicuntur: Id eſt, quæcunque dicuntur ſimilia aut diſſimilia, dicuntur talia ratione qualitatum ſuarum: ut, *duo parietes albi ſunt ſimiles ratione ſuarum albedinum; paries autem albus & niger ſunt diſſimiles ratione diverſarum qualitatum.*

ARTICULUS IV.

Proprietates ad Aliquid.

Ariſt. in categ. c. 8. 1. UNiverſa quæ ſunt ad aliquid, ad ea dicuntur, quæ convertuntur: Id eſt, omnia relativa referuntur ad ſua correlativa: ut, *pater eſt filii pater, dominus eſt ſervi dominus*, &c.

Ariſt. ib. 2. Ea quæ ſunt ad aliquid ſimul natura eſſe videntur: Verbi gratia, *dominus & ſervus* ſunt ſimul natura, *duplum & dimidium*, *pater & filius*, &c. Quæ dicantur ſimul natura, & quomodo hæc proprietas explicanda ſit, patet ex c. 3. hujus partis art. 2. in explicatione modorum ſimul.

ARTICULUS V.

Proprietates Actionis & paſſionis.

Ariſt. in categ. c. 20. 1. Suſcipit ipſum agere pative contrarietatem: Id eſt, Actio poteſt eſſe contraria actioni: Verbi gratia: Contrariantur inter ſe *calefacere & frigefacere*, *calefieri & frigefieri.*

Nota ſecundum communem explicationem, non niſi per accidens contrarietatem convenire actioni & paſſioni, ſcilicet ratione qualitatum, quæ per illas producuntur, & in ſubjecto recipiuntur: ut, *calefactio & frigefactio*, ratione caloris & frigoris: abſolute tamen hæc proprietas illis tribuitur, quia illa contrarietas ipſorum nomine exprimitur, quando quidem ab illis qualitatibus contrariis nomen ſortiantur, ut patet ex nominibus calefactionis & frigefactionis. Quæ ratio dialectico ſufficiat, quamvis non deſint aliæ graviores ab ipſa rei natura petitæ.

Ariſt. ib. 2. Gradus quoque ſuſcipiunt, ut magis atque minus dicantur: Id eſt, Concreta actionis & paſſionis quædam poſſunt prædicari cum adverbiis magis & minus: ut, *unum agens dicitur magis agere, calefacere, frigefacere, &c. quam aliud.*

Cæteris prædicamentis nullas aſſignavit proprietates Ariſtoteles, non quia nullæ aſſignari poſſint, ſed quia faciliores ſunt, & minoris momenti.

TRACTATUS SECUNDUS.

De Enuntiatione.

HActenus de ſimplicibus Terminis actum eſt, nunc de Enunciatione, quæ ex illis componitur, agendum. Dividetur hic Tractatus etiam in tres partes. In prima agetur de ſtructura ipſius Enunciationis, varie-

varietate, proprietatibus. Secunda tradet definiendi dividendique rationem. Tertia ſuppoſitionem explicabit.

TRACTATUS SECUNDI PARS PRIMA.

De Enunciationis ſtructura, varietate, proprietatibus.

COmplectietur hæc pars tria capita. In 1. agetur de partibus enunciationis. In 2. de ipſa enunciatione, ejuſque varietate. In 3. de quibuſdam enunciationis proprietatibus.

CAPUT I.

De partibus Enunciationis.

OMnis enunciatio conſtat nomine & verbo: De his ergo duobus hoc capite agetur.

ARTICULUS I.

De Nomine.

NOminis ab Ariſtotele hæc proponitur definitio:

Ariſt. de interp. c. 2. Nomen eſt vox ſignificativa ex inſtitu- to, ſine tempore, cujus nulla pars ſignificat ſeparata: ut, *homo*, *candor*, &c.

Significare ſine tempore eſt, præter principale ſignificatum nullam primam temporis differentiam denotare. E contra, ſignificare cum tempore eſt, præter principale ſignificatum aliquam primariam temporis differentiam denotare.

Primariæ autem temporis differentiæ ſunt tres, præteritum, præſens, futurum.

Per hanc ergo partem excluditur verbum: nam *amo*, verbi gratia, præter principale ſignificatum, quod eſt amor, denotat tempus præſens.

Iſta nomina, hora, dies, menſis, &c. ſignificant quidem principaliter tempus, ſed præter principale ſignificatum non denotant ullam differentiam temporis, ideoque ſignificant ſine tempore. Hæc vero prandium, cœna, &c. præter principale ſignificatum, quod eſt refectio corporis, denotant aliquod tempus, nempe meridiem, aut veſperam, non tamen denotant primariam determinari temporis differentiam, ſcilicet præſens, præteritum, aut futurum, & ſic etiam ſignificant ſine tempore.

Per illam partem (cujus nulla pars ſignificat ſeparata) excluditur *oratio*: ut, *homo albus*: quia ejus aliqua pars ſeorſum, & per ſe aliquid ſignificat. Non tamen excluditur nomen compoſitum: ut, reſpublica juſiurandum, &c. quia licet ejus partes aliquid per ſe ſingulæ ſignificent, ſi ſumantur, ut integræ dictiones, nihil tamen ſeparatim ſignificant, ſi ſumantur ut partes unius dictionis compoſitæ, ſed ſunt inſtar ſyllabæ, quæ propriam ſignificationem non habet.

Addendæ ſunt huic definitioni ex Ariſtotelis mente duæ particulæ, nempe, FINITA & RECTA, ut ſic reddatur integra definitio.

Nomen eſt vox ex inſtituto ſignificativa ſine tempore finita & recta, &c.

Vox finita dicitur, cui nulla præfigitur negatio: ut, *homo*.

Vox infinita eſt, cui præfigitur negatio, id eſt, particula negativa, *non*: ut, *non homo*. Tales voces à definitione nominis rejiciuntur.

Vox recta dicitur, quæ eſt nominativi caſus, vel indicativi modi & præſentis temporis. Excluduntur per hanc partem caſus obliqui: ut, *hominis*, *homini*, &c.

Ratio, cur Ariſtoteles illos excluſerit; eſt, quia cum verbo non poſſunt abſolvere enunciationem.

AR-

ARTICULUS II.

De verbo.

Ariſt. 1. *de inter.* c. 3. VErbum eſt, quod inſuper tempus ſignificat, & cujus nulla pars ſeorſim ſignificat, atque ſemper eorum, quæ de alto dicuntur, eſt ſignum: ut, *amo, habeo,* &c.

Significare tempus, eſt ſignificare cum tempore; quod ſuperiori articulo explicatum eſt. Per hanc partem excluditur nomen.

Verbum eſſe ſemper notam eorum, quæ de alio dicuntur, eſt verbum eſſe ſemper prædicatum, quando in enunciatione ſignificative ponitur. Dico, quando ſignificative, id eſt, pro ſignificato ponitur. quia quando non ponitur pro ſignificato, ſed pro ipſamet voce, poteſt eſſe ſubjectum: ut, dico, *amo eſt verbum.*

Diſtinguunt autem hic Dialectici duplex prædicatum, unum formale, quod eſt ipſa copula; alterum materiale, id ſcilicet, quod mediante copula dicitur de ſubjecto: ut hic, *homo eſt animal*, prædicatum materiale eſt, *animal*, formale verbum, *eſt*: cum ergo dicitur verbum eſſe prædicatum, intelligitur vel formale tantum; ut ibi, *homo eſt animal*, vel formale & materiale ſimul: ut hic, *Joannes ambulat.*

Addendæ ſunt etiam huic definitioni ex Ariſtotelis mente duæ illæ particulæ, Vox FINITA, &, RECTA. Unde excluduntur verba infinita; ut, *non valet*, *non curit.* Item caſus obliqui verborum, id eſt, alterius modi quam indicativi, vel alterius temporis quam præſentis. Ratio cur Ariſtoteles eos excluſerit, eſt, partim quia cum nomine non faciunt enunciationem, ut verba infinitivi modi, partim quia veritas enunciationis, quam componunt, pendet à veritatate enunciationis de præſenti, ut hæc enunciatio vera eſt, *Ariſtoteles audivit Platonem*, quia hæc aliquando fuit vera, *Ariſtoteles audit Platonem.*

CA-

CAPUT II.

De ipsa Enunciatione ejusque veritate.

IN *hoc capite quatuor declarabuntur*; 1. *quid sit oratio*, 2. *quæ illius species*, 3. *quid enunciatio*, 4. *quas habeat species.*

ARTICULUS. I.

De Oratione, duabus ejus speciebus, imperfecta & perfecta, & hac multiplici.

Arist. 1. de interp. c. 4 ORatio est vox significativa, cujus partium aliqua separata significat ut dictio, sed non ut affirmatio vel negatio: ut, *homo albus; homo est animal.*

Significare ut dictio, est, significare sine vero aut falso: ut, *homo.*

Significare ut affirmatio vel negatio est significare cum vero aut falso: ut, *homo est animal.*

Adverte quod dicatur, cujus aliqua pars sigillificat ut dictio, non vero omnis, quia alioquin excluderetur enunciatio composita: verbi gratia, *homo est rationalis, & brutum est irrationale*, cujus aliqua pars significat ut affirmatio, scilicet, *homo est rationalis*, & sic non omnis ejus pars significat, ut dictio. Verum est interim, quod aliqua etiam illius pars significet, ut dictio, nempe, *homo rationalis*, &c. Tantum ergo ostenditur ad orationem requiri vel sufficere, ut aliqua ejus pars significet saltem ut dictio, & licet nulla significaret ut affirmatio vel negatio, nihilominus adhuc fore orationem.

Orationum alia est imperfecta, alia perfecta.

Oratio imperfecta est, quæ gignit imperfectum sensum in animo audientis, ut, *homo albus.*

Oratio

Oratio perfecta eſt, quæ gignit perfectum ſenſum in animo audientis, ut, *homo eſt animal.*

Perfecta dividitur in enunciativam & non enunciativam.

Oratio Perfecta non Enunciativa eſt, in qua nec eſt verum, nec falſum, ut, *ſis felix.*

Dividitur in quinque ſpecies, Interrogativam, ut, *Eſt aliquid quo tendis?* Vocativam, ut, *Huc ades, ô Melibœe.* Imperativam, ut, *Maturate fugam.* Deprecativam; ut, *Aſpice nos.* Optativam, ut, *utinam philoſophus evadam.*

ARTICULUS II.

De Enunciatione, ejuſque diviſione, ac ſubdiviſione.

Ariſt. ib. ENunciatio eſt oratio, quæ vera eſt vel falſa, ut, *homo eſt rationalis, homo non eſt rationalis.*

Vera dicitur, quæ eſt conformis rei ſignificatæ, ut prior.

Falſa, quæ eſt difformis rei ſignificatæ: ut poſterior.

Adverte propoſitionem, de qua dictum eſt tract. 1. p. 1. c. 1. a. 1. idem eſſe quod enunciationem ſimplicem, cum eo diſcrimine, quod ibidem in annotatione indicatum eſt; & ideo quæ de propoſitionis partibus ibi dicta ſunt, enunciationi debent accommodari.

Adverte præterea prædicationem, de qua etiam dictum eſt tract. 1. p. 1. c. 2. idem eſſe quod enunciationem ſimplicem affirmativam. Unde quæ de prædicationis varietate ibi dicuntur, etiam ad enunciationem transferri poſſunt. Tantum ergo illic omiſſa hic proponentur.

Divi-

Dividitur enunciatio in ſimplicem & compoſitam, ſive in categoricam & hypotheticam.

Ariſt. 1. de interp. c. 4. Enunciatio ſimplex eſt aliquid dicens de aliquo, aut aliquid ab aliquo removens: Id eſt, quæ unum prædicatum de uno ſubjecto affirmat, vel negat, ſive, quæ conſtat uno prædicato & uno ſubjecto, tanquam præcipuis partibus: ut, *homo eſt animal.*

Enunciatio compoſita eſt, quæ conſtat pluribus enunciationibus ſimplicibus tanquam præcipuis partibus: ut, *Si dies eſt, lux eſt.*

Subdividitur primo enunciatio ſimplex in affirmationem & negationem.

Ariſt. ib. Affirmatio eſt alicujus de aliquo enunciatio: Id eſt, in qua prædicatum affirmatur de ſubjecto, ut, *Ariſtoteles eſt philoſophus.*

Ariſt. ib. Negatio vel enunciatio, qua aliquid ab aliquo dimovetur: Id eſt, in qua prædicatum removetur à ſubjecto: ut *vitium non eſt amandum.*

Subdividitur ſecundo eunciatio ſimplex in univerſalem, particularem, indefinitam, ſingularem.

Ariſt. 1. Prior. c. 1. Enunciatio univerſalis eſt, cum aliquid aut omni aut nulli ineſſe ſignificat: Id eſt, cujus ſubjecto præfigitur ſignum univerſale: ut, *Omnis homo eſt diſciplinæ capax, Nullus homo eſt irrationalis.*

Quot & quotuplicia ſint ſigna, dictum eſt tract. 1. p. 1. c. 1. a. 3.

Ariſt. ib. Enunciatio particularis eſt, cum alicui, aut non alicui, aut non omni ineſſe ſignificat: Id eſt, cujus ſubjecto præfigitur ſignum particulare: ut, *aliquod animal eſt rationale.*

Illa particula, NON ALICUI, invertenda eſt, quaſi dictum eſſet, *alicui non*; nam, *non alicui*, ſi negatio intelligitur

ligitur præpoſita, idem valet, quod *nulli*, ut infra dicetur, & ſic deſignaretur enunciatio univerſalis, non particularis. Illud ergo membrum ſenſu idem eſt cum ſequenti, *non omni.*

Ariſt. ib. Enunciatio indefinita eſt, cum quid ineſſe vel non ineſſe ſine univerſali particularive nota ſignificat: Id eſt, cujus ſubjecto communi nullum ſignum præfigitur: ut, *homo eſt animal.*

Debet eſſe ſubjectum commune; quia ſi ſit ſingulare, non erit indefinita, ſed ſingularis: ut, *Petrus eſt homo.*

Debet quoque illud ſubjectum commune ſumi perſonaliter; ſi enim aliter ſumatur, potius reducetur ad ſingularem; ſed hoc reſervetur in tractatum de ſuppoſitione.

Enunciatio ſingularis eſt, quæ conſtat ſubjecto ſingulari: ut, *Petrus ambulat.*

Inter has diviſiones illud eſt diſcriminis, quod prima dicatur dividere enunciationem ſecundum ſubſtantiam, ſecunda ſecundum qualitatem, tertia ſecundum quantitatem. Unde prima diviſione reſpondetur quæſtioni factæ per *quæ*, ſecunda quæſtioni factæ per *qualis*, tertia quæſtioni factæ per *quanta*. Ut, *quæ* eſt hæc propoſitio, *Omnis homo eſt animal*? R, Simplex, *qualis?* affirmativa, *quanta?* univerſalis.

ANNOTATIO.

Non agitur hic de enunciatione compoſita, de qua tamen multa utilia dici poſſent, quia tum tempus tradendæ Dialecticæ præſcriptum non ſufficiat ad omnia, tantum explicatur ſyllogiſmus categoricus, id eſt, præcipuus. Eandem ob cauſam prætermittuntur enunciationes exponibiles & modales.

CA-

CAPUT III.

De quibuſdam Enunciationis proprietatibus.

Duæ ſunt proprietates enuntiationis, oppoſitio & æquipollentia, quæ hoc capite explicabuntur.

ARTICULUS. I.

Quid & quotuplices ſint oppoſitæ?

Ariſt. de inter. c. 4. Oppoſitæ ſunt affirmatio, & negatio ejuſdem de eodem non æquivoce: Id eſt, oppoſitæ ſunt affirmatio & negatio, quæ conſtant eodem ſubjecto & prædicato non æquivoce ſumpto: ut, *omnis homo eſt doctus, nullus homo eſt doctus.*

Additur, NON ÆQUIVOCE: quia ſi ſubjectum vel prædicatum ſumatur in diverſa ſignificatione, tollitur oppoſitio: unde hæ non ſunt oppoſitæ, *canis latrat, canis non latrat*, ſi ſubjectum, *canis*, ſemel ſumatur pro cane domeſtico; & ſemel pro conſtellatione.

Oppoſitæ ſunt triplices, contrariæ, ſubcontrariæ, contradictoriæ.

Ariſt. 2. de interp. c. 5. Contrariæ ſunt, quarum una de univerſali enunciat competere, altera non competere: Id eſt, ſunt oppoſitæ univerſales: ut, *Omnis homo eſt doctus, Nullus homo eſt doctus.*

Ariſt. ib. Subcontrariæ ſunt, in quibus de univerſali non univerſaliter enunciatur: Id eſt, ſunt oppoſitæ

ſitæ particulares, vel indefinitæ : ut, *Aliquis homo eſt doctus*, *Aliquis homo non eſt doctus.*

Ariſt. ib. Contradictoriæ ſunt, quarum altera univerſaliter ſignificat de eodem, altero vero non, Id eſt, ſunt oppoſitæ, quarum una eſt univerſalis, altera particularis, aut indefinita : ut, *Omnis homo eſt doctus*, *Aliquis homo non eſt doctus.*

Q. Sub quo membro continentur oppoſitæ ſingulares? ut, Petrus eſt doctus; Petrus non eſt doctus? R. Sub nullo membro ab Ariſtotele definito comprehendi; quia tantum deſcribit oppoſitas conſtantes ſubjecto univerſali, ut patet ex definitionibus ſingularum Specierum. Revera tamen oppoſitæ ſingulares ſunt contradictoriæ, quia ipſis convenit lex contradictoriarum, ut ſtatim patebit.

Oppoſitis adjungi ſolent ſubalternæ, quæ ſic definiuntur.

Subalternæ ſunt duæ propoſitiones conſtantes eodem prædicato & ſubjecto, ejuſdem qualitatis, ſed diverſæ quantitatis, id eſt, utraque eſt affirmativa, vel utraque negativa ſed una eſt univerſalis, altera particularis : ut, *Omnis homo eſt animal*, *Aliquis homo eſt animal.*

Univerſalis dicitur *ſubalternans*, particularis *ſubalternata.* Has propoſitiones certum eſt non opponi, cum non ſint affirmatio & negatio.

TABULA

TABULA OPPOSITARUM.

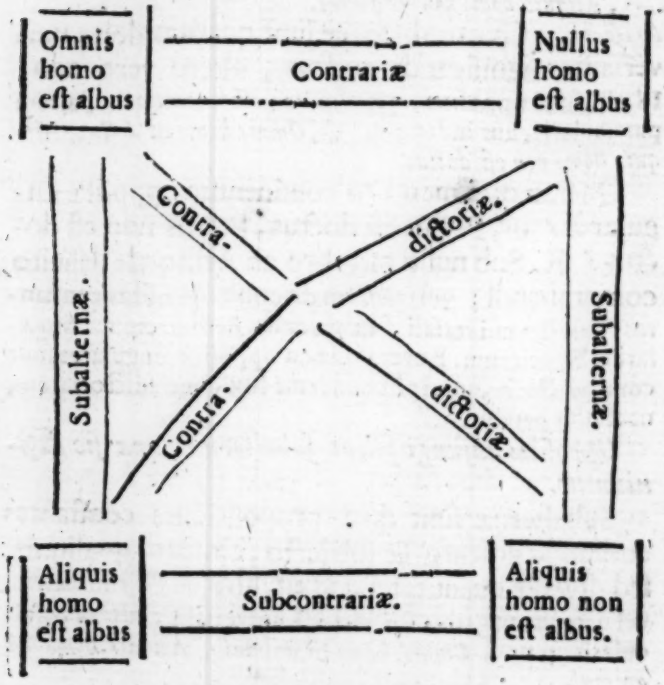

ARTICULUS II.

Leges ſubalternarum & oppoſitarum.

SUbalternis & ſingulis oppoſitis ſua lex aſſignatur; oſtendens quomodo adinvicem ſe habeant ſecundum veritatem & falſitatem.

Lex Subalternarum.

Ex veritate ſubalternantis ſequitur veritas ſubalternatæ; non tamen ex falſitate ſubalternantis ſequitur falſitas ſubalternatæ.

E contra

E contra.

Ex falſitate ſubalternatæ ſequitur falſitas ſubalternantis; non tamen ex veritate ſubalternatæ ſequitur veritas ſubalternantis.

Prior pars declaratur exemplo. Quia hæc eſt vera: *Omnis homo eſt animal*, hæc etiam eſt vera: *Aliquis homo eſt animal.* Non tamen ex eo quod hæc falſa ſit: *Omnis homo eſt probus*, ſequitur etiam hanc falſam eſſe: *Aliquis homo eſt probus.*

Declaratur item pars poſterior. Quia hæc eſt falſa, *Aliquis homo eſt irrationalis*, hæc etiam eſt falſa, *Omnis homo eſt irrationalis.* Non tamen ex eo quod hæc vera ſit, *Aliquis homo eſt probus*, ſequitur etiam hanc veram eſſe, *Omnis homo eſt probus.*

Q. Quæ eſt ratio hujus legis? R. Quia ſubalternans includit ſubalternatam, & aliquid amplius; ideoque plus requiritur ad ejus veritatem, quam ad veritatem ſubalternatæ, & minus ad falſitatem.

Lex Contrariarum.

Contrariæ non poſſunt eſſe ſimul veræ, poſſunt tamen ſimul eſſe falſæ, *Omnis homo eſt probus, Nullus homo eſt probus.*

Q. Quæ eſt ratio hujus legis? R. Si contrariæ eſſent ſimul veræ, ſequeretur contradictorias eſſe ſimul veras: Nam ex veritate duarum contrariarum, quæ ſunt univerſales, recte ſequitur veritas duarũ particulariũ, quarũ affirmativa contradicit univerſali negativæ, & negativa affirmativæ, ut videre eſt in tabula ſuperiori. Ex falſitate autem contrariarum non ſequitur falſitas particularium, ideoque non ſequitur contradictorias eſſe ſimul falſas.

Lex Subcontrariarum.

Subcontrariæ poſſunt eſſe ſimul veræ, non ſimul

falsæ. Simul veræ sunt hæ: *Aliquis homo est doctus, Aliquis homo non est doctus.*

Q. Quæ rursum hujus legis ratio? R. Si sub contrariæ essent simul falsæ, contradictoriæ essent etiam simul falsæ, per legem subalternarum: dum autem simul sunt veræ, non sequitur contradictorias esse simul veras, ut patet ex eadem lege.

Lex Contradictoriarum.

Contradictoriæ nec simul veræ, nec simul falsæ esse possunt.

Hujus legis nulla ratio dari potest, cum sit lumine naturæ cuivis notissima: æquivalet enim his duobus axiomatibus: *Idem non potest simul esse & non esse*, &, *Quodlibet est vel non est.*

ARTICULUS III.

De Æquipollentia,

ENunciationes Æquipollentes sunt diversæ enunciationes constantes eodem prædicato, & subjecto, sed diversis signis idem significantes: ut hæ, *Aliquis homo non est temperans, Non omnis homo est temperans.*

Possunt autem oppositæ & subalternæ reddi sibi invicem æquipollentes oppositione particulæ negativæ, *non*, vel ante subjectum, vel post subjectum, vel ante & post subjectum, ut præscribitur tribus his regulis.

Prima regula æquipollentiæ.

Si Subjecto enunciationis universalis postponatur negatio, reddetur æquipollens suæ contrariæ: ut ista, *Omnis homo est animal*, reddetur æquipollens suæ contrariæ hoc modo, *Omnis homo non est animal*, hæc enim æquivalet isti, *Nullus homo est animal.* Rursum ista,

Nul-

Nullus homo eſt animal, reddetur ſuæ contrariæ æquivalens, ſi dicas, *Nullus homo non eſt animal.*

Secunda regula æquipollentiæ.

Si Subjecto alicujus enunciationis præponatur negatio, reddetur æquipollens ſuæ contradictoriæ: ut iſta, *Aliquis homo eſt probus*, redditur æquivalens ſuæ contradictoriæ, ſi dicas. *Non aliquis homo eſt probus*, quæ ſenſu eadem eſt cum hac, *Nullus homo eſt probus.*

Tertia regula æquipollentiæ.

Si Subjecto enunciationis præponatur ſimul & poſtponatur negatio, reddetur æquipollens ſuæ ſubalternæ: ut iſta, *Aliquis homo eſt animal*, fiet æquivalens huic, *Omnis homo eſt animal*, ſi dicatur, *Non aliquis homo non eſt animal.*

Leges iſtæ hoc verſiculo vulgo comprehenduntur.

Præ contradic, poſt contra, præpoſtque ſubalter.

TRACTATUS SECUNDI PARS SECUNDA.

De definiendi dividendique ratione.

Definitio & diviſio, ſi præciſe ſumantur, non ſunt enunciationes, ſed orationes imperfectæ. Quia tamen per enunciationes tradi ſolent, imò ſæpe nomen definitionis ac diviſionis pro integris enunciationibus uſurpatur, ut paulo poſt patebit, eas enunciationi annectimus. Devidemus hanc partem in duo capita. In priori agetur de definitione, in poſteriori de diviſione.

CAPUT I.

De Definitione.

HOc capite duo explicabuntur. Unum, quid & quotuplex ſit definitio. Alterum, quæ leges definitionis.

ARTICULUS I.

Quid & quotuplex ſit definitio.

DEfinitio eſt oratio naturam alicujus explicans: ut hæc oratio, *Animal rationale*, reſpectu hominis; & hæc, *quod de multis aptum eſt prædicari*, reſpectu univerſalis. Itaque definitio proprie loquendo non eſt integra enunciatio, in qua oratio rem explicans de re ipſa prædicatur, ſed ipſa ſola oratio, quæ rem explicat, ſive talis enunciationis prædicatum: ut hoc totum non eſt definitio hominis proprie loquendo: *Homo eſt animal rationale*; nec iſtud totum eſt definitio univerſalis: *Univerſale eſt quod de multis aptum eſt prædicari*; ſed iſtæ imperfectæ orationes, *Animal ratione*; *Quod de multis aptum eſt prædicari*: enunciationes vero illæ magis proprie vocarentur enunciationes definitivæ, quam definitiones. Vulgariter tamen & paſſim definitio etiam ſumitur pro tali integra enunciatione, quia cum definitio ſolitarie ſumpta ſit imperfecta oratio, ut integer ſenſus conficiatur, quærenti definitionem reſpondetur per talem enunciationem.

Definitum eſt id, quod oratione explicatur: ut, *homo*, reſpectu hujus orationis, *animal rationale*.

Definitionum alia eſt definitio quid nominis, alia definitio quid rei.

Definitio quid nominis eſt, quæ alicujus vocis ſignificationem exponit: ut ſi dicas, *Dialectica eſt nomen ſignificans artem bene diſſerendi*. Huc revocantur definitiones petitæ ab etymologia nominis: ut, *Conſul eſt qui conſulit patriæ.*

De-

Definitio quid rei eſt, quæ rei per nomen ſignificatæ naturam explicat: ut ſi dicas, *homo eſt animal rationale.*

Definitionum quid rei alia eſt definitio proprie dicta ſeu eſſentialis; alia deſcriptio.

Definitio eſſentialis eſt, quæ datur per ſola eſſentialia definiti: ut, *animal rationale*, reſpectu hominis.

Definitionem eſſentialium una eſt phyſica, altera metaphyſica ſeu logica.

Definitio eſſentialis phyſica eſt, quæ datur per per materiam & formam: ut ſi dicas, *homo eſt quoddam compoſitum ex corpore & anima rationali.*

Definitio eſſentialis metaphyſica ſive logica eſt, quæ datur per genus & differentiam; ut ſi dicas, *Homo eſt animale rationale.*

Q. Quare prior dicitur phyſica, Poſterior metaphyſica vel logica? R. Prior dicitur Phyſica, quia materia & forma, quibus conſtat, vocari ſolent partes eſſentiales phyſicæ, eo quod de illis phyſicus agat. Poſterior dicitur Metaphyſica vel Logica, quia genus & differentia, quibus conſtat, vocari ſolent partes eſſentiales metaphyſicæ vel logicæ, eo quod de illis agat metaphyſicus vel logicus.

Deſcriptio eſt, quæ datur per aliquid, quod non eſt eſſentiale definito: ut ſi dicas, *Homo eſt animal riſibile.*

Deſcriptionum alia cauſalis, alia non cauſalis.

Deſcriptio cauſalis eſt, quæ datur per cauſam externam.

Cauſa externa eſt, quæ non eſt pars rei, cujus eſt cauſa. Illa eſt duplex efficiens: ut, *Sol luminis*, & finalis: ut, *ſanitas deambulationis.* Itaque

Deſcriptio cauſalis eſt etiam duplex: una datur per cauſam efficientem, ut ſi dicas, *dies eſt motus ſolis ſupra terram:* nam motus ſolis ſupra terram eſt cauſa efficiens diei. Altera datur per cauſam finalem: ut ſi dicas, *Homo eſt animal creatum ad fruendum æterna beatitudine*, nam fruitio æterna beatitudine eſt finis hominis.

Q. 1. An definitio conſtans partibus phyſicis non poſſit vocari cauſalis? R. Poſſe ſi vim nominis tantum attendamus, quia datur per cauſas internas, quæ ſunt materia & forma. Sic tamen vocari non ſolet, quia habet nomen dignius, nempe definitionis eſſentialis, & per cauſalem vulgo intelligitur ea, quæ non eſt eſſentialis, daturque per cauſam externam.

Deſcriptio non cauſalis eſt etiam duplex: una datur per genus & proprietatem convertibilem cum definito: ut ſi dicas, *Homo eſt animal riſibile.* Altera datur per genus & plura accidentia, quæ ſimul collecta cum definito convertuntur, ut ſi dicas, *Homo eſt animal bipes implume.*

Q. 2. An poſſit aliquo ſenſu dici omnem definitionem conſtare genere & differentia? R. Poſſe dici, intelligendo per genus & differentiam illa etiam quæ ſubeunt vicem generis & differentiæ. Omnis enim definitio conſtat genere & differentia, vel ſubeuntibus vicem eorum, id eſt, uno termino communiori, & alio vel aliis ita reſtringentibus, ut ſoli definito conveniat, ut patet ex omnibus exemplis allatis.

Ut autem noverint tyrones in omni propoſita definitione ſingula ſuis muneribus, nominibuſque diſtinguere, advertant in omni enunciatione definitiva hunc eſſe ordinem.

Id quod ſenſu præcedit copulam, ſive ipſum ſubjectum, eſt definitum,

Ter-

Terminus ſimplex, qui ſenſu immediate ſequitur copulam, eſt genus definiti; quod ſæpiſſime ſubticetur.

Id quod deinceps ſequitur, eſt differentia.

ARTICULUS II.

Quæ ſunt Leges definitionis.

EX multis legibus definitionis, quæ ex Ariſtotele & aliis afferri poſſent, tres tantum præcipuas proponemus.

1. Definitum non poteſt ingredi ſuam definitionem. Ratio eſt, quia definitio debet eſſe clarior definito, idem vero non poteſt eſſe clarius ſeipſo.

Hinc collige relativa, *Qui, Quæ, Quod*, in enunciationibus definitivis immediate copulæ poſtpoſita non referre ipſum definitum; quia tunc definitum ingrederetur ſuam definitionem, ſed genus definiti, quod ſubticetur: ut cum dicitur: *Genus eſt, quod de multis*, &c. relativum, *quod*, non refert *genus*: tunc enim eſſet ſenſus: *Genus eſt genus, quod* &c. ſed refert *univerſale*, & ſic conſtruitur: *Genus eſt univerſale, quod* &c. Idem judicium eſt de cæteris.

2. Definitio debet eſſe convertibilis cum definito: Id eſt, non debet magis aut minus late patere. Hinc iſtæ definitiones hominis ſunt vitioſæ, *Corpus animatum ſentiens*, *Animal litteratum*.

3. Definitio nihil contineat ſuperfluum: Id eſt, nihil præter ea, quæ neceſſaria ſunt, ut definitio ſit convertibilis cum definito; niſi forte illa non eſſent ſatis clara: tunc enim quod illis majoris explicationis gratia adderur, non erit ſuperfluum. Vitioſa ergo eſt iſta hominis definitio, *Animal rationale bipes*.

CAPUT II.

De Divisione.

ETiam duo de divisione explicabuntur, scilicet quid & quotuplex divisio, tum quæ divisionis leges.

ARTICULUS I.

Quid & qnotuplex divisio.

DIvisio est oratio totum in suas partes distribuens: ut, *hominis alia pars corpus, alia pars animæ.*

Divisio generaliter sumpta duplex est, una divisio nominis, altera rei.

Divisio Nominis est, qua distinguitur multiplex significatio termini æquivoci. Hanc divisionem distinctionem potius quam divisionem Dialectici vocare solent.

Est autem duplex, una divisio æquivoci pure in sua æquivocata: ut, *nomen canis aliquando significat animal latrans, aliquando sidus cœleste.* Altera divisio analogi in sua analogata: ut, *Hominum alius verus, alius pictus.*

Divisio Rei est, qua res aliqua vel terminus univocus in suas partes dividitur: ut, *Animalium aliud homo, aliud brutum.*

Divisio rei est triplex, triplicis nempe totius integralis, essentialis, universalis.

Divisio Totius Integralis est, qua totum integrale distribuitur in partes integrantes: ut, *Hominis alia pars caput, alia brachia, alia venter, alia pedes,* &c.

Dicuntur autem partes integrantes, quæ sua quantitate

tate totius quantitatem conſtituunt. Hanc diviſionem multi partitionem potius quam diviſionem vocandam cenſent.

Diviſio Totius Eſſentialis eſt, qua totum eſſentiale dividitur in partes ſibi eſſentiales: ut, *Hominis una pars corpus, altera anima.*

Diviſio Totius Univerſalis eſt, qua aliquod magis commune dividitur in minus communia: ut, *Animalium aliud homo, aliud brutum.*

Diviſio Totius Univerſalis admodum varia poſſet aſſignari, ſed potiſſimum quadruplex in uſu eſt.

Prima eſt generis in ſpecies: ut, *Animalium aliud homo, aliud brutum.* Ad hanc revocatur diviſio ſpeciei in individua; differentiæ in ſpecies vel individua; generis in differentias, differentiæ in differentias.

Secunda eſt accidentis in ſubjecta, cum videlicet diviſum eſt accidens membrorum dividentium: ut, *alborum aliud lilium, aliud nix*, &c.

Tertia ſubjecti in accidentia, cum nempe membra dividentia ſunt accidentia diviſi: ut, *Hominum alii probi, alii improbi.*

Quarta accidentis in accidentia, quando diviſum & membra dividentia ſunt accidentia ejuſdem ſubjecti: ut, *Dulcium aliud album, aliud flavum*, &c.

ARTICULUS II.

Quæ ſunt leges diviſionis.

INter multas leges diviſionis quatuor ſunt præcipuæ.

1. Diviſum debet plus continere quam ſingula membra dividentia.

Hinc vitioſa eſt iſta diviſio, *Animalium aliud ſenſitivum, aliud homo, aliud brutum*; nam *ſenſitivum*, quod eſt unum è membris dividentibus, eſt convertibile cum diviſo.

2. Di-

2. Diviſum debet adæquari membris dividentibus ſimul ſumptis.

Vitioſa eſt igitur hæc diviſio: *Viventium aliud homo, aliud brutum:* vivens enim, quod eſt diviſum, latius patet quam homo & brutum ſimul, quandoquidem etiam complectatur plantam.

3. Omnia membra dividentia debent inter ſeſe pugnare.

Unde inepta eſt hæc diviſio: *Hominum alius probus, alius litteratus.*

4. Membra dividentia ſint pauca.

Vnde male ſic divideretur vivens. *Viventium aliud homo, aliud equus, aliud leo, aliud canis, aliud quercus,* &c. ſed dividendum eſt prius in ſpecies generales, & hæ rurſum in alia, donec veniatur ad id, quod quæritur: ut, *Viventium aliud animal, aliud planta, Animalium aliud homo, brutum,* &c.

TRACTATUS SECUNDI PARS TERTIA.

De Suppoſitione.

TRactatui de enunciatione tractatum de ſuppoſitione ſubnectimus, quia hæc affectio, etſi terminis ſimplicibus conveniat, non tamen convenit illis niſi in oratione, maximeque in enunciatione poſitis, ut ex dicendis patebit. Præmittimus autem hunc tractatum tractatui de argumentatione & ſyllogiſmo, quia ad cognoſcendas regulas & vitia argumentationis, ac præcipue ſyllogiſmi, ejus notitia eſt neceſſaria. Alias autem vocum affectiones, non quia non utiles, ſed quia minus neceſſariæ ad inſtitutum, ob rationem alibi commemoratam prætermittimus.

Dividetur,

Dividetur hæc pars in duo capita. In priori agetur de generibus ſuppoſitionum. In poſteriori de ſpeciebus.

CAPUT I.

De generibus ſuppoſitionum.

TRia genera ſuppoſitionum vulgo recenſentur, quæ explicabuntur hoc capite, præmiſſa ſuppoſitionis communi definitione.

ARTICULUS I.

Quid & quotuplex ſuppoſitio?

SUppoſitio eſt uſurpatio vocis in oratione poſitæ pro aliquo: ut hic, *Omnis homo eſt animal*, vox illa, *homo*; uſurpatur pro Joanne, Petro, & reliquis hominibus. Suppoſitio aliter vocari ſolet *acceptio vocis.*

Q. 1. Unde dicta eſt ſuppoſitio? R. Ex eo, quod vox in oratione plerumque ſupponatur, id eſt, ſubſtituatur in locum alterius, nempe rei per ipſam ſignificatæ: Cum enim, ut ait, Ariſtoteles, res ipſas expromere, aut in diſputationem aut colloquium adducere non poſſimus, vocibus loco rerum utimur, & in harum locum illas ſubrogamus, ſicut ad numerandum uti ſolent mercatores calculis æneis pro nummis aureis.

Q. 2. Eſtne igitur magna ſuppoſitionis cognoſcendæ neceſſitas? R. Maxima, tum ad exprimendos proprios conceptus, tum ad alterius intelligendos. Sicut enim qui ignorat, quid quoque loco calculus valeat, nec ipſe calculis ad numerandum uti, nec alium utentem poteſt intelligere, & facillime decipitur, ita qui neſcit pro quo vox in quaque oratione accipiatur, nec ipſe mentem ſuam exponere, nec alterius conceptum aſſequi poterit, ac facillime circumvenietur.

Q. 3.

Q. 3. Quare dictum est; plerumque vocem orationi insertam subſtitui in locum alterius? R. Quia, ut dicetur proximo articulo, vox interdum accipitur pro ſeipſa, quo caſu non ſubſtituitur in locum alterius. Dicitur tamen etiam tunc ſupponi, extenſa verbi iſtius ſignificatione ad quamcunque vocis acceptionem.

Triplex eſt generatim ſuppoſitio, Materialis, Simplex, Perſonalis, quæ vulgo genera acceptionis aut ſuppoſitionis vocantur.

ARTICULUS. II.

De ſuppoſitione materiali.

SUppoſitio Materialis eſt acceptio vocis pro ſeipſa: ut cum dico, *Homo eſt dictio diſſyllaba*, vox *homo* accipitur pro ſeipſa, id eſt, pro ipſamet voce, non autem pro ſignificato.

Q. 1. Quare iſta acceptio dicitur materialis? R. Quia per illam vox accipitur pro materia nominis ſeu termini, quæ ſunt literæ & ſyllabæ: nomen enim ſignificativum conſtat duobus, ipſa voce, & ſignificatione: vox eſt velut materia, ſignificatio velut forma.

Q. 2. Quo alio nomine vocatur iſta ſuppoſitio? R. Græco vocabulo Latinis etiam Dialecticis familiari dicitur technica, quaſi dicas, artificioſa vel doloſa; quia nimirum iſta ſuppoſitio eſt ad fallendum apta, eo quod dictum de voce facile accipitur tanquam dictum de re ſignificata, & ſic ſophiſtæ illa velut arte quadam & fraude ad technas & captiones utuntur.

Q. 3. Quibus notis dialectici hanc ſuppoſitionem indicare ſolent? R. Duabus. Una eſt articulus Græcus τὸ, id eſt, *illud*, quem articulum ſæpe proponunt voci, quam materialiter volunt accipi: ut, τὸ *animal*,

mal, τὸ *homo*, quaſi dicas, illa vox *animal*, illa vox *homo*. Altera eſt particula li, qua graves quidam authores familiariter utuntur, ut, li *animal*, li *homo*. Quæ particula æquivalet articulo Græco, & puto eſſe antiquum articulum Gallicum, quo Pariſienſes etiam in ſcholis utebantur.

ARTICULUS III.

De ſuppoſitione ſimplici.

SUppoſitio Simplex eſt acceptio vocis pro ſuo immediato ſignificato tantum, id eſt, pro natura communi, vel conceptu communi. Ita ſumi dicitur ſubjectum hujus enunciationis, *Homo eſt univerſale*, non enim ſignificatur, quod Joannes, vel Petrus, vel quiſpiam alius ſingularis homo ſit univerſale: hoc enim falſum eſſet; ſed quod homo in communi ſit univerſale.

Dictum eſt: PRO NATURA COMMUNI, VEL CONCEPTU COMMUNI, quia in talibus propoſitionibus quidam dicunt ſubjectum ſumi pro natura communi, alii vero docent illud ſumi tantum pro conceptu communi. Sed hæc difficultas altioris eſt conſiderationis, & omnino Dialecticis prætereunda, præſertim cum voces illæ quæ dicuntur ſumi ſimpliciter, ſumi etiam poſſint technice ſive materialiter, ſenſu longe faciliori & dialecticis accommodatiori? poteſt enim, imo & ſolet, apud Dialecticos ſubjectum allatæ propoſitionis ſumi pro ipſa voce, ut ſit ſenſus, *homo eſt univerſale*, id eſt, illa vox, *homo*, eſt univerſale, quem ſenſum in tractatu de univerſalibus ſemper ſecuti ſumus, omnium prope Diacticorum more.

Idem eſt judicium de ſubjectis cæterarum propoſitionum, in quibus aliqua proprietas dialectica, ut ajunt, ſubjecto tribuitur: ut, *Homo eſt ſpecies, animal eſt genus.*

AR-

ARTICULUS IV.

De ſuppoſitione perſonali.

SUppoſitio Perſonalis eſt acceptio vocis pro mediato ſignificato, id eſt, pro inferioribus vel denominatis. Sic accipitur ſubjectum hujus propoſitionis, *Omnis homo eſt animal.* accipitur enim pro Joanne, Petro, & cæteris, qui ſunt inferiora hominis, cum ſenſus ſit Joannes eſt animal, & Petrus eſt animal, &c. item ſubjectum hujus, *Omne album eſt ſubſtantia*, accipitur enim pro pariete, nive, lacte, & reliquis, quæ ſunt denominata *albi*.

Q. Quomodo differunt inferius & denominatum? R. Inferius dicitur id, cui aliquis terminus magis communis eſſentialiter & in quid tribuitur, *ut individua reſpectu ſpeciei, ſpecies reſpectu generis.*

Denominatum vero eſt id, cui aliquis terminus connotativus accidentaliter tribuitur: ut, *paries, nix*, &c. reſpectu *albi*: huc revocari poſſunt ſpecies vel individua comparatione differentiæ eſſentialis, quia differentia etſi prædicetur eſſentialiter, eſt tamen comparatione ſpeciei & individuorum terminus connotativus.

Ad deprehendendam acceptionem perſonalem ponitur hæc regula.

Omnis vox, cui præponitur vel præponi poteſt, manente eodem ſenſu, aliquod ſignum, accipitur perſonaliter, ut ſubjectum ipſius propoſitionis, *Omnis homo eſt animal*, quia illi præponitur ſignum, *omnis*: & iſtius, *Homo eſt probus*, quia illi præponi ſignum poteſt particulare, manente eodem ſenſu, hoc modo, *Aliquis homo eſt probus.*

Ex his ſuppoſitionum generibus deſumitur hæc ad argumentandum regula.

In argumentatione non licet mutare genus acceptionis, id eſt, non licet unam & eandem vocem ſemel accipere materialiter, & ſemel ſimpliciter vel perſonaliter, &c.

&c. unde vitioſum eſt hoc argumentum, *Homo eſt dictio diſſallaba, homo eſt animal, ergo animal eſt dictio diſſyllaba*, quia *homo* in prima propoſitione ſumitur materialiter, in ſecunda perſonaliter.

CAPUT II.

De ſpeciebus ſuppoſitionum.

SUppoſitio perſonalis dividitur in quatuor ſpecies, univerſalem, copulatam, determinatam, & confuſam, quæ aliis nominibus vocantur diſtributiva, collectiva, diſiunctiva, disjuncta. Et ab his vox aliqua dicitur accipi univerſaliter ſeu diſtributive, copulatim ſeu collective, determinate ſeu diſiunctive, confuſe ſeu disjunctim.

Hæ ſuppoſitiones, etſi (ut dictum eſt) ſint ſpecies ſuppoſitionis perſonalis, paſſim tamen abſolute vocantur ſpecies ſuppoſitionis, ſicut priores genera. *De ſingulis hoc capite breviter agetur.*

ARTICULUS I.

De ſuppoſitione univerſali ſeu diſtributivæ.

SUppoſitio Univerſalis eſt acceptio vocis pro inferioribus, vel denominatis copulative enumerandis.

Dicuntur autem aliqua enumerari copulative, quando enumerantur per conjunctionem copulativam copulative ſumptam, id eſt, connectentem integras enunciationes. Ita ſumitur ſubjectum hujus propoſitionis, *Omnis homo eſt animal*: ſic enim explicatur, *Joannes eſt animal, & Petrus eſt animal, & Paulus eſt animal, & ſic de cæteris*: ubi conjunctio copulativa, *&*, connectit integras enunciationes.

Sup-

Suppoſitio Univerſalis dividitur primo in abſolutam, & accomodam.

Suppoſitio Univerſalis Abſoluta eſt, ubi nulla intelligitur exceptio. Ita ſumitur ſubjectum dictæ propoſitionis, *Omnis homo eſt animal.*

Suppoſitio Univerſalis Accommoda eſt, ubi aliqua intelligitur exceptio: ut hic, *Cœlum tegit omnia:* ſcilicet præter ſe.

Dividitur ſecundo ſuppoſitio univerſalis in univerſalem pro generibus ſingulorum, & univerſalem pro ſingulis generum.

Suppoſitio Univerſalis pro Generibus Singulorum eſt, per quam vox accipitur pro omnibus generibus ſeu ſpeciebus, non autem pro omnibus individuis. Hoc modo ſumitur ſubjectum iſtius propoſitionis, *Omne animal fuit in arca Noë.* Senſus enim eſt, *Omne genus ſeu ſpecies animalis fuit in arca Noë*, ſcilicet equus, leo, elephas, &c. Non autem ſic, *Omne individuum animalis fuit in arca Noë*, ſic enim ſignificaretur etiam Te, qui hæc legis, & cætera animalia, quæ nunc vivunt, fuiſſe in arca Noë.

Vel ſic: Significatur cujuslibet ſpeciei aliquod individuum ibi fuiſſe, non vero cujuslibet ſpeciei quodlibet individuum.

Suppoſitio Vniverſalis pro Singulis generum eſt, per quam vox ſumitur pro omnibus ſuis individuis. Ita ſumitur ſubjectum ipſius propoſitionis: *Omnis homo eſt animal.*

Ad cognoſcendam ſuppoſitionem univerſalem multæ Dialecticis regulæ traduntur, ex quibus duæ ſunt præcipuæ.

1. Subjectum enunciationis univerſalis affirmativæ ſumitur univerſaliter: ut ſubjectum iſtius; *Omnis homo eſt animal.*

Reducitur

Reducitur hæc regula ad generaliorem, quod nempe ſignum univerſale affirmativum diſtribuit illum terminum, cui immediate præfigitur.

2. Vtrumque extremum enunciationis univerſalis negativæ, & prædicatum particularis negativæ ſumitur univerſaliter: ut hic, *Nullus homo eſt brutum*, univerſaliter ſumitur tam *homo*, quam *brutum*. Hic vero, *Aliquod animal non eſt homo*, tantum *homo* ſumitur univerſaliter, non *animal*.

Hæc etiam regula reducitur ad generaliorem, quod nimirum ſignum negativum diſtribuit omnia ſequentia, ſive proxime illis præponatur, ſive remote.

Eandem vim habent omnes dictiones, quæ in ſua ſignificatione negationem includunt: ut particulæ *ſine*, *abſque*, verba ſignificantia privationem aut carentiam: ut, *egeo*, *careo*, &c.

ARTICULUS II.

De ſuppoſitione copulata.

SVppoſitio Copulata eſt acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis copulatim enumerandis, id eſt, per conjunctionem copulativam copulatim ſumptam, hoc eſt, non connectentem integras enunciationes, ſed terminos ſimplices. Ita ſumitur ſubjectum hujus propoſitionis, *Omnia elementa ſunt quatuor*, ſic enim explicatur, *Ignis, & aer, & terra, & aqua ſunt quatuor*; non autem ſic, *Ignis eſt quatuor, & aer eſt quatuor*, &c.

Ad dignoſcendam hanc ſuppoſitionem una hæc notetur regula.

Subjectum propoſitionis, cujus prædicatum eſt vox numerum ſignificans, ſumitur copulatim. Exemplum jam eſt propoſitum.

ARTICULUS III.

De ſuppoſitione determinata.

SVppoſitio Determinata eſt acceptio vocis pro inferioribus, vel denominatis disjunctive enumerandis, id eſt, per conjunctionem deſiunctivam diſiunctive ſumptam, hoc eſt, connectentem integras enunciationes. Ita ſumitur ſubjectum hujus propoſitionis, *Aliquis homo eſt probus*: ſic enim explicabitur, *vel Joannes eſt probus, vel Petrus eſt probus, vel Paulus eſt probus, & ſic de cæteris.*

Ad cognoſcendam hanc ſuppoſitionem hæc ſit regula.

Vtrumque extremum propoſitionis particularis aut indefinitæ affirmativæ, & ſubjectum negativæ, ſumitur determinate: ut in his propoſitionibus, *Aliquis homo eſt probus, Homo eſt probus*, tam prædicatum quam ſubjectum ſumitur determinate. In his autem, *Aliquis homo non eſt probus, Homo non eſt probus*, ſolum ſubjectum ſumitur determinate, prædicatum vero univerſaliter per ſecundam regulam de ſuppoſitione univerſali.

ARTICULUS IV.

De ſuppoſitione confuſa.

SVppoſitio Confuſa eſt acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis deſiunctim enumerandis, id eſt, per conjunctionem diſiunctivam diſiunctim ſumptam, hoc eſt, connectentem ſimplices terminos, non vero integras enunciationes. Ita ſumitur prædicatum hujus propoſitionis, *Omnis homo eſt animal*: ſic enim exponitur, *Omnis homo eſt hoc, vel iſtud, vel illud, vel aliud animal*: non autem ſic, *Omnis homo eſt hoc animal, vel omnis homo eſt iſtud animal*, &c. Hæc enim expoſitio falſa eſt, cum ipſa propoſitio ſit vera.

Traduntur de hac acceptione multæ regulæ, inter quas eſt præcipua,

Prædi-

Prædicatum propoſitionis univerſalis affirmativæ ſumitur confuſe. Patet exemplo ſuperiori. Reducitur hæc regula ad generaliorem, quod nempe ſignum univerſale affirmativum confundit, id eſt, confuſe ſumi facit illum terminum, cui mediatè ſive remotè præponitur.

Ex his ſuppoſitionum ſpeciebus ſumitur hæc regula argumentandi & axioma celeberrimum, quo pleræque ſyllogiſmorum regulæ nituntur.

Non licet procedere à non diſtributo ad diſtributum, id eſt, Non licet aliquem terminum, qui in antecedente non ſumitur univerſaliter, ponere in conſequente univerſaliter ſumptum: ut, non ſequitur, *Omnis homo eſt animal, ergò omne animal eſt homo*, quia *animal* in antecedente non diſtribuitur, cum ſit prædicatum univerſalis affirmativæ; in conſequente vero diſtribuitur, cum ſit ſubjectum univerſalis affirmativæ.

TRACTATUS TERTIUS.

De Syllogiſmo.

EX terminis componitur propoſitio, ex propoſitionibus ſyllogiſmus, de quo hic nobis agendum eſt, Dividetur hic tractatus in duas partes. In priori tractabitur de principiis interni ſyllogiſmi. In poſteriori de externis.

TRACTATUS TERTII
PARS PRIMA.
De principiis internis Syllogiſmi.

PRincipia interna ſyllogiſmi dicuntur: quæ ſunt in ipſo ſyllogiſmo.

Hæc principia duplicia ſunt, materialia & formalia.

Itaque hæc pars dividetur in duo capita. In priori agetur de principiis materialibus Syllogiſmi. In poſteriori de formalibus.

CAPUT I.
De principiis materialibus ſyllogiſmi.

PRincipa materialia ſunt: quibus velut materia conſtruitur ſyllogiſmus.

Hæc principia ſunt duplicia: Propinqua, quæ ſunt propoſitiones; & Remota, quæ ſunt termini. *Itaque hoc capite quatuor explicabuntur.*

1. Quid ſit argumentatio in genere, & quæ ejus partes.
2. Quotuplex.
3. Quid ſyllogiſmus.
4. Quot termini & enunciationes in ſyllogiſmo.

ARTICULUS I.
Quid ſit argumentatio, quæ ejus partes?

GEnus ſyllogiſmi eſt argumentatio, quæ præter ſyllogiſmum alias quaſdam ſpecies complectitur, ut infra dicetur: *Itaque prius quam de ſyllogiſmo agamus, exponendum videtur quid ſit argumentatio, & quænam illius partes.*

Argumentatio eſt oratio, in qua unum ex alio colli-

colligitur, ut, *Omnis homo eſt, ſenſitivus, ergo omnis homo eſt animal.* Dicuntur unum colligi ex alio, quando ſignificatur una propoſitio ſequi ex altera, quod fit per particulam illam, *ergo*, vel aliam æquivalentem. Unde non eſt hic argumentatio. *Omnis homo eſt animal, & homo eſt ſenſitivus*, quia etiamſi poſterior propoſitio recte ſequatur ex priori, non tamen in illa oratione ſignificatur ſequi.

Tres ergo ſunt partes argumentationis, Antecedens, Conſequens, Nota illationis.

Antecedens eſt enuntiatio, ex qua alia colligitur.

Conſequens eſt enuntiatio, quæ ex alia colligitur.

Nota illationis eſt conjunctio ſignificans unam enuntiationem colligi ex alia, ut in aſſignata argumentatione antecedens eſt, *Omnis homo eſt ſenſitivus*, conſequens, *Omnis homo eſt animal*, nota illationis, iſta conjunctio *ergo*.

Illatio aliis nominibus vocatur ſequela, conſequentia, conſecutio, collectio, quæ non eſt antecedens, nec conſequens, ſed connexio conſequentis cum antecedente, deſignata, ut dictum eſt, per illam vocem, *ergo*, vel aliam æquivalentem. Sumitur etiam non raro conſequentia, & illi æquivalentia, pro integra argumentatione.

ARTICULUS II.

Quotuplex eſt argumentatio?

ARgumentationum alia eſt bona, alia vitioſa. Bona eſt, cujus conſequens legitimè infertur ex antecedente: ut, *homo eſt animal; homo eſt ſenſitivus.*

Vitioſa eſt, cujus conſequens non legitimè infer-

tur ex antecedente, ut, *Homo eſt animal, ergo homo eſt rationalis*: non enim legitimè colligitur hominem eſſe rationalem ex eo, quod ſit animal, cum brutum ſit etiam animal, & tamen non ſit rationale. Quando verò conſequens legitimè, quando non legitimè colligatur ex antecedente, patebit ex regulis, quæ ſuo loco tradentur.

Nota cum ſimpliciter ſit mentio argumentationis, bonam intelligi, non vitioſam.

Argumentatio bona dividitur in formalem, & materialem: ſive in formaliter bonam, id eſt ratione formæ, & materialiter bonam, id eſt ratione materiæ.

Argumentatio formalis eſt, cū in nulla ſimilis formæ dari poteſt antecedens verū conſequente falſo.

Argumentationes verò ſimilis formæ ſunt; quæ conſtant æque multis terminis, eodem ordine diſpoſitis, & æquè multis propoſitionibus ejuſdem quantitatis & qualitatis, ut hæ argumentationes ſunt ſimilis formæ.

Omne animal eſt vivens,
Omnis homo eſt animal, ergo
Omnis homo eſt vivens.

Et

Omnis arbor eſt planta,
Omnis quercus eſt arbor, ergo
Omnis quercus eſt planta.

Eædem ſunt argumentationes formales: nam in nulla argumentatione, quæ ſimilem formam habet, dari poteſt antecedens verum conſequente falſo.

Argumentatio materialis dicitur, cum in aliqua ſimilis formæ dari poteſt antecedens verum conſequente falſo, ut hæc: *Omnis homo eſt ſenſitivus, ergo omnis homo eſt animal*: datur enim antecedens verum conſequente falſo in hac ſimilis formæ, *Omnis homo eſt ſenſitivus ergo omnis homo eſt brutum.*

Dividitur

Dividitur iterum argumentatio bona in Syllogiſmum, Enthymema. Inductionem,& Exemplum, de quibus deinceps per ordinem agemus. Inter illas autem ſolus ſyllogiſmus eſt argumentatio formalis.

ARTICULUS III.

Quid ſit ſyllogiſmus

SYllogiſmus eſt oratio, in qua quibuſdam poſitis, aliud quiddam ab iis quæ poſita ſunt neceſſario accidit, eo quod hæc ſunt.

Id eſt, ſyllogiſmus eſt oratio, in qua duabus præmiſſis ſimplicibus in modo & figura rectè diſpoſitis, concluſio à præmiſſis diverſa colligitur per neceſſariam & formalem conſequentiam, propter legitimam præmiſſarum in modo & figura diſpoſitionem: ut,

Omne animal eſt vivens,
Omnis homo eſt animal, ergo
Omnis homo eſt vivens.

Q. Quis ſyllogiſmus hic definitur? Reſp. Syllogiſmus categoricus ſive ſimplex, id eſt, conſtans omnibus enunciationibus ſimplicibus; qualis eſt jam aſſignatus. Et propterea dicitur in ſenſu, *duabus præmiſſis ſimplicibus.*

De ſyllogiſmo compoſito, id eſt, conſtante una, vel pluribus enuntiationibus compoſitis hoc non agitur. Syllogiſmus compoſitus eſt iſte:

Si dies eſt, lux eſt,
Sed dies eſt, ergo
Lux eſt.

ARTICULUS IV.

Quot termini & enuntiationes in ſyllogiſmo?

TErmini ſunt materia remota ſyllogiſmi, enuntiationes autem propinqua; quia ex terminis prius formandæ ſunt enuntiationes, ac deinde ex enuntiationibus ſyllogiſmus.

In omni ſyllogiſmo ſunt tres termini, Majus extremum, Minus extremum, & Medium.

Medium eſt terminus, qui bis in antecedente ſyllogiſmi ponitur.

Extremum in genere eſt, quod ſemel tantum in antecedente ſyllogiſmi ponitur.

Majus extremum eſt, quod in antecedente ſyllogiſmi præſtantiorem locum obtinet.

Minus extremum eſt, quod in antecedente ſyllogiſmi minus præſtantem locum obtinet.

Illud vero dicitur obtinere præſtantiorem locum, quod obtinet locum prædicati, altero obtinente locum ſubjecti, aut, ſi in hoc ſit paritas, quod pronuntiatione præcedit. Prius fit in prima figura, ubi unum extremum prædicatur de medio, alterum ſubjicitur, Poſterius in ſecunda, ubi utrumque extremum ſubjicitur medio; & in tertia, ubi utrumque extremum prædicatur de medio ut fit hic ſyllogiſmus.

Omne animal eſt vivens,
Omnis homo eſt animal,
Ergo omnis homo eſt vivens.

Ibi medium eſt *animal*, majus extremum, *vivens*, minus extremum, *homo*.

In omni item ſyllogiſmo ſunt tres enuntiationes, major propoſitio, minor propoſitio, concluſio.

MAJOR PROPOSITIO eſt illa pars antecedentis; in qua ponitur majus extremum. A Cicerone & quibuſdam aliis vocatur ſimpliciter propoſitio.

MINOR PROPOSITIO eſt illa pars antecedentis, in qua ponitur minus extremum. A Cicerone & aliis vocatur aſſumptio.

Duæ illæ propoſitiones dici etiam ſolent præmiſſæ, quæ præmittuntur concluſioni.

CON-

CONCLUSIO eſt enunciatio, quæ ex aliis infertur. Ut in ſuperiori ſyllogiſmo, Major propoſitio eſt illa. *Omne animal eſt vivens*; Minor iſta, *Omnis homo eſt animal.* Concluſio iſta, *Omnis homo eſt vivens.*

Q. 1. *Utrum illa propoſitio dicenda ſit major, quæ primo loco ponitur?* Reſp. Ordinariè quidem ita eſt; patitur tamen exceptionem iſta regula interdum in ſyllogiſmis primæ figuræ, id eſt; in quibus unum extremum prædicatur de medio, & alterum ſubjicitur medio, ubi ſemper illa eſt major, in qua ponitur illud extremum, quod prædicatur de medio, ſive illa ponatur primo loco, quod plerumque fit: ſive ſecundo, quod interdum accidit. Ut ſi dicas,

Omnis homo eſt animal.
Omne animal eſt vivens, ergo
Omnis homo eſt vivens.

Major propoſitio eſt illa, *Omne animal eſt vivens*, quia in ea ponitur majus extremum, id eſt, illud, quod nobiliorem locum obtinet in antecedente Syllogiſmi, utpote tenens locum prædicati, cum alterum teneat locum ſubjecti.

Q. 2. *Quare termini Syllogiſtici iſtis nominibus appellantur?* R. Duo illi termini, qui ſemel tantum ponuntur in antecedente Syllogiſmi, vocantur extrema, quia ſunt extrema enunciationis probandæ, ſive concluſionis, id eſt, prædicatum ejus & ſubjectum: ille autem terminus, quibus ponitur in antecedente, vocatur medium, quia eſt velut vinculum & nexus extremorum: ſicut enim extrema ſe habent ad illum terminum, ita colliguntur ſe habere ad invicem.

ANNOTATIO.

In definiendo majori & minori extremo ſecutus ſum Recentiorum communem opinionem tanquam planiorem & faciliorem, Alioquin putarem conformiorem eſſe Ariſtoteli Alexandri ſententiam, & aliorum, qui cenſent illud extremum eſſe majus, quod vel in antecedente, vel certe in quæſtione probanda

banda prædicatur, cum alterum ſubjiciatur. Verum hæc ſententia, tametſi ſolida, minus tyronum captui eſt accommodata.

CAPUT II.

De Principiis formalibus Syllogiſmi.

PRINCIPIA FORMALIA ſunt diſpoſitiones quædam principiorum materialium. Id eſt, terminorum & propoſitionum. Sunt igitur duo: unum terminorum, quod vocatur Figura, quæ triplex eſt: alterum propoſitionum, quod vocatur modus.

Itaque in hoc capite de his agetur. 1. De figura & modo: eorumque varietate generatim. 2. de modis primæ figuræ. 3. de modis ſecundæ. 4. de modis tertiæ.

ARTICULUS I.

De figura & modo eorumque varietate generatim.

FIgura Syllogiſtica eſt diſpoſitio medii cum extremis ſecundum ſubjectionem & Prædicationem.

Figura eſt triplex, Prima, Secunda, Tertia.

Prima eſt in qua medium ſemel ſubjicitur, & ſemel prædicatur.

Secunda, in qua medium bis prædicatur.

Tertia, in qua medium bis ſubjicitur. Exempla habes Articulis ſequentibus.

Modus Syllogiſticus eſt, trium enunciationum Syllogiſmi diſpoſitio ſecundum quantitatem & qualitatem. Itaque tot ſunt modi, quot modis poſſunt enun-

enunciationes Syllogismi variari secundum quantitatem, & qualitatem ; quod ut minutius examinetur, non suaserim, cum parum utilitatis illud examen habeat, Exempla modorum habes inferius.

Modorum alius directus, alius indirectus ; sive alius directè concludens : alius indirectè. Eodem modo dividitur Syllogismus.

Modus directus est, in quo majus extremum concluditur de minori. Eodem modo definitur Syllogismus directus, ut hic :

Omne animal est vivens,
Omnis homo est animal, ergo
Omnis homo est vivens.

Modus Indirectus est, in quo minus extremum concluditur de majori. Eodem modo definitur Syllogismus indirectus, ut hic :

Omne animal est vivens,
Omnis homo est animal, ergo
Aliquod vivens est homo.

Recensentur vulgò modi utiles, id est, apti ad concludendum, novemdicem, singuli singulis expressi vocabulis, quæ his versiculis comprehenduntur:

Barbara, Celarent, Darii, Ferio, Baralipton,
Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum,
Cesare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti.
Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

In his vocabulis hæc adverte:

1. Novem prima spectare ad primam figuram : sequentia quatuor ad secundam ; reliqua se ad tertiam.

2. Quod singula vocabula constent tribus syllabis, & singulæ syllabæ singulis vocalibus ; nam in *Baralipton*, *Frisesomorum*, solæ tres primæ syllabæ aliquid significant, reliquæ adduntur tantum metri causa, unde extra metrum vori solent, *Baralip. Frisesom.*

3. Quod tres illæ vocales significent tres enunciationes syllo-

ſyllogiſticas, prima quidem majorem propoſitionem, ſecunda minorem, tertia concluſionem.

4. Quod vocalis A ſignificet univerſalem affirmativam, E univerſalem negativam, I particularem affirmativam. O denique particularem negativam. Unde antiquum carmen:

Aſſerit A, negat E, ſed univerſaliter ambæ.
Aſſerit, I. negat O, ſed particulariter ambo

Quid verò in prædictis vocabulis ſignificent conſonantes S, P, & M, poſtea dicetur.

ARTICULUS II.

Modi primæ figuræ cum exemplis Syllogiſmorum.

PRima figura, ut dictum eſt, habet undecim modos videlicet

Barbara, Celarent, Darii, Ferio, Baralipton.
Celantes, Dabitis, Fabeſmo, Friſeſomorum.

Inter hos quatuor primi ſunt directi, &, ut poſtea dicetur, perfecti: ſcil.

Barbara, Celarent, Darii, Ferio.

Quinque reliqui ſunt indirecti & ut poſtea dicetur, imperfecti; ſcilicet.

——— *Baralipton.*
Celantes, Dabitis, Fapeſmo, Friſeſomorum.

Ut autem tyrones exemplaria habeant Syllogiſmorum in ſingulis modis, quæ imitentur, modos omnes cum ſuis ſyllogiſmis proponemus.

Modi directi ac perfecti primæ figuræ cum ſyllogiſmis.

Bar *Omne animal eſt ſubſtantia:*
ba *Omnis homo eſt animal, ergo*
ra *Omnis homo eſt ſubſtantia.*

Ce *Nullum animal eſt planta :*
la *Omnis homo eſt animal, ergo*
rent. *Nullus homo eſt planta.*

Da *Omnis homo eſt rationalis,*
ri *Aliquid animal eſt homo, ergo*
i. *Aliquod animal eſt rationale.*

Fe *Nullus Æthiops eſt albus :*
ri *Aliquis homo eſt Æthiops, ergo*
o. *Aliquis homo non eſt albus.*

Modi indirecti ac imperfecti primæ figuræ cum Syllogiſmis.

Ba *Omne animal eſt ſubſtantia :*
ra *Omnis homo eſt animal : ergo*
lipt. *Aliqua ſubſtantia eſt homo.*

Ce *Nullum animal eſt planta :*
lan *Omnis homo eſt animal. ergo*
tes *Nulla planta eſt homo.*

Da *Omnis homo eſt rationalis :*
bi *Aliquod animal eſt homo, ergo*
tis *Aliquod rationale eſt animal.*

Fa *Omnis homo eſt animal :*
beſ *Nullum brutum eſt homo, ego*
mo. *Aliquid animal non eſt brutum.*

Friſ *Aliqua virtus eſt delectabilis :*
eſ *Nullum virtum eſt virtus, ergo*
om. *Aliquod delectabile non eſt vitium.*

AR-

ARTICULUS III.

Modi ſecundæ figuræ cum exemplis Syllogiſmorum.

Modi ſecundæ figuræ ſunt hi quatuor.
Ceſare, Cameſtres, Feſtino, Baroco.
In ſingulis ſyllogiſmorum exemplis ſubjiciuntur.

Ceſ *Nullum brutum eſt rationale,*
a *Omnis homo eſt rationalis, ergo*
re. *Nullus homo eſt brutum.*

Ca *Omnis homo eſt rationalis,*
meſ *Nullum brutum eſt rationale, ergo*
tres *Nullum brutum eſt homo.*

Feſ *Nullus homo eſt brutum,*
ti *Aliquid animal eſt brutum, ergo*
no. *Aliquod animal non eſt homo.*

Ba *Omnis homo eſt rationalis,*
ro *Aliquid animal non eſt rationale, ergo*
co. *Aliquod animal non eſt homo.*

ARTICULUS IV.

Modi tertiæ figuræ cum exemplis Syllogiſmorum.

Da *Omnis homo eſt rationalis,*
rap *Omnis homo eſt animal, ergo*
ti. *Aliquod animal eſt rationale.*

Fe *Nullus homo eſt irrationalis,*
lap *Omnis homo eſt animal, ergo*
ton. *Aliquod animal non eſt irrationale.*

Diſ Ali-

Diſ *Aliquod animal eſt rationale,*
a *Omne animal eſt vivens, ergo*
mis. *Aliquod viuens eſt rationale.*

Da *Omnis avarus eſt miſer,*
tis *Aliquis avarus eſt dives, ergo*
i. *Aliquis dives eſt miſer.*

Bo *Aliquod animal non èſt homo;*
car *Omne animal eſt vivens, ergo*
do. *Aliquod vivens non eſt homo.*

Fe *Nullum vitium eſt amandum,*
ris *Aliquod vitium eſt delectabile, ergo*
on. *Aliquod delectabile non eſt amandum.*

TRACTATUS TERTII PARS SECUNDA.

De principiis externis Syllogiſmi.

PRincipia externa Syllogiſmi voco, quæ non ſunt in ipſo Syllogiſmo.

Sunt duplicia, dirigentia, & perficientia. Hinc duo conficientur capita, quibus tertium addetur de argumentationibus non ſyllogiſticis, quæ reductione ad ſyllogiſmum etiam perficiuntur.

CAPUT I.

De principiis dirigentibus.

PRincipia dirigentia ſunt axiomata, id eſt, propoſitiones per ſe notæ: quibus nititur conſequentia ſyllogiſtica.

Sunt autem duo: unum affirmativum; alterum negativum. His annectuntur regulæ generales & ſpeciales Syllogiſmorum.

Quin-

Quinque igitur hoc capite tradentur. 1. Principia dirigentia. 2. Regulæ generales Syllogiſmorum. 3. Regulæ ſpeciales primæ figuræ. 4. Regulæ ſpeciales ſecundæ figuræ. 5. Regulæ ſpeciales tertiæ figuræ.

ARTICULUS I.

Quot & quæ ſint principia dirigentia Syllogiſmorum.

PRiuſquam declarentur principia dirigentia, exponendum eſt quid ſit prædicari ſive dici de omni, quid de nullo, ex quibus dictis illa principia deſumuntur.

Ariſt. 1. Prior. c. 1. Prædicari de omni eſt, cum nihil ſumere ſubjecti eſt, de quo alterum non dicatur.

Id eſt, cum prædicatum ſignificatur convenire ſubjecto univerſaliter ſumpto. Dictum ergo de omni, eſt prædicatum univerſalis affirmativæ.

Ariſt. ib. De nullo prædicari eſt, cum nihil ſumere ſubjecti eſt, à quo alterum non removeatur.

Id eſt, cum prædicatum ſignificatur negari de ſubjecto univerſaliter ſumpto. Dictum ergo de nullo, eſt prædicatum univerſalis negativæ.

Ex his duabus definitionibus ſumuntur hæc duo principia lumine naturæ notiſſima, quæ brevitatis cauſa vocari etiam ſolent dictum de omni, & dictum de nullo; quamvis non ſint proprie illa dicta, ſed regulæ ex illis deſumptæ.

Principium dirigens affirmativum.

Quidquid dicitur de ſubjecto univerſè ſumpto, dicitur de quovis, quod ſubſumitur ſub illo:

ut

ut quia *vivens* dicitur *de omni animali*, dicitur etiam *de homine & aliis ſub animali contentis.*

Itaque hoc principio evidenter dirigitur hic Syllogiſmus:

Omne animal eſt vivens.
Omnis homo eſt animal, ergo
Omnis homo eſt vivens.

Eeodem principio regulari debent omnes Syllogiſmi affirmativi, licet quidam evidenter, alii obſcurè, ut poſtea dicetur.

Principium dirigens negativum.

Quidquid negatur de ſubjecto univerſè ſumpto, negatur & de quovis, quod ſubſumitur ſub illo. ut, quia *planta* negatur *de omni animali*, etiam negatur *de homine, & aliis contentis ſub animali.* Itaque hoc principio clariſſimè regulatur hic Syllogiſmus:

Nullum animal eſt planta:
Omnis homo eſt animal, ergo
Nullus homo eſt planta.

Eodem principio regulari debent omnes ſyllogiſmi negativi vel evidentur, vel obſcurè, ut explicabitur infrà.

ARTICULUS. II.

Regulæ generales Syllogiſmorum.

HÆ regulæ dicuntur generales, quia ſervandæ ſunt in omnibus figuris.

1. In ſyllogiſmo tres tantum termini eſſe poſſunt.

Si ergo aliquis terminus ſumatur æquivocè, erit vitioſus ſyllogiſmus; quia cum talis terminus ſignificatione ſit duplex, in hujuſmodi ſyllogiſmo ſunt quatuor termini, unde nullus eſt hic ſyllogiſmus.

Omnis homo eſt animal vivum,
Aliqua pictura eſt homo, ergo
Aliqua pictura eſt animal vivum.

Nam *homo* in majori ſumitur pro vero homine, in minore pro picto.

2. Medium ſyllogiſticum non poteſt ingredi concluſionem. Ratio eſt, quia ſic idem probaretur per idem.

3. In altera præmiſſarum medium debet diſtribui. Unde non ſequitur.

Aliquod animal eſt irrationale,
Omnis homo eſt animal, ergo
Omnis homo eſt irrationalis.

Medium enim, quod eſt *animal*, in neutra præmiſſarum diſtribuitur. Ratio regulæ eſt, quia quando medium non diſtribuitur, non ſervatur dictum de omni aut de nullo.

4. Ex puris particularibus nihil ſequitur, ut non ſequitur,

Aliquod animal non eſt brutum,
Aliquis equus eſt brutum, ergo
Aliquis equus non eſt animal.

Adverte Syllogiſmum, qui peccat contra hanc regulam, etiam peccare contra aliquam aliam regulam; ſi enim ſit in prima vel ſecunda figura, peccabit contra ſpecialem regulam illarum figurarum, ut infra patebit: ſi autem ſit in tertia figura, peccabit contra præcedentem, id eſt, tertiam regulam generalem, quia medium non diſtribuetur, ut ſi dicas:

Aliquod animal eſt homo,
Aliquod animal eſt brutum, ergo
Aliquod brutum eſt homo.

5. Ex puris negativis nihil ſequitur, ut fatuus eſt iſte Syllogiſmus.

Nullus homo eſt brutum,
Nullus equus eſt homo, ergo
Nullus equus eſt brutum.

Ratio regulæ eſt, quia Syllogiſmus conſtans puris negativis, pugnat cum dictis de omni, & de nullo, in quibus præcipitur, ut medium cum altero ſaltem extremorum conveniat.

6. Quando altera præmiſſarum eſt particularis, concluſio etiam debet eſſe particularis:

Ratio

Ratio eſt, quia alias procederetur à non diſtributo ad diſtributum, ut hic,

Omnis homo eſt rationalis;
Aliquod animal eſt homo: ergo
Omne animal eſt rationale.

7. Quando altera præmiſſarum eſt negativa, concluſio etiam debet eſſe negativa. Unde ſtultus eſt hic Syllogiſmus.

Nullum animal eſt planta:
Omnis homo eſt animal, ergo
Omnis homo eſt planta.

Ratio eſt, quia in tali Syllogiſmo directè fit contra principium dicti de nullo: colligitur enim duo extrema convenire inter ſe, quia non conveniunt cum medio, cum oppoſitum ſit colligendum, ſcil. extrema non convenire inter ſe, quia non conveniunt cum medio.

ARTICULUS III.

Regulæ ſpeciales primæ figuræ.

Duæ ſunt regulæ ſpeciales primæ figuræ.

1. Ex minore negante nihil ſequitur in prima figura, ut non ſequitur:

Omne animal eſt vivens,
Nulla planta eſt animal, ergo
Nulla planta eſt vivens.

Ratio regulæ eſt, quia ſic proceditur à non diſtributo ad diſtributum ex parte majoris extremi; ſi enim ſit minor negans, major erit affirmans, cujus prædicatum eſt majus extremum, prædicatum vero affirmativæ non diſtribuitur; atqui illud idem in concluſione negante diſtribuitur, utpote illius prædicatum, ut patet in ſuperiori exemplo.

2. Ex Majore particulari nihil concluditur in prima figura, non enim ſequitur.

Aliquod animal eſt homo.
Omne brutum eſt animal: ergo
Aliquod brutum eſt homo.

Ratio regulæ eſt, quia in talie ſyllogiſmo medium non diſtribuitur.

Utraque regula intelligenda eſt de Syllogiſmis directè concludentibus, nam indirectè, concludi poteſt ex minore negante in Fapeſmo, & ex majore particulari in Friſeſom; *quia ratio regulæ in illis ceßat. Comprehenditur utraque regula hoc verſu.*

Sit minor affirmans, nec major ſit ſpecialis.

ARTICULUS IV.

Regulæ ſpeciales ſecundæ figuræ.

ET etiam in hac figura duæ ſpeciales regulæ aſſignantur.

1. Ex puris affirmativis nihil ſequitur in ſecunda figura, ut non ſequitur.

Omne brutum eſt animal,
Omnis homo eſt animal, ergo
Omnis homo eſt brutum.

Ratio regulæ eſt; quia in ſyllogiſmo ſecundæ figuræ conſtante puris affirmativis medium non diſtribuitur, eſt enim prædicatum utriuſque præmiſſæ affirmativæ.

2. Ex majore particulari nihil ſequitur in ſecunda figura, ut non ſequitur.

Aliquod animal non eſt rationale,
Omnis homo eſt rationalis, ergo
Aliquis homo non eſt animal.

Ratio regulæ eſt, quia in tali Syllogiſmo proceditur à non diſtributo ad diſtributum ex parte majoris extremi, quod eſt ſubjectum majoris particularis, & prædicatum concluſionis negantis. *Duas iſtas regulas habes in hoc verſu.*

Una negans præeat, nec major ſit ſpecialis.

AR-

ARTICULUS V.

Regulæ ſpeciales tertiæ figuræ.

DUæ quoque ſunt in tertia figura regulæ ſpeciales.

1. Ex Minore negante nihil ſequitur in tertia figura. Ut non ſequitur.

Omnis homo eſt animal:
Nullus homo eſt brutum: ergo
Aliquod brutum non eſt animal.

Ratio regulæ eſt quia in tali ſyllogiſmo proceditur à non diſtributo ad diſtributum ex parte majoris extremi, quod in majori affirmativa eſt prædicatum, & etiam in concluſione negativa.

2. CONCLUSIO debet eſſe particularis in tertia figura. Hinc non ſequitur.

Omnis homo eſt rationalis:
Omnis homo eſt animal: ergo
Omne animal eſt rationale.

Ratio regulæ eſt, quia in tali Syllogiſmo proceditur à non diſtributo ad diſtributum ex parte minoris extremi, quod in minori affirmativa, cujus eſt prædicatum, non diſtribuitur; in concluſione verò univerſali, cujus eſt ſubjectum, diſtribuitur. *Duæ iſtæ regulæ comprehenduntur hoc verſiculo.*

Sit minor affirmans; concluſio ſit ſpecialis.

CAPUT II.

De principiis perficientibus Syllogiſmi.

PRincipia perficientia ſunt, quibus Syllogiſmi imperfecti reducuntur ad perfectos. Sunt autem duo, Converſio, & præmiſſarum Tranſpoſitio, quibus additur Expoſitio.

Quinque igitur hoc capite explicabuntur, 1. *Converſio propoſitionum.* 2. *Diviſio Syllogiſmi in per-*

fectum & imperfectum. 3. *Reductio oſtenſiva Syllogiſmi imperfecti ad perfectum.* 4. *Syllogiſmus expoſitorius & reductio per expoſitionem.* 5. *Reductio per impoſſibile.*

ARTICULUS I.

De converſione propoſitionum.

COnverſio eſt ſubjecti in prædicatum, & prædicati in ſubjectum, manente eadem qualitate enunciationis, mutatio. ut, *Omnis homo eſt animal, ergo aliquod animal eſt homo.*

Prior enunciatio dicitur *converſa*, poſterior *convertens.*

Manet eadem qualitas, cum ex affirmativa, infertur affirmativa, & ex negativa infertur negativa. Converſio eſt duplex: *ſimplex*, & per *accidens.*

Converſio ſimplex eſt, in qua ſervatur eadem quantitas propoſitionum: id eſt, quando univerſalis convertitur in univerſalem, vel particularis in particularem; ut; *Nullus homo eſt brutum; ergo nullum brutum eſt homo.*

Converſio per accidens eſt in qua mutatur quantitas propoſitionum. id eſt, quando univerſalis convertitur in particularem; vel contra, ut, *Omnis homo eſt animal, ergo aliquod animal eſt homo.*

De converſione ſunt 4. regulæ.

1. Univerſalis negativa convertitur ſimpliciter & per accidens: ut, *Nullum animal eſt planta; ergo nulla planta eſt animal*, vel, *ergo aliqua planta non eſt animal.*

2. Univerſalis affimativa convertitur per accidens, non ſimpliciter. ut, *Omnis homo eſt animal, ergo aliquod animal eſt homo*, non autem ſic, *ergo omne animal eſt homo.*

Ratio eſt; quia procederetur à non diſtributo ad diſtributum ex parte prædicati converſæ.

3. Par-

3. Particularis affirmativa convertitur tantum ſimpliciter, ut, *Aliquis homo eſt albus; ergo aliquod album eſt homo.*

4. Particularis negativa non convertitur. ut non ſequentur, *Aliquod animal non eſt homo, ergo aliquis homo non eſt animal.*

Ratio eſt, quia procederetur à non diſtributo ad diſtributum ex parte ſubjecti converſæ.

In omni converſione unum eſt præcipuè obſervandum, ut integra extrema tranſponantur, id eſt, totum ſubjectum fiat prædicatum, & totum prædicatum fiat ſubjectum. Unde non ſequitur, *Homo videt lapidem, ergo lapis videt hominem*: ſed ſic deberet inferri, *ergo aliquod videns lapidem eſt homo.*

ANNOTATIO.

Egimus tantum de converſione in terminis, non autem de converſione in oppoſitam qualitatem, quæ convenit tantum propoſitionibus modalibus, quia ob rationem alias allatam non intendimus agere de ſyllogiſmo modali.

Rurſum non egimus de converſione per contrapoſitionem, quia ad ſyllogiſticum artificium non conducit, & qua parte utilis eſt, pertinet ad aliquem locum dialecticum. Nec putamus iſta ſpinoſa tyronibus eſſe proponenda, niſi perceptis prius planioribus & utilioribus.

ARTICULUS II.

De diviſione ſyllogiſmi in perfectum & imperfectum.

SYllogiſmorum alius perfectus, alius imperfectus: Huc rejicienda fuit illa diviſio, quia fine principiis perficientibus intelligi commode prius non poterat.

Ariſt. l. 1. Prior. c. 1. Syllogiſmus Perfectus eſt, qui nullius alius indiget, præter ea quæ ſumpta ſunt, neceſſarium ut appareat.

Id eſt, qui nullo indiget principio perficienti, ut cuivis ſanæ mentis appareat neceſſaria ejus conſequentia.

Tales ſyllogiſmi ſunt tantum in quatuor primis modis primæ figuræ. *Barbara Celarent, Darii, Ferio. Ariſt. ib.* Syllogiſmus inperfectus eſt, qui unius pluriumve eget.

Id eſt, qui indiget uno principio perficienti vel pluribus, ut cuivis ſanæ mentis appareat neceſſaria ejus conſequentia.

Tales ſunt omnes ſyllogiſmi ſecundæ, & tertiæ figuræ, & quinque indirecti primæ.

Ut utraque definitio melius percipiatur, advertendum, ad omnem ſyllogiſmum adhiberi tria principia, materialia, formalia, dirigentia. Sed dirigentia non eodem modo in omnibus adhibentur, in quibuſdam enim tam clarè ſervantur, ut quilibet ſanæ mentis videat conſequentiam eſſe neceſſariam. Et hi dicuntur *perfecti*: in aliis autem ſervantur obſcurius, ita ut rudiores interdum non videant conſequentiam eſſe neceſſariam. Et hi dicuntur *imperfecti*. Hi ergo poſteriores indigent quarto principio, ſcilicet perficienti, ut per reductionem ad perfectos ſyllogiſmos probetur eorum conſequentia.

Jam facile eſt intelligere utramque definitionem: *Præter ſumpta*, id eſt, præter principia, quæ in ipſo ſervantur. Indiget uno qui perfici poteſt ſola converſione. Indiget pluribus, qui præter converſionem indiget præmiſſarum tranſpoſitione. Quinam illi ſint, jam dicetur.

ARTICULUS III.

De reductione oſtenſiva ſyllogiſmi imperfecti ad perfectum.

REducere Syllogiſmum eſt, ex ſyllogiſmo imperfecto perfectum facere, ut oſtendatur imperfectum fuiſſe legitimum.

Triplex apud Dialecticos eſt reductio oſtenſiva,

ſiva, per expoſitionem, & per impoſſibile.

Reductio oſtenſiva eſt, cum in ſyllogiſmo perfecto, ad quem ſit reductio, infertur eadem concluſio, quæ inferebatur in imperfecto, vel certè ejus converſa, retento eodem medio. Cur addatur *vel certa ejus converſa*, poſtea patebat. Dicitur, *retento eodem medio*, ut diſtinguatur reductio oſtenſiva à reductione per expoſitionem, in qua mutatur medium commune in ſingulare, ut declarabitur articulo ſequenti.

Quanquam latius ſumendo nomen oſtenſivæ reductionis, pro illa omni, in qua infertur eadem concluſio quæ inferebatur in ſyllogiſmo imperfecto, Reductio per expoſitionem vocari poſſit oſtenſiva.

Principia vel inſtrumenta Reductionis, ut diximus, duo ſunt, Converſio & præmiſſarum tranſpoſitio.

Totum reductionis artificium indicatur illis vocibus, quibus ſupra modi Syllogiſmorum ſunt expreſſi. In quibus hæc notanda.

1. Quatuor ſunt litteræ initiales quatuor modorum perfectorum, ſcilicet, *B*, *C*, D, *F*, ab una iſtarum incipiunt reliqui modi omnes.

2. Prima littera cujuſque modi imperfecti ſignificat illum modum reduci ad perfectum ab eadem littera incipientem. Ut omnes qui incipiunt à B. reducuntur ad *Barbara*, qui à C. ad *Celarent*, &c.

3. Duæ conſonantes, *S*, & *P*, deſignant converſionem propoſitionis ſignificatæ per vocalem proxime præcedentem, *S*, quidem converſionem ſimplicem, *P*, verò converſionem per accidens, ut in *Ceſare*, major convertenda eſt ſimpliciter, in *Cameſtres* minor & concluſio convertendæ ſimpliciter, in *Darapti* minor convertenda per accidens.

4. Littera *M*, ubicunque poſita ſignificat tranſponendas præmiſſas: ut in *Cameſtres*, *Fapeſmo*, &c.

5. Littera

5. Littera *C*, in medio posita denotat modum non posse reduci ostensive, sed tantum per impossibile. De quibus hi versiculi circumferuntur.

S, vult simpliciter verti, *P*, vero per acci.
M, vult transponi, *C*, per impossibile duci.

Ut vero horum praxim tyrones videant & imitentur, subjiciemus duo exempla.

Ces *Nullum animal est planta.*
a *Omnis arbor est planta: ergo*
re. *Nulla arbor est animal.*

Reducitur ad

Ce *Nulla planta est animal:*
la *Omnis arbor est planta: ergo*
rent. *Nulla arbor est animal.*

Dis *Aliquod animal est rationale:*
a *Omne animal est vivens: ergo*
mis. *Aliquod vivens est rationale.*

Reducitur ad

Da *Omne animal est vivens:*
ri *Aliquod rationale est animal: ergo*
i. *Aliquod rationale est vivens.*

ARTICULUS IV.

De Syllogismo expositorio & reductione per expositionem.

SYllogismus Expositorius est, qui constat medio singulari, ut,

Joannes est probus.
Joannes est homo: ergo
Aliquis homo est probus.

Dividi ergo potest Syllogismus generatim acceptus in Syllogismum constantem medio communi, de quo pleraque eorum quæ hactenus diximus intelligenda sunt, & constantem medio singulari, qui dicitur Expositorius.

Q. 1. Quare ille syllogismus vocatur Expositorius?

rius? R. duabus de cauſis. 1. quia eſt adeò clarus, ut rem oculis videatur exponere. 2. quia exponit Syllogiſmum conſtantem medio communi, ea ratione, quæ inferius proponetur.

Q. 2. Quæ ſunt principia dirigentia Syllogiſmi expoſitorii? R. dirigitur quidem etiam principiis Syllogiſmi conſtantis communi medio, duo tamen maximè ipſi accommodata ſolent aſſignari. Prius eſt affirmativum poſterius negativum, videlicet.

1. Quæcunque ſunt eadem uni tertio, ſunt eadem inter ſe.

Quæcunque ſic ſe habent, ut unum ſit idem uni tertio, alterum verò ab eodem diverſum ſunt diverſa inter ſe.

Ubi nomine *tertii* intelligitur aliquod ſingulare & incommunicabile. Quod poſterius additur propter myſterium SS. Trinitatis, in quo tres perſonæ ſunt eædem uni tertio ſingulari, ſcil. Deitati, hæc tamen ſunt eædem inter ſe, quia Deitas non eſt quid incommunicabile. Sed hæc omnino Dialecticis relinquenda ſunt, & intra naturæ limites illis conſiſtendum, ubi omne ſingulare eſt planè incommunicabile, ideoque axiomata allata ibi ſemper veriſſima inveniuntur.

Q. 3. In qua figura aptiſſimè ſit Syllogiſmus expoſitorius? R. in tertia, quia ibi medium bis ſubjicitur; ſingulare autem medium, quali conſtat ſyllogiſmus expoſitorius, aptiſſimè ſemper ſubjicitur. Propterea ad probandam concluſionem particularem, optimum eſt uti ſyllogiſmo expoſitorio in tertia figura.

Uter verò ſit perfectior, expoſitorius, an primæ an tertiæ figuræ diſputent Logici. Certum illud eſt expoſitorium tertiæ figuræ eſſe valdè evidentem, quia clariſſimè dirigitur principiis jam allatis, quæ lumine naturæ nota ſunt, v. g. ſit hic ſyllogiſmus.

Judas

Judas damnatus est,
Judas fuit Apostolus, ergo
Aliquis Apostolus damnatus est.

Hic ex eo, quod *damnatus*, & *aliquis Apostolus* sint eadem uni tertio, nempe *Judæ*, inferuntur etiam inter se eadem esse.

Reductio per expositionem est, cum medio singulari substituto in locum medii communis, infertur eadem conclusio, quæ inferebatur in Syllogismo de medio communi.

Hoc modo reducendos docet Aristoteles syllogismos imperfectos tertiæ figuræ, v. g. sit hic syllogismus:

Omnis homo est rationalis,
Omnis homo est animal: ergo
Aliquod animal est rationale.

Sumam unum singulare contentum sub homine, illudque in ejus locum substituam, hoc modo;

Joannes est rationalis:
Joannes est animal: ergo
Aliquod animal est rationale.

ARTICULUS V.

De reductione per impossibile.

REductio per impossibile est, cum ex contradictoria conclusionis & una præmissarum infertur contradictoria alterius, præmissæ.

Ut vero cognoscatur, quomodo hæc reductio facienda sit, & in cujus præmissæ locum subrogari debeat contradictoria conclusionis, notandæ sunt hæ regulæ.

Pro prima figura.

Major fit minor, ut fit contradictio major,
Excipe Celantes, in quo convertitur ordo.

Pro secunda figura.

Servat majorem variatque secunda minorem.

Pro

Pro tertia figura.

Tertia majorem variat, ſervatque minorem.

Ad quem vero modum ex quatuor perfectis reducendi ſint ſinguli imperfecti cujuſcunque figuræ duobus modis cognoſci poteſt.

1. Ex diſpoſitione præmiſſarum; quæ ſervatis jam dictis regulis, conſurgit, ſi enim aſſumendo contradictoriam concluſionis, loco unius præmiſſæ, & alteram retinendo, inveniantur duæ univerſales affirmativæ, reducetur Syllogiſmus ad *Barbara*, & ſic de reliquis. Atque hic eſt optimus & facillimus modus.

2. Obſervando ſignificationem vocum & vocalium, quæ continentur in hoc verſu in eam rem à veteribus Dialecticis confecto.

Phœbifer axis obit terras, Sphæramque quotannis.

Ubi hæc obſervanda.

1. Duæ primæ voces, ſcilicet *Phœbifer axis*, quæ conſtant quinque ſyllabis, reſpondent quinque modis imperfectis primæ figuræ; duæ ſequentes, nempè, *Obit terras*, conſtantes quatuor ſyllabis, reſpondent quatuor modis ſecundæ figuræ. Duæ ultimæ, videlicet, *Sphæramque quotannis*, in quibus ſunt ſex ſyllabæ, reſpondent ſex modis tertiæ figuræ.

2. Prima ſyllaba, ſeu potius vocalis prima, reſpondet primo modo, ſecunda ſecundo, & ſic deinceps.

3. Vocalis cujuſque ſyllabæ deſignat quantitatem & qualitatem concluſionis illius modi perfecti ad quem faciendæ eſt reductio; ut ſi ſit vocalis, E, ſignificat modum, ad quem reduci debet ſyllogiſmus, conſtare concluſione univerſali negativa: qualis inter quatuor perfectos eſt *Celarent*, & ſic de cæteris: verbi gratia, prima vocalis iſtius vocis, *Phœbifer*, quæ reſpondet modo *Baralip*, ſignificat illum reducendum ad *Celarent*: ſecunda vocalis, quæ reſpondet modo *Celantes*, deſignat illum reducendum ad *Darii*, & ſic deinceps. Rem uno atque altero exemplo declarabimus.

Exemplum

Exemplum reductionis per impossibile,

Ba *Omne animal est substantia :*
ra *Omnis homo est animal, ergo*
lip. *Aliqua substantia est homo.*

Reducitur ad

Ce *Nulla substantia est homo,*
la *Omne animal est substantia : ergo*
rent. *Nullum animal est homo.*

Ubi vides 1. contradictoriam conclusionis poni loco majoris, 2. Majorem fieri minorem, ut præscribit regula primæ figuræ. 3. inferri non quidem contrariam reliquæ præmissæ, sc. minoris, sed ejus conversam : bene enim sequitur per conversionem simplicem, *nullum animal est homo* (ecce conclusio syllogismi, ad quem facta est reductio) *ergo nullus homo est animal* (ecce contraria minoris syllogismi, qui reductus est.)

Alterum exemplum reductionis per impossibile.

Ces *Nullus homo est irrationalis :*
a *Omne brutum est irrationale : ergo*
re. *Nullum brutum est homo.*

Reducitur ad

Fe *Nullus homo est irrationalis,*
ri *Aliquod brutum est homo, ergo*
o. *Aliquod brutum non est irrationale.*

Ubi vides 1. majorem servari suo loco 2. contradictoriam conclusionis poni loco minoris, ut præscribit regula secundæ figuræ : 3. inferri contradictoriam minoris, quæ erat reliqua præmissa. Ex his reliquæ reductiones facilè formari possunt.

Q. Ad quid inventa est hæc reductio? R. Ad convincendum eum, qui concessis præmissis syllogismi imperfecti, negat ejus consequentiam. Assumpta enim contradictoria conclusionis, & altera præmissarum, quam concessit, cogitur admittere contra-

contradictoriam alterius præmiſſæ, quam tamen etiam conceſſerat.

CAPUT III.

De ſpeciebus argumentationis non Syllogiſticæ.

ARgumentatio non ſyllogiſtica dividi ſolet in tres ſpecies, Enthymema. Inductionem. Exemplum. Quibus adjungimus quartum articulum, de Sorite.

ARTICULUS I.

De Enthymemate.

Ariſt. l. 2. prior. c. 27. ENthymema eſt ſyllogiſmus imperfectus ex veriſimilibus & ſignis. ut *Omne animal eſt ſubſtantia, Ergo omnis homo eſt ſubſtantia.*

Q. 1. Quis hic vocatur Syllogiſmus imperfectus? R. Argumentatio, cui ad formam ſyllogiſticam deeſt una præmiſſa. Itaque aliter hic accipitur *Syllogiſmus imperfectus*, quam ſuperius; ibi enim accipiebatur pro ſyllogiſmo integro quidem, ſed inevidenti; hic autem pro ſyllogiſmo mutilo, & cui pars una eſſentialis ſyllogiſmi deeſt.

Q. 2. Quomodo diſtinguuntur probabile & ſignum? R. quod probabile ſit propoſitio probabilis: ut, *Omnis mater diligit filium*; ſignum vero eſt quælibet propoſitio apta ad probandum, ſeu neceſſaria, ſeu probabilis. Itaque Enthymema poteſt conſtare qualibet materia, ſive neceſſaria illa ſit ſive probabilis tantum.

Q. 3. Quomodo reducitur Enthymema ad ſyllogiſmum? R. Additione unius præmiſſæ: ut hoc, *Omne animal eſt ſubſtantia, ergo omnis homo eſt ſubſtantia*, reducitur additione hujus præmiſſæ, *Omnis homo eſt animal.*

Ad quam verò figuram quodque Enthymema reducatur, & utrius præmiſſæ additione, facile videbit, qui artificium ſyllogiſticum prius bene perceperit.

AR-

ARTICULUS II.

De Inductione.

Arist. l. 2. prior. c. 27. Inductio est à singularibus ad universalia accessio.

Id est, argumentatio, in qua enumeratis omnibus, vel pluribus minus communibus, infertur universale distributum. ut,

Petrus est risibilis:
Joannes est risibilis, & sic de reliquis: ergo
Omnis homo est risibilis.

Item. *Avaritia est vituperanda, & ita de cæteris:*
Ergo, Omne vitium est vituperandum.

Q. 1. Quare dicitur in sensu, *minus communibus?* R. quia inductio non modò procedit ab individuis, sed etiam à quibuslibet minus communibus, ut patet ex secundo exemplo; unde per singularia, intelligi debent quæ minus communia.

Q. 2. Quare dicitur omnibus vel pluribus? R. quia Inductio est duplex, Perfecta & Imperfecta.

Perfecta est, in qua enumerantur omnia singularia, ut in superioribus exemplis: omnia enim includuntur illa clausula, *& sic de cæteris*; quæ addi solet quando singularia nimis multa sunt.

Imperfecta est, in qua non enumerantur omnia singularia, ut,

Joannes est risibilis:
Petrus est risibilis.
Paulus est risibilis: ergo
Omnis homo est risibilis.

Quamvis autem in hac inductione verbo non exprimatur relinqui idem judicium de cæteris, tamen tacite relinqui debet, ut valida sit.

AR-

ARTICULUS III.
De exemplo.

EXemplum est ab uno singulari ad aliud propter aliquam similitudinem progressio.

Id est, argumentatio, in qua unum singulare ex alio colligitur, ut,

David pœnitens misericordiam impetravit:
Ergo & nos impetrabimus, si pœnitentiam egerimus.

Item:

Absolon malè periit:
Ergo & hic rebellis patri filius malè peribit.

ARTICULUS IV.
De Sorite sive Coacervatione.

SOrites est argumentatio, in qua, continua serie, multarum propositionum, de prædicato præcedentis propositionis semper dicitur novum prædicatum, donec ultimum prædicatum dicatur de primo subjecto. ut,

Omnis homo est animal,
Omne animal est vivens.
Omne vivens est corpus,
Omne corpus est substantia.
Ergo omnis homo est substantia.

Hæc argumentatio etsi expresse non habeat formam syllogisticam, quando constat pluribus enunciationibus quàm tribus; continet tamen implicitè plures syllogismos primæ figuræ, in quibus posterior propositio sit major, prior verò minor ut in allato exemplo, si primas duas propositiones inferas, habebis hanc dispositionem. *Omne animal est vivens, omnis homo est animal*, quæ est dispositio primæ figuræ.

Nititur illa consequentia hoc axiomate:

Quidquid dicitur de prædicato universalis propositionis, dicitur de subjecto ejusdem.

Vocatur etiam hæc argumentatio *à primo ad ultimum*, cujus nominis ratio ex ipsa definitione manifesta est.

TRACTATUS QUARTUS
DE LOCIS.

DUæ sunt partes præcipuæ Dialecticæ. Judicium & Inventio. Hactenus de Judicio tantum egimus. Deinceps itaque de Inventione agendum erit.

Dividetur hic tractatus in duas partes. Prior erit de locis dialecticis. Posterior de locis sophisticis, sive de fallaciis.

TRACTATUS QUARTI PARS PRIMA.
De Locis Dialecticis.

HÆc pars dividetur in 4. Capita. Primum continebit quædam præambula ad locos Dialecticos. Secundum explicabit locos Dialecticos Internos. Tertium Externos. Quartum Medios.

CAPUT I.
Quædam præambula ad locos dialecticos.

TRia breviter hic tradentur. 1. divisio Syllogismi in demonstrativum, dialecticum, litigiosum, & pseudographum. 2. Quando argumentatio non syllogistica & materialis censeatur bona. 3. Quid locus & quotuplex.

ARTICULUS I.
Divisio Syllogismi in Demonstrativum, Dialecticum, Litigiosum & Pseudographum.

DIviditur syllogismus ab Aristotele in Demonstrativum, Dialecticum, Litigiosum, & Pseugraphum. De-

Ariſt. lib. To. 1. ca. 1. Demonſtratio eſt, quando ex veris & primis ſyllogiſmus erit, aut ex talibus, quæ per aliqua prima & vera, ſuæ cognitionis principium ſumpſerunt.

Id eſt, Demonſtratio eſt ſyllogiſmus, cujus præmiſſæ ſunt primò veræ, vel ex primò veris evidenter probari poſſunt. Prioris partis exemplum eſt hoc, quod procedit à cauſa ad effectum.

Omne animal rationale eſt riſibile:
Omnis homo eſt animal rationale: ergo
Omnis homo eſt riſibilis.

Poſterioris illud, procedens ab effectu ad cauſam.

Omne riſibile eſt rationale:
Omnis homo eſt riſibilis: ergo
Omnis homo eſt rationalis.

Ariſt. ib. Primò vera ſunt, quæ non per alia, ſed per ſeipſa fidem habent.

Id eſt, Propoſitiones primò veræ ſunt, quæ non poſſunt probari per alias continentes cauſam veritatis ipſarum: ut, *Omne animal rationale eſt riſibile*: *Omne totum eſt majus ſua parte*, &c.

Ariſt. ib. Dialecticus Syllogiſmus eſt, qui ex probabilibus eſt collectus.

Id eſt, cujus præmiſſæ ſunt probabiles tantum, ut,

Omnis mater diligit filium:
Hæc eſt mater: ergo
Hæc diligit filium.

Ariſt. ib. Litigioſus eſt ſyllogiſmus ex iis, quæ videntur probabilia, non ſunt autem, vel qui ex probabilibus, aut ex iis quæ videntur probabilia eſt apparens.

Id eſt, ſyllogiſmus litigioſus ſive ſophiſticus eſt, qui habet præmiſſas tantũ apparenter probabiles, vel conſequentiam apparenter tantum probabilem, vel utrumque.

Primo membro continetur is, qui peccat in materia tantum. ut,

Quidquid non caret oculis, habet oculos.
Lapis non caret oculis, ergo
Lapis habet oculos.

Secundo is, qui peccat in forma tantum. ut,

Omnis mater diligit filium:
Omnis Pater diligit filium: ergo
Omnis pater est mater.

Tertio, qui peccat in utroque, ut,

Quicquid non perdidisti habes:
Sed aurum habes; ergo
Aurum non perdidisti.

Syllogismus pseudographus est, qui fit ex propriis disciplinæ sumptionibus non veris.

Id est, qui constat principiis, alicujus scientiæ malè intellectis. ut,

Omnes semicirculi sunt æquales:
Sed semicirculus majoris circuli, & semicirculus minoris sunt semicirculi,
Ergo sunt æquales

Minor à Mathematicis intelligitur de semicirculis ejusdem circuli, &. accipitur, quasi intelligeretur etiam de semicirculis diversorum circulorum.

Ista divisio, quæ à materia petitur, hoc loco proponitur, quia loci suppeditant materiam, dialectici quidem præcipue syllogismo dialectico, sophistici litigioso.

ARTICULUS. II.

Quando argumentatio non syllogistica & materialis censeatur bona.

IN locis agitur ordinariè de argumentationibus, non formalibus, qualis est syllogismus, sed materialibus, in quibus diximus dari posse antecedens verum consequente falso, servata simili forma, quales ordinariè sunt argumentationes non syllogisticæ: Cum autem hæ argumentationes etiam bonæ sint, videndum est quid requiratur ad eorum bonitatem.

Ad-

Adverte ergo in omni argumentatione non ſyllogiſtica inveniri terminum Inferentem & illatum.

Terminus inferens eſt, qui ponitur tantum in antecedente

Terminus illatus eſt, qui ponitur tantum in conſequente

Quod ſi ponatur terminus aliquis in antecedente & conſequente (ut fit, quoties ſunt tantum tres termini) vocatur terminus communis; ut hic, *Omnis homo eſt animal, ergo omnis homo eſt ſubſtantia*, terminus inferens eſt, *animal*, illatus, *ſubſtantia*, communis, *homo*.

Tunc ergo Argumentatio materialis eſt bona, cum in nulla ſimilis formæ & materiæ dari poteſt antecedens verum conſequente falſo.

Illæ verò argumentationes dicuntur ſimilis materiæ, in quibus eſt idem terminus inferens & Illatus, vel ſaltem eadem habitudo termini inferentis ad illatum. Id eſt, ſi in una terminus inferens reſpectu illati ſit genus, in altera etiam eſt genus, &c. unde hæc argumentatio non eſt bona: *Ariſtoteles eſt homo, ergo eſt philoſophus*, quia datur antecedens verum conſequente falſo in hac ſimili materia: *Ruſticus eſt homo, ergo ruſticus eſt philoſophus*, hic enim eſt idem terminus inferens & illatus.

Adverte præterea argumentationes illas dialecticè bonas cenſeri, quæ ut plurimum non habent antecedens verum conſequente falſo, licet interdum habeant.

Adverte tertiò, argumentationem materialiter bonam aliquando latè ſumi, ut etiam illas complectatur, quarum antecedens & conſequens vera ſunt, licet conſequentia nulla ſit. Et ſic iſta argumentatio diceretur materialiter bona. *Ariſtoteles eſt homo, ergo Ariſtoteles eſt philoſophus* Sed tales argumentationes ſimpliciter non poſſunt dici bonæ, ſeu legitimæ.

ARTICULUS III.

Quid locus, & quotuplex, & quot modis ab eo argumentemur.

LOcus est sedes argumenti.

Duplex est: Maxima sive Axioma, & Differentia maximæ.

Maxima, sive Axioma, est propositio generalis per se nota, per quam multa argumenta probantur. ut hæc.

Quidquid dicitur de definitione, dicitur de definito.

Locus differentia Maximæ est locus continens plures maximas. ut, *locus à definitionè, à definito, à genere*, &c.

Triplex iste est, Internus, Externus, & Medius: de quibus ex ordine dicetur.

Dupliciter argumentamur à locis dialecticis; Affirmativè dum antecedens est affirmativum, *Negative*: dum antecedens est negativum,

Utroque modo argumentamur tripliciter.

Ex parte subjecti, dum terminus inferens est subjectum. ut, *Omnis homo est risibilis, ergo Petrus est risibilis.*

Ex parte prædicati, dum terminus inferens est prædicatum. ut, *planta non est animal, ergo planta non est brutum.*

Ex parte utriusque, dum & subjectum, & prædicatum est terminus inferens; quod accidit, quando sunt duo termini inferentes, & duo illati; nullus communis, ut, *sobrietas est laudanda, ergo ebrietas est vituperanda.*

Unde evadunt sex modi argumentandi, ex parte subjecti affirmativè, ex parte prædicati affirmativè,

vé, ex parte utriuſque affirmativè, & totidem modis negativè.

CAPUT II.

De locis internis.

LOcus Internus eſt, ex quo petuntur argumenta, quorum terminus inferens eſt intrinſecus illato. Hos locos ſigillatim jam exponemus.

ARTICULUS I.

Locus à definitione.

QUid ſit Definitio, dictum eſt tract. 2. p. 2. cap. 1. comprehendimus etiam Deſcriptionem.

Argumentamur à definitione tribus modis; ex parte ſubjecti, prædicati, & utriuſque, juxta hæc axiomata:

1. Quidquid affirmatur vel negatur de definitione, affirmatur vel negatur de definito.

2. De Quocumque affirmatur vel negatur definitio, de eodem affirmatur vel negatur definitum.

3. Si Definitio affirmetur vel negetur de definitione, etiam definitum affirmabitur vel negabitur de definito.

Exemplum 1. ut, *Animal rationale eſt riſibile, ergo homo eſt riſibile.*

Exemplum 2. ut, *Homo eſt ſubſtantia materialis, ergo homo eſt corpus.*

Exemplum 3. ut, *Animal rationale eſt ſubſtantia corporea, ergo homo eſt corpus.*

Ad hunc locum revocantur.

Locus à differentia:

Locus à proprietate: denique

Locus à convertibilibus; quia ab omnibus, quæ inter ſe convertuntur, eadem eſt argumentandi ratio, & ſingulis

lis, mutato nomine, accommodari poſſunt dicta axiomata.

Eodem revocatur Locus ab etymologia: ſed hic non eſt tam frequens quam alii, quia etymologia plerumque non eſt convertibilis.

Loco à definitione reſpondet locus à definito; à quo totidem modis argumentamur, & penes eadem axiomata, mutato tantum nomine definitionis in nomen definiti, & contrâ.

ARTICULUS II.

Locus à genere ad ſpeciem.

ACcipitur hîc genus pro quolibet magis communi, ſeu Toto univerſali; & ſpecies pro quolibet minus communi, ſeu parte ſubjectiva.

Argumentamur vel à genere diſtributo, vel à genere non diſtributo.

A genere diſtributo argumentamur ad certam ſpeciem tribus modis, ex parte ſubjecti, prædicati, utriuſque, tam affirmativè quam negativè juxta hæc axiomata.

1. Quidquid affirmatur vel negatur de genere diſtributo, affirmatur vel negatur de qualibet ejus ſpecie.

2. De quocunque affirmatur vel negatur genus diſtributum, de eodem affirmatur vel negatur quælibet ſpecies.

3. Si Genus diſtributum affirmetur vel negetur de altero genere diſtributo quælibet ejus ſpecies affirmabitur vel negabitur de qualibet alterius ſpecie.

Exemplum 1. ut,

Nulla planta eſt lapis,

ergo nulla quercus eſt lapis,

Exem-

Exemplum 2. ut, *Nulla planta eſt animal: ergo nulla planta eſt homo.*

Exemplum 3. ut, *Nulla planta eſt animal: ergo nulla quercus eſt homo.*

Poſui exempla negativa, quia etſi argumenta affirmativa ab hoc loco ex parte ſubjecti frequentiſſima ſint, ex parte tamen prædicati ſunt rariora, rariſſima ex parte utriuſque.

Huc pertinet locus à Toto in quantitate ad partem, quod nihil eſt aliud, quam vocabulum affectum ſigno univerſali. ut, *Omne animal.*

Huc etiam revocatur locus à Toto in tempore, quod eſt vocabulum ſignificans omne tempus. ut, *ſemper, nunquam.*

Et locus à Toto in loco, quod eſt vocabulum ſignificans omnem locum, ut, *ubique, nullibi.* Exempla, ut, *Deus eſt ubique, ergo & in terra. Hæreſes ſemper fuerunt, ergo & tempore Chriſti.*

A genere non diſtributo argumentamur ad ſpeciem ſub diviſione tantum. ut, *Animal eſt quadrupes, ergo homo vel brutum eſt quadrupes.*

Ad certam ſpeciem non licet argumentari.

ARTICULUS III.

Locus à ſpecie ad genus.

A Specie ad genus diſtributum argumentari non licet. ut, non ſequitur, *Omnis homo eſt rationalis; ergo omne animal eſt rationale.*

Si tamen enumerentur omnes ſpecies, licebit, quia tunc erit inductio.

A ſpecie ad genus non diſtributum argumentamur tribus modis: ut ſupra, affirmativè & negativè. Axiomata facilè formari poſſunt.

Exemplum 1. *Homo eſt rationalis: Ergo aliquod animal eſt rationale.*

Exem-

Exemplum 2. *Joannes eſt homo: Ergo eſt animal:*

Exemplum 3. *Aliquod corpus eſt album: Ergo aliqua ſubſtantia eſt colorata.*

Huc revocatur locus à Parte in quantitate; Parte in tempore, & loco: à quibus ad totum non licet argumentari, niſi addita negatione, impediendo diſtributionem. ut, *Brutum non eſt rationale, ergo non omne animal eſt rationale, In Anglia non ſunt lupi: ergo non ubique.*

ARTICULUS IV.

Locus à toto in modo.

TOtum in modo eſt nomen commune poſitum ſine reſtrictione, comparatum ad idem nomen poſitum cum reſtrictione.

Pars in modo eſt nomen reſtrictum comparatum ad idem non reſtrictum. ut *homo* eſt totum in modo, *homo doctus*, pars in modo. Itaque à Toto in modo, argumentamur eodem plane modo, quo à genere ad ſpeciem. ut, *Joannes non eſt philoſophus: ergo non eſt philoſophus eximius, Ariſtoteles eſt philoſophus eximius: ergo eſt philoſophus.*

Videndum, ne ſumatur particula alienans vel diminuens, unde non ſequitur.

Cadaver eſt homo mortuus:
ergo eſt homo.
Æthiops eſt albus ſecundum dentes,
ergo eſt albus.

ARTICULUS V.

Locus à toto integrali.

QUid ſit totum integrale, & quid partes integrales, dictum eſt tractatu 2. p. 2. c. 1. a. 1. Partes integrales ſunt duplices, neceſſariæ, id eſt, ſine quibus totum

totum esse non potest, ut *fundamentum* in domo, *caput* in homine; & non necessariæ, id est, sine quibus totum esse potest; ut *fenestra* in domo, *manus* in homine.

A toto integrali ad partem argumentamur juxta hæc axiomata.

1. Posito toto integrali ponuntur omnes partes necessariæ.

2. Ablato toto aufertur aliqua pars necessaria.

A parte ad totum argumentamur juxta hæc:

3. Positis omnibus partibus necessariis ponitur totum.

4. Ablata aliqua parte necessaria tollitur totum.

Exemplum 1. ut, *Domus est: ergo fundamentum est, tectum, parietes.*

Exemplum 2. ut

Non est domus:

ergo fundamentum non est, vel tectum, &c.

Exemplum 3. ut,

Fundamentum, tectum, parietes sunt;

ergo domus est.

Exemplum 4. ut,

Tectum non est:

ergo non est domus.

ARTICULUS VI.

Locus à causa materiali.

CAusæ sunt 4. materia, forma, efficiens, finis. Materia est duplex, permanens & transiens.

Permanens, quæ manet in effectu. ut, *ferrum* in gladio.

Transiens, quæ non manet: ut, *farina* respectu panis.

Argumentamur à materia juxta hæc axiomata:

1. Po-

1. Posita materia fieri potest effectus, supple, quantum est ex parte materiæ.

2. Sublata materia fieri non potest effectus, intellige de materia necessaria.

3. Sublata materia permanente tollitur effectus.

4. Si materia transiens non fuerit, non est effectus.

Exemplum 1. *Ferrum est, ergo gladius fieri potest.*

Exemplum 2. *Non sunt ligna, ergo domus fieri non potest.*

Exemplum 3. *Non sunt ligna, ergo domus non est.*

Exemplum. 4. *Non fuit farina, ergo non est panis.*

Ab effectu ad materiam quomodo argumentandum sit, facilè ex dictis colligitur.

ARTICULUS VII.

Locus à causa formali.

CAusa formalis est forma comparata ad compositum quod constituit. ut, *anima* ad hominem, *albedo* ad album, *nigredo* ad nigrum, &c.

Argumentamur à causa formali juxta hæc axiomata.

1. Posita causa formali, ponitur effectus: supple, si sit conjuncta materiæ.

2. Sublata causa formali, tollitur effectus. Nullam patitur exceptionem.

3. Cujus forma præstantior, ipsum præstantius: supple, cæteris paribus.

Exemplum 1. *Albedo est, ergo album est.*

Non tamen sequitur, *Anima rationalis: ergo homo est*, quia potest non esse conjuncta materiæ, ut accidit post mortem.

Exemplum 2. *Albedo non est, ergo album non est.*

Exemplum 3. *Anima humana est præstantior forma cœli, ergo & homo cœlo.*

Ab

Ab effectu formali ad cauſam formalem argumentamur juxta has maximas.

1. Poſito effectu formali ponitur cauſa formalis. Nullam patitur exceptionem.

2. Sublato effectu formali tollitur cauſa formalis. Supple, vel non eſt conjuncta materiæ.

3. Si effectus formalis eſt præſtantior ; forma eſt præſtantior : ſupple, niſi aliundè major illi præſtantia proveniat. Exempla ex ſuperioribus facile formabuntur.

ARTICULUS VIII.

Locus ab ineſſe ad denominare.

ARgumentamur ab ineſſe ad denominare quando ex eo, quod forma ſit, in aliquo colligimus concretum de illo affirmari vel negari, ut *albedo eſt in pariete, ergo paries eſt albus.*

Pertinet itaque hic locus ad cauſam formalem.

Servandæ autem potiſſimum ſunt hæ conditiones.

1. Ut forma inſit ſufficienter, nimirum *ſatis intenſè*, id eſt, perfectius quam forma oppoſita, *ſatis extenſè*, id eſt, ultra mediam partem ſubjecta capacis ; *ſatis diù*. Hinc non ſequitur, *Aquæ tepidæ ineſt calor, ergo eſt calida. Æthiopi ineſt albedo in dentibus, ergo eſt albus. Homini ex timore ineſt pallor, ergo eſt pallidus.*

2. Ut ſumatur proprium concretum formæ. Unde non ſequitur, *Dormienti ineſt viſus, ergo dormiens videt :* nam *videt* eſt concretum *viſionis*, non viſus. Inferendum erat, *ergo eſt viſivus.*

3. Ne ſumatur concretum extrinſecè denominans. Unde non ſequitur, *Oculo ineſt viſio, ergo oculus videtur.*

4. Ut modus denominandi reſpondeat modo inexiſtendi : id eſt, ſi forma inſit accidentaliter, concretum denominet accidentaliter ; ſi eſſentialiter, denominet eſſentialiter. Hinc non ſequitur, *In albedine eſt color, ergo albedo eſt colorata. In burſa eſt aurum, ergo burſa eſt aurea :* nam aurum eſt in burſa extrinſecè, id eſt, non per modum parti

partis : Illud verò concretum *aurea* denominat intrinsecè, id est per modum partis, cum significet *id quod ex auro componitur.*

Ad denominare ad inesse argumentamur, quando ex eo quod concretum denominet, colligimus formam inesse : ut *paries est albus : ergo ipsi inest albedo.*

Duo hic specialiter observanda.

1. Ne concretum extrinsecè denominet, unde non sequitur : *Paries videtur, ergo parieti inest visio.*

2. Ut sit proprium concretum formæ. Hinc nulla est consequentia, *Dormiens non videt, ergo illi non inest visus.*

ARTICULUS IX.

Locus ab efficiente.

CAusa efficiens est, à qua aliquid fit, ut, *artifex* respectu domus.

Hæc causa duplex est, una necessaria, id est, sine qua non potest esse effectus, nec contra ut, *ortus solis* respectu dici. Altera sufficiens tantum, id est, quæ sine effectu esse non potest, sed bene effectus sine ipsa, ut, *jugulatio* respectu mortis. Non agitur hic de causis liberis, sed naturaliter agentibus.

Argumentamur à causa efficiente juxta hæc axiomata.

1. Posita causa necessaria, ponitur effectus, & contrà.

2. Sublata causa necessaria, tollitur effectus, & contrà.

3. Posita causa sufficienti, ponitur effectus, non tamen contrâ.

4. Sublata causa sufficienti, non tollitur effectus, sed bene contra.

Exemplum 1. *Sol ortus est, ergo dies est*, & contrà, *dies est, ergo sol ortus est.*

Exemplum 2. *Sol ortus non est, ergo dies non est*, & vice versa. Ex-

Exemplum 3. *Jugulatus eſt, ergo interiit*, non ſic, *Interiit, ergo jugulatus eſt.*

Exemplum 4. Non ſequitur, *Non eſt jugulatus, ergo non interiit*, ſed ſic. *Non interiit, ergo non eſt jugulatus.*

Argumentamur item penes hæc axiomata.

Cujus cauſa efficiens bona, ipſum bonum: cujus mala, ipſum malum.

Cujus cauſa interimens bona, ipſum malum: cujus mala, ipſum bonum.

Exempla facilè occurrent.

ARTICULUS X.

Locus à potentia ad actum.

ARgumentamur à potentia ad actum, & contra, penes hæc axiomata.

1. De quocunque negatur potentia, de eodem negatur actus, non contra.

2. De quocunque affirmatur actus, de eodem affirmatur potentia: non contrà.

3. Fruſtra eſt potentia, quæ non reducitur ad actum, nec in ſe, nec in ſimili.

Exemplum 1. *Chriſtus nunquam potuit peccare, ergo nunquam peccavit.*

Exemplum 2. *Deus quoſdam ad vitam revocavit, ergo poteſt mortuos ad vitam revocare.*

Exemplum 3. *Hæretici nunquam fecerunt miracula, ergo non poſſunt ulla facere.*

ARTICULUS XI.

Locus, à cauſa finali.

FInis eſt, cujus gratia aliquid fit.

Medium eſt, quod ordinatur ad aliquid aſſequendum.

Ab hoc loco argumentamur juxta has maximas:

1. Cujus finis bonus, ipſum bonum, cujus malus, ipſum malum.

2. Si finis ſit poſſibilis, media ſunt poſſibilia, & contra.

3. Obtento fine ceſſant media, niſi tamen iiſdem mediis conſervandus ſit.

4. Poſita intentione finis, eligenda ſunt media.

Exemplum 1. *Scientia eſt bona, ergo ſtudium bonum.*

Item, *Occidere malum eſt, ergo & inſidias ſtruere.*

Exemplum 2. *Potes ſalvari, ergo potes divinam legem ſervare.*

Exemplum 3. *Pax eſt, ergo non pugnandum eſt.*

Non tamen ſequitur: *Hic eſt doctus, ergo non amplius ſtudet*, quia doctrina conſervatur ſtudio.

Exemplum 4. *Vis eſſe doctus? ergo tibi ſtudendū eſt.*

Poſſunt ex iſtis formari axiomata comparantia.

Cujus finis melior, ipſum melius, cujus pejor, ipſum pejus; cujus optimus, ipſum optimum: cujus peſſimus, ipſum peſſimum.

ARTICULUS XII.

Locus ab appoſitione.

ARgumentamur ab appoſitione ſive adjunctione, cum aliquam denominationem de aliquo colligimus, ex eo quod ipſam alteri tribuat. Duo ſunt axiomata.

1. Propter quod unumquodque eſt tale, etiam illud eſt tale.

2. Propter quod unumquodque eſt tale & illud magis, *ſupple*, eſt tale.

Exemplum, 1. *Ignis calefacit aquam, ergo eſt calidus.* 2. Si inferas, *ergo eſt magis calidus quam aqua.*

Re-

Requiruntur autem hæ conditiones. 1. non debet ſumi cauſa intrinſeca reſpectu effectus: non enim ſequitur, *Joannes eſt homo propter animam, ergo anima eſt homo*, vel *magis homo.*

2 Si ſumatur cauſa efficiens, debet ſumi cauſa univoca, id eſt, ejuſdem ſpeciei cum effectu. unde non ſequitur; *Terra eſt calida propter ſolem, ergo ſol eſt calidus*, vel *magis calidus.*

3. Ut ſecundum axioma locum habet, debet ſumi denominatio, quæ admittit magis & minus. Hinc non ſequitur: *Lumen exiſtit propter ſolem, ergo ſol magis exiſtit.* Uſu deprehendes quædam alia requiri, ſed hæc ſunt potiſſima.

ARTICULUS. XIII.

Locus à generatione, corruptione, & uſu.

A Generatione, corruptione, & Uſu argumentamur juxta has maximas.

1. Cujus generatio per ſe bona, ipſum bonum; cujus mala, ipſum malum.

2. Cujus corruptio per ſe bona, ipſum malum: cujus mala, ipſum bonum.

3. Cujus uſus per ſe bonus, ipſum bonum: cujus malus, ipſum malum.

Exemplum 1. *Nativitas Chriſti bona, ergo ipſe bonus. Lutheri mala: ergo ipſe malus.*

Exemplum 2. *Mors furum bona, ergo ipſi mali. Mors patris filio nocet, ergo proderat pater.*

Exemplum 3. *Impugnare hæreſim eſt bonum, ergo eſt bona ſcientia: Commercium habere cum dæmone malum eſt, ergo magia mala,*

Additum (*per ſe*) quia ſi iſta non ſint bona per ſe, ſed tantum per accidens, locum non habebunt iſtæ regulæ. Non enim ſequitur: *Mors Chriſti fuit nobis bona, ergo ipſe*

malus. Sic ſi ſumatur abuſus pro uſu, nihil concludetur. ut, *Inebriari malum eſt, ergo vinum malum eſt.*

ARTICULUS XIV.

Locus ab antecedente & conſequente.

ANtecedens dupliciter dicitur, illatione & tempore.

Antecedens illatione eſt id, quod alterum infert ut, *homo* reſpectu animalis.

Conſequens, quod infertur ab altero. ut, *animal* reſpectu hominis.

Antecedens tempore eſt id, quod tempore debet alterum præcedere. ut, *flores* reſpectu frùctuum.

Conſequens, quod alterum tempore ſequi debet. ut, *fructus* reſpectu florum,

Dialectici potiſſimum agunt de antecedente & conſequente quoad illationem, de quibus hæc ſunt axiomata.

1. Poſito antecedente ponitur conſequens: non tamen poſito conſequente ponitur antecedens.

2. Ex oppoſito conſequentis ſequitur oppoſitum antecedentis, non tamen ex oppoſito antecedentis ſequitur oppoſitum conſequentis.

Exemplum 1. Bene ſequitur, *Si homo eſt, animal eſt: ſed homo eſt, ergo animal eſt*, non tamen ſic, *ſed animal eſt, ergo homo eſt.*

Exemplum 2. Bene ſequitur, *Si homo eſt, animal eſt, ſed nullum animal eſt, ergo nullus homo eſt*, non tamen ſic, *ſed nullus homo eſt, ergo nullum animal eſt.*

Ab antecedente & conſequente quoad tempus contraria eſt argumentandi forma. Et ratio eſt, quia antecedens tempore eſt conſequens illatione, & conſequens tempore, eſt antecedens illatione. ut non ſequitur: *Sunt flores, ergo erunt fructus*; ſed ſic; *Non ſunt flores, ergo non erunt fructus.*

AR-

ARTICULUS XV.

Locus à communiter accidentibus.

COmmuniter accidentia ſunt, quæ rem ordinariè circumſtant. Horum quædam præcedunt, quædam concomitantur, alia ſubſequuntur. A quibus argumentamur ſecundum hoc axioma.

Poſito uno communiter accidentium veriſimiliter ponitur & alterum. Intellige, ordine & tempore, quo illi conjungi ſolet. ut, *Sunt encæniæ, ergo erunt rixæ. Ille expalleſcit, ergo eſt ſibi male conſcius. Hic eſt commodis moribus, ergo bene eſt educatus.* Hæc de locis internis.

CAPUT III.

De locis externis.

LOcus externus eſt, ex quo ſumuntur argumenta, quorum terminus inſerens eſt extrinſecus illato. *De his locis jam ſigillatim agemus.*

ARTICULUS I.

Locus ab Authoritate.

AUthoritas duplex eſt, divina & humana.

Ab utraque argumentamur affirmativè: ſed à divina infallibile, non dialecticum argumentum dicitur.

Ab humana argumentamur juxta hoc axioma:

Unicuique experto in ſua arte credendum eſt. ut *Ariſtoteles dicit terram quieſcere, ergo quieſcit.*

Ab authoritate negata non valet argumentum. ut, *Ariſtoteles hoc non dicit, ergo non ita eſt.*

ARTICULUS II.

Locus à ſimili & pari.

SImilia ſunt, quæ alicujus attributi ſimilem cauſam habent, paria, quæ parem ut, Joannes parem habet ra-

tionem cur ſit mortalis, quam Petrus. ſcilicet, quia eſt homo; idcirco Joannes & Petrus in hoc ſunt paria: Ratio habet ſimilem cauſam ad imperandum appetitui, quam domina ad imperandum ancillæ, nempe quia eſt ſuperior, ideo ratio & domina ſunt in hoc ſimilia.

Argumentamur ab hoc loco ſecundum hanc maximam.

Similium ſimilis eſt ratio, ut, *Domina debet imperare ancillæ, ergo & ratio appetitui. Joannes eſt mortalis, ergo & Petrus.*

A diſſimili & diſpari contrario modo argumentamur ſecundum hanc maximam:

Diſſimilium diſſimilis eſt ratio. Sed hic locus à diſſimili rarò eſt in uſu.

ARTICULUS III.

Locus à majori & minori.

MAjus hic eſt, quod eſt veri ſimilius. Minus vero, quod eſt minus veriſimile. Itaque majus & minus ſunt integræ propoſitiones. Sumuntur tamen etiam pro ſimplicibus terminis, qui propoſitiones, in quibus ſunt, reddunt magis vel minus veriſimiles.

Argumentamur à majori ad minus ex parte ſubjecti, prædicati, utriuſque negative tantum, juxta hoc axioma.

Siquod veriſimilius videtur, verum non eſt, nec id quod minus veriſimile videtur, verum erit.

Exemplum 1. *Rex non potuit arcem expugnare, ergo nec Dux poterit.*

Exemplum 2. *Non potes pati verbum injurioſum, ergo multò minus mortem.*

Exemplum 3. *Ariſtoteles non potuit unam rem perfectè comprehendere, ergo nos multò minus poſſumus comprehendere omnes.*

Affirmativè non argumentamur. Non enim ſequitur, *Vir robuſtus poteſt illud pondus ferre, ergo & puer.*

A minori argumentamur affirmativè tantum per hoc axioma.

Si

Siquod minus videtur verisimile, verum est: multò magis quod videtur verisimilius, verum erit. ut, *Puer potest illud pondus ferre, ergo multò magis vir robustus.*

ARTICULUS IV.

Locus à comparatione.

A Comparativo ad positivum argumentamur affirmativè tantum.

A positivo ad comparativum negativè tantum: ut, *Est melior, ergo est bonus: Non est bonus, ergo non est melior.*

Cavendum, ne comparativus sumatur impropriè, id est, pro opposito sumpto cum adverbio, *minus*, ut, *melior* pro *minus malo.* Non enim sequitur, *Iste prædo est melior illo, ergò est bonus.*

Proceditur etiam à duobus positivis ad duos comparativos, & contra. ut, *Docti sunt honorandi, ergo doctiores sunt magis honorandi.*

ARTICULUS V.

Locus à repugnantibus.

A Quibusvis repugnantibus argumentamur ex affirmatione unius inferendo negationem alterius, per hoc axioma:

De quocunque affirmatur unum repugnantium, de eodem negatur alterum, ut *Æthiops est niger; ergo non est albus. Joannes est homo, ergo non est equus.*

Disparata nullum alium habent sibi proprium modum argumentandi.

ARTICULUS VI.

Locus ab oppositis.

SPecialiter argumentamur à relativè oppositis per hoc axioma:

Relativa ſe mutuo ponunt & tollunt, ut, *Eſt præceptor, ergo eſt diſcipulus. Non eſt præceptor, ergo nec diſcipulus.*

A contrariis argumentamur juxta has maximas:

1. Cui convenit unum contrariorum, poteſt & alterum convenire. Subaudi, niſi inſit natura.

2. Si de aliquo ſubjecto capaci negatur unum contrariorum immediatorum, de eodem affirmabitur alterum.

Exemplum 1. *Hic ægrotat, ergo poteſt ſanus eſſe.*

Exemplum 2. *Joannes non ægrotat, ergo eſt ſanus.*

A privantibus argumentamur etiam à negatione unius de ſubjecto capaci ad affirmationem alterius. ut, *Hic homo non eſt cæcus, ergo eſt viſivus.*

A contradictoriis argumentamur à negatione unius de quocumque ſubjecto, ad affirmationem alterius juxta hanc maximam.

De quolibet eſt affirmatio vel negatio vera. ut, *Brutum non eſt homo, ergo eſt non homo.*

Argumentamur rurſum ab oppoſitis juxta hanc maximam:

Oppoſitorum oppoſita ſunt conſequentia. Valet in relatis. ut, *Præceptoris eſt docere, ergo diſcipuli eſt diſcere.*

In contrariis. ut, *Omnis virtus eſt laudanda, ergo omne vitium eſt vituperandum.*

Cavenda duo. Unum in contrariis, ne ſumantur contraria, quæ opponuntur per exceſſum & defectum. Unde non ſequitur: *Avaritia eſt vituperanda, ergo prodigalitas eſt laudanda.*

Alterum utrobique, ne ſumatur propoſitio per accidens vera. Ut non ſequitur, *Album eſt dulce, ergo nigrum eſt amarum.*

Hæc conſequentia vocatur *conſequentia oppoſitorum contra ſeipſa, vel ejuſdem ordinis*: quia nempe ſubjectum conſequentis opponitur ſubjecto antecedentis, & prædicatum prædicato.

In

In aliis oppoſitis maximeque in contradictoriis, non utimur conſequentia ejuſdem ordinis, ſed inverſi. ut, *Omnis homo eſt animal, ergo omne non animal eſt non homo*, ſed hæc conſequentia refertur ad locum ab oppoſito conſequentis ad oppoſitum antecedentis; ſemper enim prædicatum univerſalis affirmativæ eſt conſequens ſubjecti.

CAPUT IV.

De locis mediis.

LOcus medius eſt ex quo ſumuntur argumenta, quorum terminus inferens non eſt omnino intrinſecus, nec omnino extrinſecus illato.

ARTICULUS I.

Locus à conjugatis & caſibus.

COnjugata ſunt plura, quorum unum ab altro derivatur; nimirum abſtractum & concretum, ut, *Juſtus & juſtitia.*

Caſus ſunt plura, quæ ab eodem derivantur; nimirum plura concreta & denominativa ejuſdem formæ. ut, *ſapiens & ſapienter, juſtus & juſtè.*

Argumentamur ab illis primò ex parte unius extremi, tribuendo aliquid denotans bonum vel malum, juxta hoc axioma.

Cum quo cohæret unum conjugatorum vel caſuum, cum eo cohæret & alterum, ut, *Sobrietas eſt laudanda, ergo ſobrius eſt laudandus.*

Argumentamur ſecundò ex parte utriuſque, à duobus abſtractis ad duo concreta, vel à duobus concretis ad duo abſtracta. ut, *Albedo eſt color, ergo album eſt coloratum. Album eſt coloratum, ergo albedo eſt color. Juſtum eſt bonum, ergo quod juſtè fit, benè fit.*

Obſervandæ ſunt duæ conditiones potiſſimum.

1. Ut ſumantur conjugata ſignificatione convenientia. Unde non ſequitur, *Turpitudo eſt forma, ergo turpis eſt formoſus.*

2. Ut ſumantur propoſitiones eſſensiales, non prædicationes per accidens. Unde non ſequitur. *Album eſt dulce, ergo albedo eſt dulcedo,*

Terminus inferens in hoc loco dicitur partim intrinſecus, partim extrinſecus illato, quia conjugata & caſus ſumuntur, ut ſignificatione formali convenientia, ſed differentia in modo ſignificandi.

ARTICULUS II.

Locus à diviſione.

DE diviſione dictum eſt tract. 2. p. 2. c. 2. Agimus autem præcipuè de diviſione totius univerſalis, quia illa maximè eſt in uſu; à qua argumentamur juxta hæc axiomata.

1. Affirmato diviſo, & negatis omnibus membris dividentibus, excepto uno, concluditur quod eſt reliquum.

2. A Quo removentur omnia membra dividentia, ab eodem removetur diviſum.

Exemplum 1. *Equus eſt animal, & non eſt homo, ergo eſt brutum.*

Exemplum 2. *Planta non eſt homo, nec brutum, ergo non eſt animal.*

Argumentum ab affirmatione unius membri ad negationem alterius potius confirmari ſolet per locum à repugnantibus. *Hæc de locis Dialecticis.*

TRACTATUS QUARTI PARS POSTERIOR.

De locis Sophiſticis.

LOcus Sophiſticus eſt ſedes argumenti ſophiſtici: id eſt, ex quo ſumuntur argumenta fallacia.

Nota hîc nomen Fallaciæ tribui aliquando ipſi loco ſophiſtico,

phiſtico, ſæpius verò fallaci aegumentationi, & in hac poſteriori ſignificatione illo utemur.

Dividetur hæc pars in duo capita. Prius explicabit fallacias in dictione. Poſterius fallacias extra dictionem.

CAPUT I.

De fallaciis in dictione.

IN hoc capite ita procedetur 1. *agetur de metis ſophiſticis.* 2. *de fallacia in communi, ejuſque diviſione.* 3. *de ſingulis figuris in dictione.*

ARTICULUS I.

Quot ſunt metæ ſophiſticæ?

META ſophiſtica eſt ſcopus, ad quem ſophiſta fallaci argumento reſpondentem conatur deducere. Sunt quinque: Redargutio, Falſum, Inopinabile, Soloecíſmus, Nugatio.

Meta Redargutionis eſt prænegati conceſſio, vel præconceſſi negatio, in eadem diſputatione, ut ſi reſpondens negaverit *dormientem videre*, & poſtea cogatur concedere, quia *dormiens habet viſum.*

Meta falſi eſt conceſſio manifeſtè falſi, vel negatio manifeſtè verè, ut ſi cogatur reſpondens admittere *hominem habere alas*, quia *eas non amiſit.*

Meta inopinabilis eſt conceſſio ejus, quod communi hominum opinioni repugnat; vel ſaltem circumſtantium, ut ſi apud imperitos ſophiſta cogeret reſpondentem admittere *ſolem eſſe majorem tota terra*, apud peritos verò *minorem.*

Meta ſoloecíſmi eſt incongrua locutio, ut, ſi reſpondens cogatur admittere hanc locutionem: *Omnis mulier eſt ſenſitivus*, propter hoc argumentum.

Omnis

Omnis homo eſt ſenſitivus.
Omnis mulier eſt homo, ergo
Omnis mulier eſt ſenſitivus.

Meta negationis eſt ejuſdem vocis inutilis repetitio, ut ſi quis cogatur ſic loqui, *Aliquis naſus eſt naſus ſimus*, ubi inutiliter *naſus* repetitur propter hoc argumentum.

Omnis ſimus eſt naſus ſimus,
Aliquis naſus eſt ſimus, ergo
Aliquis naſus eſt naſus ſimus.

ARTICULUS II.

De fallacia in communi, ejuſque diviſione.

AD omnem fallaciam duo concurrunt. 1. cauſa apparentiæ. 2. cauſa defectus.

Cauſa apparentiæ eſt id, ratione cujus valida videtur argumentatio. ut in fallacia æquivocationis, identitas vocis æquivocæ.

Cauſa defectus eſt id, ratione cujus invalida eſt argumentatio, ut in eadem fallacia, diverſa ſignificatio vocis æquivocæ.

Cauſa defectus etiam vocatur Cauſa non exiſtentiæ.

Dividitur fallacia in fallaciam in dictione, & fallaciam extra dictionem.

Fallacia in dictione eſt, quæ cauſam apparentiæ habet in dictione, ſeu voce.

Fallacia extra dictionem eſt: quæ cauſam apparentiæ habet in rebus per voces ſignificatis,

Fallaciæ in dictione ſunt quinque, fallacia Æquivocationis, Amphiboliæ; Compoſitionis & Diviſionis, Accentus, Figuræ dictionis.

ARTICULUS III.

De fallacia Æquivocationis, Amphiboliæ & Accentus.

FAllacia æquivocationis eſt, quæ provenit ex voce æquivoca æquivocè ſumpta, ut, *Omnis*

Omnis canis latrat,
Sidus cœleſte eſt canis, ergo
Sidus cœleſte latrat.

Mutatur ſignificatio nominis, *canis.*

Fallacia Amphiboliæ eſt, quæ provenit ex oratione vario ſenſu accepta. ut,

Qui arat littus, ſcindit terram,
Sed operam perdens arat littus, ergo
Operam perdens ſcindit terram.

In vario ſenſu accipitur illa oratio, *arat littus.*

Fallacia accentus eſt, quæ provenit ex accentu unius vocis mutato. Sub accentu comprehenditur quantitas, & ſpiritus. ut,

Qui lepores venatur, canibus indiget,
Poëta lepores venatur, ergo
Poëta canibus indiget.

Mutatur accentus vocis, *lepores.*

ARTICULUS IV.

De fallacia Compoſitionis & Diviſionis.

NOta quaſdam propoſitiones,& potiſſimum eas, quæ conſtant terminis connotativis ſeu denominativis, habere duplicem ſenſum, compoſitum & diviſum. Talis eſt hæc propoſitio. *Poſſibile eſt album eſſe nigrum.*

Senſus compoſitus eſt, ſi formale ſignificatum prædicati applicetur formali ſignificato ſubjecti.

Diviſus, ſi applicetur tantum materiali, unde prædictæ propoſitionis ſenſus compoſitus eſt hic, *Poſſibile eſt album manens album eſſe nigrum,* ſive, *ut albedo & nigredo ſimul in eodem ſint.* Diviſus ſenſus eſt hic, *Poſſibile eſt id, quod eſt album, non tamen manens album, eſſe nigrum.*

Fallacia compoſitionis eſt, cum propoſitio vera in ſenſu diviſo, falſa eſt in ſenſu compoſito. ut,

Poſſibile eſt omnem parietem eſſe album.
Sed aliquis paries eſt niger, ergo
Poſſibile eſt aliquod nigrum eſſe album.

Hoc

Hoc argumentum, ut legitimum ſit, debet ſumi concluſio in ſenſu diviſo, ſic enim vera eſt, recte ſequitur ex antecedente; ſi autem ſumatur in ſenſu compoſito, eſt fallacia compoſitionis.

Fallacia Diviſionis eſt, cum propoſitio vera in ſenſu compoſito, falſa in diviſo, ſumitur tamen in ſenſu diviſo: ut,

Impoſſibile eſt album eſſe nigrum,
Hic paries eſt albus, ergo
Impoſſibile eſt hunc parietem eſſe nigrum.

Major vera eſt in ſenſu compoſito, ſed in diviſo falſa, in quo tamen deberet ſumi, ut illud conſequens falſum ex ea colligeretur.

ARTICULUS V.

De fallacia figuræ dictionis.

FAllacia figuræ dictionis eſt, quæ provenit ex vocum diverſarum ſimilitudine. Fit dupliciter, ſecundum proprietates grammaticas. ut, *Pons eſt maſculini generis, ergo & frons.* 2. ſecundum proprietates dialecticas, idque duobus modis 1. explicite. ut, *Coloratum eſt prædicamenti qualitatis, ergo & lineatum.* 2. implicitè. cum ſub uno ſigno ſignificante ſubſtantiam ſubſumitur quantitas, vel qualitas, aut contra.

Significant ſubſtantiam, *quidquid, omne, quodcunque* &c. Quantitatem, *quantus, quantuſcunque* &c. Qualitatem, *qualis, qualiſcunque* &c. Exemplum eſt.

Quidquid heri emiſti, comediſti.
Carnem crudam heri emiſti, ergo
Carnem crudam comediſti.

Hic enim ſubſtantia ſignificata *per quidquid* ſubſumitur qualitas nempe *cruditas.*

CA-

CAPUT II.

De fallaciis extra dictionem.

Fallaciæ extra dictionem ſunt ſeptem. Fallaciæ accidentis, Dicti ſecundum quid, & dicti ſimpliciter, Ignorationis elenchi, Conſequentis, Petitionis principii, Non cauſæ ut cauſæ, Plurium interrogationum ut unius.

ARTICULUS I.

De fallacia accidentis.

ACcidens hic dicitur, quidquid aliquo modo diſtinguitur ab altero, de eo tamen prædicari poteſt ſive eſſentialiter, ſive accidentaliter. Itaque accidentia reſpectu hominis ſunt, *anima*, *riſibile album*, & reliqua ipſius prædicata. Cum verò omne id, quod de altero prædicatur debeat eſſe aliquo modo idem cum illo, ut patet ex tractatu de prædicatione, fit ut accidens aliquo modo diſtinguatur, aliquo modo ſit idem cum eo, cujus dicitur accidens. ut, *animal* eſt aliquo modo idem quod *homo*, quia homo comprehenditur in ſignificatione animalis, & eſt aliquo modo diverſum, quia animal præter hominem includit etiam brutum.

Ex hac aliquali unitate & diverſitate accidentis cum ſubjecto oritur hæc fallacia.

Igitur fallacia accidentis eſt, in qua malè infertur aliquid convenire rei ex eo, quod conveniat ejus accidenti. ut, *Animal eſt quadrupes, ergo homo eſt quadrupes.* Ratio eſt, quia accidens non ſumitur, quatenus eſt idem cum re, cujus eſt accidens, ſed quatenus diverſum. ut ibi, *animal* ſumitur pro bruto, quod eſt diverſum ab homine.

Huc pertinent omnia argumenta procedentia à non diſtributo ad diſtributum, à genere non diſtributo ad certam

tam ſpeciem, ſyllogiſmi vitioſi, modò in re ipſa, & non in ſola voce apparentiam habeant, &c.

ARTICULUS II.

De fallaciâ dicti ſecundum quid, & dicti ſimpliciter.

NOta in hoc loco uſum eſſe duplicis determinationis potiſſimum; alienantis, & diminuentis.

Determinatio alienans eſt, quæ plane tollit ſignificationem vocis cui conjungitur, ut, *mortuus*, reſpectu vocis, *homo*.

Diminuens eſt, quæ non quidem plane tollit ſignificationem vocis, eam tamen ita minuit, ut ei poſſit tribui, cui ſine iſta determinatione tribui non poſſet. ut, *ſecundum dentes*, reſpectu *albi*, dicitur enim Æthiops albus ſecundum dentes, qui ſimpliciter albus dici non poteſt.

Igitur Dictum ſimpliciter eſt vox abſolute poſita: ut, *albus*.

Dictum ſecundum quid eſt vox ſumpta cum determinatione alienante vel diminuente, ut, *albus ſecundum dentes*.

Fallacia ergo dicti ſecundum quid, & dicti ſimpliciter eſt, in qua proceditur à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter; vel contra. ut *Æthiops eſt albus ſecundum dentes, ergo eſt albus*. Vide locum à toto in modo ad partem; argumenta enim, quæ contra regulas illius loci peccant, ſunt fallaciæ huc pertinentes.

A R-

ARTICULUS III.

De fallacia ignorationis Elenchi.

ELenchus idem eſt quod redargutio, id eſt, contradictorii admiſſio.

Fallacia ignorationis Elenchi eſt, in qua colligitur id quod apparet eſſe contradictorium ejus quod alterum eſt, revera tamen non eſt contradictorium. Ut autem aliquæ propoſitiones ſunt contradictoriæ, requiritur ut extrema illarum in eadem plane ſignificatione ſumantur. Unde ſi quis defendat Platonem fuiſſe doctiorem Ariſtotele, intelligendo, in rebus divinis, alius vero inferat Platonem non fuiſſe doctiorem Ariſtotele, intelligendo in rebus humanis, erit fallacia ignorationis elenchi.

ARTICULUS IV.

De fallacia petitionis principii.

PEtere principium eſt probare idem per idem, vel per aliud obſcurius aut æque obſcurum, ut ſi probes aliquem hominem eſſe juſtum, quia aliquis homo eſt juſtus, vel quia omnes homines ſunt juſti. Sæpe committitur hæc fallacia, cum obſcurioribus verbis, & per ambages idem per ſeipſum probatur.

ARTICULUS V.

De fallacia conſequentis.

FAllacia conſequentis eſt, in qua ex conſequente infertur antecedens, vel ex oppoſito antecedentis oppoſitum conſequentis. ut, *Si homo eſt, animal eſt; ſed animal eſt: ergo homo eſt.* Item, *Si homo eſt, animal eſt, ergo ſi homo non eſt, animal non eſt.*

Directè

Directè opponitur hæc fallacia loco ab antecedente & conſequente, ad quem idcirco erit recurrendum.

ARTICULUS VI.

De fallacia non cauſæ ut cauſæ.

FAllacia non cauſæ ut cauſæ eſt, cum falſitas concluſionis, proveniens ex una præmiſſa falſa attribuitur alteri præmiſſæ veræ, quæ cauſa non eſt. Hinc dicitur fallacia non cauſæ ut cauſæ, quia illa propoſitio, quæ non eſt cauſa falſitatis concluſionis, ſumitur tanquam ejus cauſa, ut ſi quis ita diſcurrat, *Omnis virtus eſt laudanda, ſed omnis prodigalitas eſt virtus, ergo omnis prodigalitas eſt laudanda, atqui conſequens illud eſt falſum, ergo falſa eſt major:* ſcilicet; *Omnis virtus eſt laudanda.* Inferendum erat minorem eſſe falſam.

ARTICULUS VII.

De fallacia plurium interrogationum ut unius.

FAllacia plurium interrogationum ut unius eſt, cum ad plures interrogationes petitur reſponſio una, tanquam ſi eſſet una interrogatio, ut ſi petat ſophiſta. *Homo & lapis ſuntne animal?* Si affirmes, inferet lapidem eſſe animal, ſi neges, inferet hominem non eſſe animal. Ad vitandam fraudem pluribus reſponſionibus utendum eſt, dicendo, *Homo eſt animal, lapis non eſt.*

FINIS.

LOGICA APODICTICA,

Sive

Tractatus brevis de Demonſtratione.

CAPUT I.

De natura Demonſtr. & ſcientiæ.

1. SYllogiſmus pro triplici varietate medii & finis in 3. ſpecies vulgo diſtribuitur, *vz.*
   1. Apodicticum (ſeu demonſtrativum) cujus finis eſt ſcientia, medium probandi neceſſarium.
   2. Dialecticum (ſive Topicum) cujus finis eſt opinio, medium probabile.
   3. Sophiſticum, cujus finis eſt deceptio, medium fallax & captioſum.

2. Demonſtratio (ut à nomine ordiamur) ſumitur vel
   1. Generaliter, & ſenſu magis populari, pro quavis declaratione, ſive neceſſaria, ſive tantum probabili; ut cum Ariſtoteles argumen-

tationes oratorias ἀποδείξεις appellat, Elench. cap. 5. t. 7.

2. Specialiter, & ſenſu magis Philoſophico, *pro Syllogiſmo Neceſſario.*

3. Specialiſſime & κατ' ἐξοχὴν, pro (nobiliori ſpecie) Demonſtratione ἀπόδειξις, quomodo ſæpius apud Ariſt. in Anal. Poſt. & hæc de nomine.

3. Demonſtrationis apud Ariſt. binæ extant definitiones, quarum, 1. ſenſu ei ſecundo, æque ac 1. *Poſt.* tertio competit, & ſic habet, Demon-C. 2. ſtratio eſt ſyllogiſmus ſcientificus. Vox autem (Scientificus) poteſt intelligi, ut indicat, vel

1. Cauſam efficientem inſtrumentalem, reſpectu cauſæ principis, *vz.* Intellectus humani, cujus inſtrumentum eſt Demonſtratio.

2. Cauſam finalem, cum ſcientia ſit finis & meta Demonſtrationis.

4. Altera Demonſtrationis Definitio (ſeu potius Deſcriptio) convenit ei præcipuè tertio ſenſu, quæ talis eſt; Demonſtratio eſt Syllogiſmus ex (præmiſſis) veris, primis, immediatis, notioribus, prioribus, & cauſis concluſionis.

Q. 1. Quid ea vero eſt ſcientia, quam Demonſtrationis ſeu effectum, ſeu finem ſtatuimus?

R. Diſtribuenda eſt hîc ſcientia (prout antea Demonſtratio) in eam quæ dicitur,

1. Laxius, & ſenſu magis vulgari, ſic erit quævis cognitio certa & evidens, undecunque comparata.

2. Strictius, quo ſenſu definit Ariſtoteles eſſe

eſſe cognitionem rei per cauſam (ſcil. proximam) & quod aliter ſe habere non poteſt.

Eſtque vel

1. Simplex & inadæquata, vz. alicujus concluſionis particularis, v. g. hujus in Phyſiologia, *Omne corpus eſt in loco.*
2. Complexa, & totalis, quæ nimirum conflatur ex multis concluſionibus ſimplicibus, qualis eſt ipſa univerſa Phyſiologia. Neutra hic excluditur.

Ex Definitione prædicta ſequitur ad ſcientiam utrovis modo acceptam requiri duplicem certitudinem,

1. Objecti (ſcibilis.)
2. Subjecti (ſcientis) & hæc ſæpius *Evidentia* dicitur.

Per illam certitudinem diſtinguitur Scientia ab Errore, per iſtam tum ab Errore, tum ab Opinione. nam Opinio eſt *aſſenſus aut incertus aut ſaltem inevidens, formidine oppoſiti.*

Formido autem iſta vel eſt

1. Actualis, cum quis de facto non hæſitat circa concluſionem propoſitam.
2. Radicalis, cum hæſitare ſaltem poteſt, & debet, quia non fundatur ejus opinio in medio neceſſario.

Formido poſterior eſt *de ratione ſeu eſſentia* Opinionis, non vero prior; cum fieri poteſt ut circa rem nude opinatam actualis nulla dubitatio ſuboriatur; quod in Hæreticis & aliis ſæpe contingit.

Coroll. Hinc ſequitur ſcientiam & opinionem nunquam eſſe *in eodem ſubjecto, eodem tempore, & de eodem objecto.*

Q. 2. Nunquid ergo eſt cognitio aliqua intellectiva, quæ non eſt eadem demonſtrativa? R. Omnino eſt, modo ſcientia demonſtrativa ſtrictè accipiatur, prout antea expoſuimus. Talis enim eſt cognitio præmiſſarum, ſive principiorum, quæ non innoteſcunt per demonſtrationem ſeu cognitionem dianoeticam (in ſuis ſaltem ſcientiis) ſed ubi intelliguntur termini, ſuo ſe produnt lumine, & eorum cognitio dicitur *Noetica*, ſive *Intelligentia*.

Q. 3. Cum vero demonſtratio deſcribitur conſtare ex primis, quid opus erat adjungere in definitione, *Ex prioribus*? R. Præmiſſæ dicuntur primæ, abſolutè & in ſe; *priores*, habita relatione ad concluſionem.

Q. 4. Quid hoc ſibi vult præmiſſas unde conſtat Demonſtratio, eſſe immediatas?

R. Immedietas eſt duplex,

1. Subjecti, quando prædicatum dicitur de ſuo ſubjecto primo & adæquato, ut hîc, *Homo eſt riſibilis*.
2. Cauſæ, quando prædicatum ineſt ſubjecto, nulla mediante cauſa, ut hîc, *Homo eſt rationalis*: *nulla* enim poteſt aſſignari cauſa (naturalis) cur Homo ſit rationalis.

In demonſtratione potiſſima reperitur utraque immedietas; cauſæ in aſſumpto, ſubjecti in propoſitione.

Q. 5. Quomodo ſunt Præmiſſæ notiores Concluſione? R. 1. Non ſunt notæ omnino *Apodictice*, ſeu cognitione Demonſtrativâ, quod ante diximus; (nam ejuſmodi cognitio eſt ſolius concluſionis.) 2. Sunt notiores quoad naturam, quia naturâ priores. [Sed 3. quoad nos concluſio eſt notior præmiſſis (ſaltem confuſe) quoniam eſt

eſt ſenſui propinquior: ſic enim eſt omnis effectus notior ſua cauſa, & omne inferius ſuperiori.

Q.6. Quo ſenſu ſunt præmiſſæ cauſæ Concluſionis? R. Sunt cauſæ non ſolum *inferendi* (ut in quovis alio Syllogiſmo) neque tantum *cognoſcendi* (quod ſatis exprimit definitio, cum vocat *notiores*) ſed *eſſendi* quoque, idque ex hoc capite potiſſimùm, quod non alii ſint Concluſionis, quam ipſarum Præmiſſarum termini.

Q.7. Si præmiſſæ ſint cauſæ concluſionis, quid tribuendum eſt ſenſibus externis, cum dicitur, Deficiente ſenſu deficit ſcientia? R. Senſum eſſe omnis ſcientiæ Intellectivæ januam veriſſimum eſt, *nihil enim eſt in intellectu, quod non prius fuit in ſenſu*; vel ſcilicet *directè, primariò, & per ſe*, ut entia materialia, vel *indirectè & per aliud*, ut entia materiæ expertia (putà Deus, Angeli, & Animæ rationales.) Hinc damus ſenſum eſſe cauſam ſcientiæ intellectivæ *ſine qua non* (utpote à quo originaliter dependet) non vero cauſam proprie dictam, ut ſunt præmiſſæ. Quod ſiquis ſenſum cauſam inſtrumentalem remotiſſimam eſſe contenderit, non altercabimur.

Q.8. At unde accidit quod aſſignans Ariſtoteles Demonſtrationis proprietates nullam fecerit mentionem earum neceſſitatis?

R. Includitur ea in reliquis, præſertim in veritate & primitate, conjunctis.

CAPUT II.

De Necessitate, ejusque gradibus.

1. NEcessitas complexa, sive propositionum (de qua unâ hic agitur) est nexus naturalis & insolubilis prædicati cum subjecto. 2. Il- *Arist. 2. post.* lius * 3. sunt gradus, *De omni, per se, & qua- l. 1. c. 4. tenus ipsum.*

Q. An itaque potest una propositio necessaria esse talis magis, quam alia? R. Potest, sicut ex veris una potest esse verior aliâ: *non quidem ex parte formæ*, quæ consistit in firmitate nexus terminorum, sed 1. *Ratione objecti, seu fundamenti*, quod in una potest esse magis immutabile, quam in alia (licet in utraque immutabile:) ita hæc propositio, *Deus est omnipotens*, est verior & magis necessaria, quam ista, *Ignis est calidus*. 2. *Quoad nexus reciprocationem sive extensionem*, sic ea prop. est magis necessaria, in qua tenet ex æquo necessitas, tum ex parte prædicati, tum subjecti, quam ea, ubi tenet ex parte solius prædicati: Ita hæc prop. *Homo est risibilis* necessitate superat sequentem, *Homo est animal.*

3. Propositio de omnes duplex est,

1. Prioristca (sic dicta, quod eam tractat Arist. in lib. Priorum,) & eadem est, cum prop. universali.

2. Posterioristica, cujus prædicatum subjecto universali, & semper, inest.

Q. 1. An ergo potest prædicatum convenire omni, & non semper? R. 1. *De omni Prioristicum* nonnulli sic exponunt, ac si in eo non esset attendenda veritas propositionis, sed nuda quantitas; At 2. ponamus etiam veritatem attendendam, non necesse est ut quod convenit omni, conveniat semper, absolutè; sufficit, si in certo statu: unde, Hæc prop. *Omnis arbor viret* (i. e. tempore à natura præstituto) vera erit *prioristicè*: *hæc autem*,

autem, omnis arbor eſt vivens, vera erit poſterioriſtice.

Q. 2. Quid vero cenſendum eſt de propoſitionibus univerſaliter & verè negantibus, qualis eſt iſta, nullus homo eſt lapis? Cum enim ſemper ſint veræ, ſequitur eſſe neceſſarias, ſed in quo gradu?

R. In hoc primo, non tamen directe & per ſe, ſed reductivè tantum, & obliquè, quatenus ſcil. ad affirmantes (infinitas) ſunt reducibiles: v. g. *Nullus Homo eſt lapis*, ad iſtam, *Omnis homo eſt non lapis.*

4. Propoſitionis per ſe neceſſariæ 4 vulgo numerantur gradus. 1. eſt, ubi prædicatum eſt vel ipſa definitio eſſentialis ſubjecti, vel illius pars. Hæc autem vel Genus, vel differentia. Utrunque vel proximum, vel remotum; aſt utrum horum hoc loco, perinde eſt. e. g. *Homo eſt animal, eſt corpus, eſt rationalis, eſt riſibilis, eſt animal rationale.* Notandum ſufficere ad hunc perfeitatis modum, ſi prædicatum ſaltem imitatur rationem Generis, etſi non ſit proprie Genus; ut in prædicationibus tranſcendentibus, ubi ens dicitur de ſuis inferioribus: conſtat enim ejuſmodi propoſitiones eſſe neceſſarias, idque per ſe, neque tamen ad ullum alium Perfeitatis modum revocabiles.

5. Propoſitio per ſe 2do modo, eſt quando prædicatum eſt proprietas conſequens eſſentiam ſubjecti; ut iſta, Sol eſt lucidus.

Ubi bene monent * nonnulli, 1. *Ex parte ſubjecti*, quod nihil refert utrum ſit primum & adæquatum, vel remotum ſeu inadæquatum; unde hæc propoſitio erit per ſe 2o. modo, *Equus eſt mobilis*, non ſecus ac iſta, *Corpus eſt mobile.*

* *Conimbr. 1. poſt. c. 4. q. 1. art. 3.*

2. *Ex parte prædicati*, nimirum ſufficere, ſi prædicatum dicatur de aliquo eſſentialiter, in cujus definitione continetur ſubjectum. v. g. *Homo eſt Qualis*, quia vox *Qualis*

dicitur de Risibili, ad cujus definitionem concurrit homo (illius subjectum) erit ista quoque prop. in 2do modo per se. 3. *Ex parte utriusque, tum subjecti, tum prædicati*, sufficit huic modo si & prædicatum & subjectum *per se* conveniant alicui tertio, quod illorum utriusque definitionem ingreditur. Ut hic, *nutribile est augmentabile*, nam utrumque perse convenit viventi, quod etiam pars est definitionis utriusque.

6. Binis hisce modis opponitur non nisi unus *per accidens*, quando scilicet prædicatum neque constituit, neque consequitur essentiam subjecti; (proinde duo isti modi habent tantum rationem unius ad primum modum per accidens.) e.g. *Equus est phaleratus.*

7. Tertius modus per se est in propositionibus tantum secundi adjacentis, ubi scilicet esse, vel existere prædicatur de substantia: ut *Avis est.* Cum autem existentia prædicatur de accidente, efficitur secundus modus per accidens; ut *velocitas est.*

8. Verum, ut quod res est dicamus, indignus est iste modus qui statuatur esse per se, cum existentia substantiæ (creatæ) non sit ei necessaria, neque efficit prædicationem de omni (qualis esse debet omnis per se.)

9. Quartus modus per se est quando causa, vel effectus externus est prædicatum propositionis. Per causam externam intellige vel efficientem, vel finalem. Exempla efficientis, *Equus ferocit*, *Homo sermocinatur*, *Eclipsis est interpositio terræ*, &c. Exempla finalis, *Homo erectus est ut cœlum intueatur*; *pulmones necessarii sunt ad refrigerandum Cor*, &c. Modus tertius per accidens ei oppositus, est cum causa fortuita in propositione aut prædicatur aut subjicitur, ut, *Hostem petens occidit amicum.*

10. Sed neque hic quartus modus est strictè *per se*: omnis enim prædicatio per se debet esse in casu recto; ac

sic

ſic neque effectus prædicatur de cauſâ efficiente, & finali, neque hæ vicisſim de illo. Non enim eſt Eclipſis interpoſitio Terræ, ſed aliquid conſequens interpoſitionem. Sic & in reliquis. Igitur tenendum eſt, diſtributionem iſtam per ſcitatis Ariſtotelicam in quatuor modos non eſſe univocã, ſive ſpeciebus omnibus ex æquo accomodandam: nec hoc ipſe diſſimulat * Ariſtoteles, qui modos per ſe Demonſtrationis utiles recenſens, binos tantum priores enumerat.

*1. *Poſt. c. 6. t. 1.*

Notandum modos omnes per accidens à Demonſtratione penitus exterminari.* Ratio eſt, quia accidentia nulla (intellige communia) ſunt neceſſaria, proinde nihil faciunt ad Demonſtrationem, quæ conſtat ex neceſſariis.

1. *Poſt. c. 6. t. 1.*

10. Quatenus ipſum, ſeu univerſale primum (καθόλου πρῶτον, ut vocat Ariſt.) eſt talis neceſſitas, in qua nexus eſt reciprocus prædicati & ſubjecti; ut hic, *Homo eſt rationalis, Homo eſt riſibilis.* Apud Ariſtotelem ſic definitur, ὃ ἂν καθ' παντὸς τὸ ὑπάρχῃ, καὶ καθ' αὐτὸ, καὶ ᾗ αὐτό.

1. *Poſt. c. 4. t. 9.*

Unde ſequitur ad propoſitionem *Catholicam* tria concurrere: 1. *Vt ſit de omni & per ſe* (nam gradus poſterior ſemper includit priorem) 2. *Vt prædicatum conveniat ſubjecto, quà tale eſt.* 3. *Vt conveniat primo* (quod idem fere valet ac reciproce) ideoque dicitur καθόλου πρῶτον; Hæc autem primitas poteſt eſſe vel cauſæ, vel ſubjecti, vel utriuſque, de quâ ſuperiùs.

11. Cæterum quid ſit intelligendum per [*quà tale, ſeu quatenus ipſum*] non uſque adeo inter omnes convenit. Ne crucem figamus junioribus, verbo dicimus, prædicatum convenire ſubjecto *quà tali*, eſt ei proximè convenire ſecundum & per eſſentiam ſuam, (i. e.) ſubjecti, ut *Homo, quà Homo eſt rationalis, aut riſibilis*, utrunque prædicatum convenit ſubjecto per eſſentiam ſuam, ita ut qui concipit hominem, neceſſe eſt ut eum concipiat eſſentialiter rationalem & riſibilem, licet iſtud ut *conſtituens*, hoc, ut *conſequens*.

Q. Quid

1. *Poſt.* c. 4. t. 11. Q. Quid ſibi vult Ariſtoteles, cum dicit τὸ καθ' αὐτὸ καὶ ᾗ αὐτὸ ταυτὸν; hoc eſt, Per ſe, & quatenus ipſum idem ſunt.

R. 10. Intelligendum hoc eſſe de iſtis tantum prædicatis *per ſe*, quæ reciprocantur cum ſuis ſubjectis; aliàs non erit prædicatio *quatenus ipſum*, ut ex §. 11. ſatis liquet.

Proinde dicimus 2do idem eſſe Quatenus *ipſum*, *& per ſe* (ſic ſumptum,) *materialiter*, ſeu quoad rem, non vero *formaliter*, & ratione, ſeu conceptu mentis: nam in gradu *per ſe* nil aliud ſpectatur, quàm perfectas, i. e. ne prædicatum conveniat ſubjecto per accidens, cui ſuperaddit *Quatenus ipſum* conceptum reciprocationis.

CAP. III.

De Præcognitis, Præcognitionibus, & Quæſtionibus.

DEmonſtraturus aliud quærit, aliud præcognoſcit. Quærit utrum homo ſit riſibilis, præcognoſcit dari tum hominem, tum riſibilitatem.

2. Præcognita in omni Demonſtratione ſunt tria, Subjectum, Paſſio (ſeu Proprietas) & Dignitas, ſive Principium.

3. Quod de illis præcognoſcitur (aliqui modum præcognoſcendi vocant, rectius objectum formale) dicitur Præcognitio.

4. Subjectum illud eſt, de quo Demonſtratu Paſſio, ut Luna, de qua Eclipſis; eſtque ſemper mino extremitas in Syllogiſmo. Paſſio eſt proprietas (au affectio)

affectio) de ſubjecto demonſtrabilis; eſtque ſemper minor terminus. Dignitas, ſive Principium eſt propoſitio, indemonſtrabilis quidem ipſa ſed, per quam fit Demonſtratio, utpote per ſe nota, & *aſſenſu digna*, unde nomen ei *Dignitatis* (ceu *Axiomatis*.) Hæc ubi tantum ſupponitur, *Poſtulati* vel *Hypotheſis* nomen induit: & quando reſolvitur in principium incompl. ceu eſſendi, conſtituit medium terminum.

5. Præcognitio duplex eſt

1. Senſitiva, quæ præparans & originaria dicatur, de qua nunc non agimus.

2. Intellectiva, Eſtque duplex,

vel

1. Præmiſſarum, *quam agentem & efficientem* vocant.

2. Terminorum (ſubjecti ſcil. & prædicati) quæ *dirigens* appellatur.

6. Præcognitiones ejuſmodi ſunt duæ in genere, Quod ſit, & Quid ſit. Faciunt nonnulli 4. in ſpecie, nimirum duplex quod ſit, ſimplex, & complexum, duplex itidem *Quid ſit*, Nominis, & Rei. *Quod ſit* ſimplex pertinet ad nudam exiſtentiam ſubjecti, quod ſcilicet ſit in rerum natura: *Quod ſit* complexum, ad ejus exiſtentiam in ſubjecto, quando accomodatur ad Paſſionem (quæ certe ipſa quæſtio eſt, non præcognitio) vel ad ejus veritatem, cum refertur ad Principium v.g. Quod hæc propoſitio ſit vera, *Omne rationale eſt riſibile*.

7. De ſubjecto præcognoſcendum eſt omnino *quod ſit* ſimplex, ſive quod exiſtat, nam *de non ente nulla erit Demonſtratio*. Præcognoſci quoque par eſt Quid ſit nominis, ſive quid ſignificet: nam idem eſt Demonſtraturo ignorare exiſtentiam ſubjecti, & ſignificationẽ vocis per quã nobis innoteſcit. Quin & (ſalvo aliorum judicio) præcognoſcitur de ſubjecto *Quid ſit rei*, ſive in quo illius eſſentia conſiſtit,

ſiſtit. Niſi enim ante ſcivero, v. g. Hominem eſſe rationalem, qui ſcire potero eum eſſe riſibilem, cum hoc non ſit aliunde quam ex illo demonſtrandum? Prænognitionem ejuſmodi ſaltem confuſam nemo negat.

8. De paſſione prænognoſcitur illius Quid nominis, haud vero Quid rei. Hujus enim eſſentiam ingreditur ſubjectum, quod concipitur vel

1. Abſolute,
2. Relatè ad ipſam proprietatem:

Priori modo ſubjectum prænognoſci *quid rei* ſit, ſuperius aſſeruimus; poſteriori negamus. Nam dato v. g. Hominem eſſe riſibilem, quorſum imus demonſtratum? Non illud prænognoſcitur, ſed quæritur.

9. De Principio, prænognoſcitur illius quod ſit, i. e. quod ſit verum, aliàs nullam dabit ſcientiam concluſionis. Quid ſit *Principii* nec definitione, nec demonſtratione cognoſci poteſt: Non definitione, quia non eſt definitio complexorum; non demonſtratione (ſaltem in ſuâ ſcientia) nam ſic non eſſet principium.

10. Quæſtiones duæ tantum ſunt, numero Prænognitionum *in genere* æquales. (Hinc illud Ariſtotelis; *Tot ſunt ſcita, quot quæſita.*) Qua-
L. 2. poſt. rum prima eſt, *utrum ſit*, *ſeu potius inſit*
c. 1. t. 1. (alias erit Prænognitio) ut, *An Luna Eclipſabitur*: altera *cur ſit*, qua quæritur cauſa exiſtentiæ prædicati concluſionis in ſubjecto, v. g. *Cur Luna Eclipſabitur.*

11. Binis iſtis quæſtionibus totidem alias diſertè

diſertè annumerat. Ariſtot. vz. Quod ſit, & Quid ſit. Hoc non levem creat interpretibus moleſtiam. Aſſerimus nos 1. fruſtra omnino eſſe (ad mentem Philoſophi) ſtatuentes Quod ſit (vel quod hic idem eſt, *an ſit*) ſimplex, reſpectu paſſionis eſſe quæſtionem, non autem ſubjecti, cum ille ad ſubjectum διαρρήδην accomodat, *An ſit Centaurus*, *An Deus*. Proin

Poſt. l. 2. c. 1.

2. Dicimus non hoc voluiſſe Ariſtotelem (etſi more ſuo lubricum ſatis, & tenebricoſum) quod *An ſit*, ſive *Quod ſit* (incomplexum) ſit quæſtio *ſecundum ordinem doctrinæ demonſtrativæ*, etſi *quoad ordinem naturæ* (in quo ante quodammodo quæritur res, quam invenitur, aut cognoſcitur) quæſtionem eſſe nihil impedit. Eodem fere recidit quod ab aliis reſpondetur, vz. *An ſit* eſſe quæſtionem *in parte doctrinæ præparatoria*, præcognitionem *in parte ſcientifica*.

CAP IV.

De variis Demonſtrationis Diviſionibus.

1. DEmonſtratio quadrifariam diſtribuitur, ex parte

1. Medii, in Quod, & Propter Quid, ὅτι & διότι.
2. Subjecti, in univerſalem, & particularem.
3. Qualitatis, in affirmativam & negativam.
4. Principii, & Methodi, in oſtenſivam, & ducentem ad impoſſibile.

2. Demonſtratio Quod (vel ὅτι) in qua prædicatum

dicatum concluſionis probatur ineſſe, vel non ineſſe ſubjecto, ſed non per cauſam proximam.

Eſtque pro duplici medio, duplex,

1. Quæ fit per cauſam remotam, ſed non reciprocam, & ſolet confici in Cameſtres; qualis eſt iſta, Omne Animatum nutritur, ſtellæ non nutriuntur, ergo non ſunt Animatæ.
2. Quæ fit per effectum proximum, & neceſſarium; qualis iſta, Quæ non ſcintillant, prope ſunt, At Planetæ non ſcintillant, ergo prope ſunt.

3. Demonſtratio propter quid ea eſt, in qua effectus (ſive paſſio) Demonſtratur ineſſe ſubjecto per cauſam proximam, eamque vel efficientem vel finalem.

Exempl. demonſtr. per cauſam prox. eff.

Omne corporeum eſt Quantum,
Cælum eſt Corporeum,
Ergo *Cælum eſt Quantum.*

Exempl. demonſt. Ὅτι per cauſam finalem.

Illud ſine quo Reſpublica floreſcere non poteſt, eſt maximi faciendum. At ſine Academiis Reſp. florere non poteſt, ergo Academiæ, &c.

Q. 1. Quomodo differt demonſtratio Ὅτι à potiſſima?

R. Tanquam genus à ſpecie: nam Ὅτι potiſſima eſt ea ſola, *in qua paſſio demonſtratur de ſubjecto ſuo primo & adæquato,*

quate, per cauſam efficientem proximam, ipſius ſubjecti conſtitutivam; ut quando riſibilitas de Homine concluditur per Rationalitatem.

Q. 2. Quales eſſe propoſitiones oportet in tali Demonſtratione?

R. *Reciprocas omnes*, proinde & neceſſarias ſecundum omnes gradus neceſſitatis.

Q. 3. Quid vero cenſendum eſt de Demonſtratione ὅτι, ea potiſſimum quæ fit per effectum, cum neque ex primis, neque notioribus, neque cauſis conſletur?

R. 1. Talis demonſtratio poteſt eſſe ſpecies Analoga Demonſtrationis, etſi non univoca. 2. conſtat eſſe ſpeciem univocam, ſi Demonſtratio ſecundum definitionem ejus priorem ſumatur, cum æque ſit ſyllogiſmus ſcientificus, ac διότι, modo vox iſta [*ſcientificus*] ſenſu laxiore ſumatur, de quâ ſuperiùs. Quin 3. effectus in tali caſu eſt & prior & notior, quanquam non *quoad naturam*, tamen *quoad nos* (i. e. priùs cognoſcitur) unde & cauſæ nomen ſubire poteſt, 1. *cognoſcendi*: 2. *eſſendi*, non quidem ſimpliciter, (hoc enim eſt impoſſibile,) ſed quatenus eſt medium, & proinde cauſa, cur inſertur concluſio demonſtrativa cauſæ per effectum.

Q. 4. Nonne datur demonſtratio διότι per formam & materiam, perinde ac per efficientem & finem?

R. Non *quà ſunt talia*; quia medium, etſi poſſit eſſe vel forma vel materia ſubjecti, ſemper tamen eſt vel efficiens, vel finis paſſionis demonſtrandæ: v. g. Anima rationalis, quæ eſt forma Hominis, eſt efficiens riſibilitatis.

At dices, Rationale ingreditur Demonſtrationem ut forma, ſi non in Propoſitione, ſaltem in Aſſumpto, ubi prædicatur de ſubjecto (Homine) ut forma.

Verum

Verum facilis est responsio, formam scilicet ingredi Demonstrationem, non tamen primariò & per se, quà talem, sed tantum secundariò & gratia passionis, quam ut efficiens (non ut forma) demonstrat de subjecto; Vis insuper præcipua Demonstrationis Propositionem sequitur, non Assumptum.

4. Demonstratio universalis est, in qua prædicatum conclusionis convertitur cum subjecto; Particularis, ubi non: Ut si demonstretur *Respirabile* de Animali, erit Demonstratio universalis; si de Bove, particularis. Huic illam præfert Aristoteles, utriusque audita causa, Post. l. 1. c. 24.

Rationes hæ sunt præcipuæ:

1. Quia in Universali magis ostenditur causa cur res sit, quippe cujus subjecto inest proprietas Demonstranda adæquatè & per se (intellige neque per accidens, neque per aliud.)

2. Quia universalis Demonstratio est capacior particulari, utpote qua plura cognoscimus.

3. Quia universalis virtute continet particularem, non vice versa.

5. Demonstratio affirmativa est in quâ passio Demonstratur inesse subjecto: Negativa ei contraria. Affirmativæ primas meritò defert Aristoteles, *Post. l.* 1. *c.* 25.

Nam 1o simplicior est affirmativa, & magis uniformiter se habet, cum ea ex solis constat affirmantibus; negativa, ex præmissa una tantum negante, altera affirmante componitur.

2. Quia affirmationes multo magis conducunt ad scientiam

ſam quam negationes: Illæ enim oſtendunt quid res ſit iſtæ tantum quid non ſint.

3. Quia concluſio affirm. magis accedit ad naturam Principii, utpote quæ ſine negativa eſſe poteſt, non hæc ſine illa.

6. Demonſtratio Oſtenſiva (quæ meliùs directa dicitur) eſt quæ directè probat prædicatum Concluſionis ineſſe ſubjecto; Eſtque uſus multò frequentiſſimi.

Ducens ad impoſſibile (ſeu obliqua) ea eſt, in quâ Concluſio demonſtratur per præmiſſam ei contradictoriam; ſicut in Reductione Syllogiſmorum traditur.

Non deſunt qui hanc negant veram eſſe Demonſtrationem, cujus tamen (permagnus uſus (dum ſaltem *Oſtenſivæ* robur, ubi opus, ſuppeditat) ab omnibus agnoſcitur.

Q. 1. Utrumne ergo poſſunt principia communia ingredi Demonſtrationem oſtenſivam?

R. Principia iſta ſpectari poſſunt, vel 1. *Diffuſiſmè*, in tota ſcilicet communitate ſua, & ſub propriis ſuis, ut ajunt, terminis; ut, *Totum eſt majus qualibet ſui parte, Idem non poteſt affirmari & negari de eodem*: vel 2. *Reſtrictè*, ad certam ſcilicet materiam, putà *magnitudinem, numerum*, aut hujuſmodi.

Priore ſenſu, etſi non expreſſe, actu & formaliter, implicitè tamen & virtualiter ingrediuntur demonſtrationem: Ratio eſt, quia principiorum omnium *propriorum* veritas in *communibus* radicatur; quod autem ex ramo actualiter, ex radice virtualiter percipitur. Aſt utrum principia communia (etiam coarctata) ingrediantur Demonſtrationem actu, & formaliter, inter Dialecticos haud uſque adeo convenit. Certe quodin demonſtrationem potiſſimam non eo nomine admittuntur, indicio eſt, quod cum nullo ſubjecto reciprocantur, utpote quæ non hoc magis quam illud per ſe reſpiciunt. In Demonſtrationi-

ἵνα ὅτι cur illis locus denegetur, nihil suadet, modò ne citra necessitatem (à pervicaci Disputante impositam) accersantur.

Notandum tamen quod in Demonstratione ad impossibile ducente actu & formaliter adhibenda sunt principia communia, seu potius communissima; quoad enim ad ista perventum fuerit, non est satis concluſa impossibilitas.

Q. 2. Quò vero respicit Aristoteles 1. *Post.c.7. initio.* in celebri isto axiomate, οὐκ ἐστὶν ἐξ ἄλλου γένους μεταβάντα δεῖξαι, hoc est, non licet Demonstranti migrare à Genere ad Genus?

R. 1. Per *Genus* (sensu aliis minus usitato, sed ipsi satis familiari) intelligit Philosophus subjectum scientiæ alicujus complexæ, & totalis, de quo affectiones Demonstrantur. Sic enim se ipse explicat, Ibid. §. 2â.

2. *Migrationem* istam (sive transitum) attendendam esse potissimum *ex parte medii seu principii Demonstrativi*; adeo ut sensus (saltem præcipuus) in hunc quasi canalem derivetur. *Non licere conclusiones unius Scientiæ per principia alterius Demonstrare*, v. g. conclusiones Physicas per principia Mathematica. Ratio est, quia suis quæque scientia limitibus concluſa habet subjectum, affectiones, & principia, adeo ut qui unum horum aliunde accersit, eâdem fere opera trahit omnia. Hinc enim confusa quoque erunt subjecta Scientiarum, contra regulam, *unitas scientiæ pendet ab unitate subjecti* (intellige formalis & adæquati.)

Verum 3o. tenet hoc tantum in *demonstratione ostensiva*: nam in eâ quæ ducit ad impossibile necesse habet ut nobis accersamus *principia communia*: Et * *Ibid.t.5.* (* quod ipse monet Aristoteles) excipiendæ sunt *Scientiæ subalternatæ*, quales sunt Geometria, & Optica, Arithmetica & Musica; In istis enim con-

conclusiones inferioris (putà opticæ) sunt magnam partem hauriendæ ex principiis scientiæ superioris (puta Geometriæ.)

Q. 3. Ad istam vero subalternationem scientiarum quid requiritur?

Vox, *subalternatio*, duplicem præfert sensum,

1. *Generalem*, quo scientiarum altera alteri quovis modo (præsertim ratione subjecti) subordinatur: ita omnes scientiæ Metaphysicæ subalternari dicantur, nam singularum subjecta sub ejus continentur.
2. *Specialem*, sic autem hæc tria exigit,

1. Ut subjectum scientiæ subalternatæ includatur in subjecto subalternantis; ita Musicæ (*numerus sonorus*) in subjecto Arithmeticæ.

2. Ut subjectum subalternatæ superaddat conditionem aliquam accidentalem eidem subjecto subalternantis: sic Musica adjicit *Sonorum* Numero, Optica *visibile* magnitudini.

3. Ut conclusiones scientiæ inferioris (sive subalternatæ) in auxilium sibi accersant principia superioris, quod ante diximus.

CAP. V.

De Affectionibus seu Potentiis Demonstrationis.

1. AFfectiones Demonstrationis tres solent assignari. 1. Analysis. 2. Regressus. 3. Convertibilitas in definitionem.

2. Analysis est Resolutio (Demonstrativa) effectus in suas causas primas, seu efficientes, seu finales. Estque necessaria ad plenam effectus prioris comparandam scientiam. Ratio est, quia causa posterior est effectus prioris, atque adeo per eum Demonstrabilis: proinde antequàm integra perficiatur Demonstratio, non perficitur scientia.

3. Res exemplis illustranda.

1o. In causa efficiente; v. g. si demonstratur *descensus Pluviæ* per dissolutionem nubis, ea autem per gravitatem, illa rursus per constipationem partium vaporis, hæc iterum per frigus, istud demum per causam non modo.

1o. *Privativam* (ea enim proprie causa non est) *vz.* defectum radiorum solarium, qui ad locum ubi generatur pluvia (mediam scilicet Aeris Regionem) minimè reflectuntur, verum etiam

2o. *Positivam*, ipsam nempe vaporis formam, qui cum sit *originaliter* nihil aliud quam Aqua (rarefacta) vel Terra Aquæ permixta, ad frigiditatem sibi naturalem, *vi formæ*, revertitur. Hic pedem figit Demonstratio, nec amplius promovetur.

2o. In *causa finali*, v. g. Libros sibi comparat Scholasticus

lasticus ut legat;legit, ut discat;Discit,ut doceat;Docet,ut benefaciat,Benefacit , ut Deo obtemperet , obtemperat ut glorificet : ex istis finibus proximior quisque demonstrat posteriorem , donec ad supremum illum,& verè ἀρχιτεκτονικὸν, omnium finem perveniatur , nempe, gloriam ἀρχιτεκτόνισσα Dei.

Q. Sed cum scientia sit cognitio rei per causam proximam , quid opus est hac Analysi,quæ ad primam usque penetrare gestit ?

R. Ad scientiam non sufficit cognitio causæ , quantumvis proximæ , *confusa* , sed requiritur *distincta* , quæ per solam habetur *Demonstrationem Analyticam*, vel , si mavis, *Analysin demonstrativam.*

4. Regressus sumitur vel

1. *Fusè* , sic idem est cum *Circulo*, in quo est quædam reciprocatio ab eodem quasi puncto ad idem.
2. *Strictè* , & sic multum discrepat à Circulo,atque ita definitur,

Regressus est reciproca Demonstratio effectus per causam , & causæ rursus per effectum , sed non eodem genere Demonstrationis.

Ratio clausulæ definitionis postremæ hæc est,quia in Regressu altera Demonstratio semper est διότι , seu à priori, altera ὅτι, seu à posteriori;unde potissimum distinguitur à Circulo , cujus utraque demonstratio supponitur esse *propter quid* , quod est impossibile ; proinde *Circulus* ab Aristotele non immerito rejicitur, 1. Post. c. 3.

Q. Cur vero rejicitur Circulus, admittitur Regressus ?

 R. Rejicitur

R. Rejicitur ille ob manifeſtas inde conſequentes repugnantias: nam hoc dato, idem eſſet prius & poſterius, notius & ignotius eodem, idque reſpectu ejuſdem; eſſet idem cauſa cauſæ, & effecti effectum; Hæc enim omnia contingerent, ſi Demonſtratio (ex prava hac hypotheſi) eſſet utrobique *propter Quid*.

Secus res habet in *Regreßu*, quod ex antedictis abunde conſtiterit: unde tuto & cum fructu poſſit uſurpari, præcipue *in phyſicis*; quod non ſemel ipſe fecit Ariſtoteles. In hoc enim licet utrunque (cauſam volumus & effectum) ſit prius & notius, *diverſo tamen genere*; alterum quoad naturam, ut cauſa; alterum ſolummodo quoad nos, ut effectus. Diſcrimen evidentius erit exemplis.

5. Exemplum Regreſſus.

Omne intenſiſſime calidum eſt ignitum,
Carbo eſt intenſiſſime calidus,
Ergo eſt ignitus. Hæc eſt demonſtratio ὅτι, cauſæ ſcilicet per effectum.

Regreſſus facilimè ita conficitur,

Omne ignitum eſt intenſiſſimè calidum,
Carbo eſt ignitus,
Ergo &c. Hæc eſt Demonſtratio διότι, nempe effectus per cauſam.

Hujuſmodi Regreſſus non male aſſimilabitur *viſioni reflexæ, ſive ſpeculari*, qua oculus videt ſeipſum, per ſpecies nimirum ab ipſo rectà Emanantes ad uſque ſpeculum, veluti cauſam; perque eaſdem à ſpeculo reſilientes, ut effectum.

Præmittendum quod Argumentatio circularis ea crebro dicitur, quam Ariſtoteles λαμβάνειν τὸ ὃν ἀρχῆ, *ſive petitionem*

titionem principii appellavit; in qua vel idem probat ſeipſum, vel unum ignotum aliud, vel denique Demonſtrationi *redit labor actus in orbem:* Imò in κοκκισμὸν quendam (quo ſcilicet idem probat ſeipſum) recidere omnem Circulum notavit philoſophus: Exemplum *Poſt. l.* 1. *c.* 3. *q.*6. Circuli quem ante definivimus ſit illuſtris ille *Pontificius* in Scholis *Reformatis* πολυθρύλλητος, in quo contendunt nonnulli S. Scripturæ authoritatem Demonſtrari poſſe per eam, quæ eſt *Eccleſiæ*, hujuſque ſimiliter per eam quæ eſt *Scripturæ*, & utrinque (aliàs Circulus non eſſet) *à priori*. Quærenti enim, quid eos *primum* movet ad fidem habendam Scripturæ, reſpondent aliqui, *Authoritas Eccleſiæ*; quid primùm authoritatem Eccleſiæ agnoſcere, Reſp. *S. Scriptura.* Nos hic *Regreſſum* facile admittimus, *Circulum* excludimus.

6. Reſtat ultima (quam vocant) Demonſtrationis Affectio, quæ eſt ejus Convertibilitas in Definitionem. Ubi notandum 1o. de ſola hic agi definitione paſſionis, non autem ſubjecti. 2o. definitionem paſſionis eſſe vel

1. Partialem, quæ ex ſolo conſtat genere & ſubjecto, vel ex ſolâ cauſâ: quales iſtæ; Virtus eſt habitus mentis, virtus eſt aliquid per electionem in mediocritate conſiſtens: illic genus & ſubjectum, hic cauſæ exprimuntur.
2. Totalem, quæ ex omnibus, pura *genere, ſubjecto & cauſa* coagmentatur.

In totâ Demonſtratione tota continetur Paſſionis Definitio, non quidem *actu & explicitè*, ſed *virtualiter & implicitè*: Genus & cauſa in Propoſitione, (illud *confuſè*, iſta *diſtinctè*) ſubjectum in Aſſumpto.

Apponemus exemplum tritiſſimum, in hac Demonſtratione:

Illud inter quod & ſolem corpus opacum interponitur, Eclipſatur:
At inter Lunam & Solem corpus opacum (Terra ſcilicet) interponitur.
Ergo Luna Eclipſatur.

Vides hic cauſam paſſionis (Eclipſis) demonſtratæ, conſpiciendam ſe dare in propoſitione majori, nimirum interpoſitionem corporis opaci inter Solem & Lunam; ſubjectum in minori, quod eſt Luna. Genus Paſſionis, quod eſt *Defectus Luminis*, ſurrogetur in Propoſitione pro ejuſdem nomine, & ſic habebit Demonſtratio;

Illud inter quod & Solem Corpus opacum interponitur Lumine privatur, At inter, &c. Ergo. Hinc facilè elicitur Definitio Eclipſis Lunaris, *viz:* Eſt defectus Luminis in Luna ortus ex interpoſitione Terræ inter ipſam & Solem.

P. GAS-

P. GASSENDI

De motu impreſſo.

EPIST. IV.

Contra Morinum. Diſſertatio de natura Demonſtrationis.

QUando ille (Morinus) finem non facit jactandi ſuas demonſtrationes, quæſierim duntaxat, intelligat-ne, quid demonſtrationem appellet? An-non illi ſaltem attribuet duas conditiones celebreis, *ut ſit evidens, âtque certa?* An-non ſaltem illam, ut ſit evidens? *quippe* (a) *certitudo ex evidentia pendet.* Attribuet profectò, cùm ſe demonſtraſſe non modò evidenter, ſed evidentiſſimè etiam jactet. Quæſo autem, quid rei ſit, eſſe aliquid evidens? An-non eſſe *clarum, manifeſtum, conſpicuum, in aperto poſitum, nullo velamine obductum?* Quod verò hujuſmodi eſt, an-non a quovis habente oculos apertos, & ſanos videtur? a quovis habente mentem & attentam, & ſanam intelligitur? Hoc ſanè modo evidens eſt, nivem eſſe albam, eſſe Totum unâ ſui parte majus; atque ita de cæteris.

Itaque *criterium* quo poſſit diſcerni eſſe aliquid evidens (b) ipſe eſt *conſenſus ſententium, & intelligen-*

ligentium. Quare & cùm demonſtratio res ſit evidens; criterium quo dijudicetur, aliquá-ne ratiocinatio demonſtratio ſit, erit *conſenſus, aut diſſus omnium intelligentium.* Heinc fit, ut illa ratiocinatio, quâ concluditur, Omne triangulum habere treis angulos pareis duobus rectis, cenſeatur eſſe evidens; atque idcirco demonſtratio, (c) quia nemo eſt intelligentium qui ipſi ultrò non aſſentiatur.

Quidnam proinde dicet Morinus de ſuis illis ratiociniis? An-non, ſi ſunt demonſtrationes, ſi evidentes proinde ſunt, cogent omneis, qui ea legent, ac intelligent, ad aſſenſum? Cum non faciant; quid ſequitur, niſi ut non ſint evidentia, neque proinde demonſtrationes.

Et dicet ille quidem, ut ſolet, eos omneis, qui legent, neque aſſentientur, eſſe hebetes, ſtupidos, mentíſque omninò non ſanæ: ſed quî fit tamen, ut illis ipſis idem non eveniat circa ea ratiocinia, quæ ſunt Euclidis, Archimedis, Apollonii, virorum aliorum ſubtiliſſimorum? An præ illo, iſti obtuſi, aut qui iſtos probant, & illum non probant, adeò diſtortâ mente ſunt, ut prava recta, recta prava habeant?

An dicet lectores nolle aſſentiri, tametſi intellexerint; aut nolle profiteri, tametſi mente aſſenſi fuerint? At non aſſentiri rei evidenti, ſeu veritatem manifeſtam non agnoſcere, in facultate mentis non eſt, quæ tam parum poteſt non agnoſcere veritatem illius effati, *Si ex æqualibus æqualia demas, reſidua erunt æqualia*, quoties ad illud attendent; quàm

quàm oculus non agnoſcere lucem Solis, quoties in illum reſpexerit. Et aliunde nemo eſt cordatus, qui ſeriò quidpiam profiteatur, cujus oppoſitum evidenter nôrit; quippe cum nihil, quàm ſui riſum facturus ſit, ſi id quod liceat revincere, ſive falſum oſtendere demonſtratione, defenderit, & publicé quoque ipſi evidenti demonſtrationi repugnârit.

An dicet ſuas demonſtrationes eſſe non mathematicas, ſed aut phyſicas, aut miſtas duntaxat? Verùm hæ ſunt duntaxat ſpecies ex materia ipſa petitæ; debétque ſemper omnibus eadem generalis condito demonſtrationis attribui, ac proinde ſeu phyſica, ſeu alia demonſtratio ſit, quia ſemper demonſtratio eſt, habeat oportet evidentiam, quâ generalem omnium ipſam intelligentium conſequatur aſſenſum. *Excuſatio* ſanè, quòd fieri non poſſit, ut phyſicæ demonſtrationes tam ſint evidentes, quàm Geometricæ?, *accuſatio* eſt, ſive argumentum quòd demonſtrationes non ſint, & defectu ſummæ evidentiæ pariant non certitudinem, ſed aliquam ſolùm probabilitatem.

Ex quo fit proinde, ut quæcumque ratiocinatio non (*d*)ita cogit ad aſſenſum, neque mentem (*d*) perinde facit indubiam, ac Geometrica; illa demonſtratio dici non mereatur: Signum eſt nempe ſubeſſe ſemper aliquam dubitandi anſam, ob quam aſſenſus non præbeatur, niſi cum quadam formidine; atque idcirco in intellectu gignatur non ſcientia, quæ ex demonſtratione eſt, ſed opinio, quæ ex probabili, veriſimilive duntaxat ratione.

Heinc

Heinc laudandus ſanè Ariſtoteles, cum exigere probationes, quàm cujuſque rei natura patiatur, majores prohibuit: At non idcirco, qui majores, quàm rei cujuſpiam natura patiatur, proferre non poteſt, venditare debet quas maximas habet pro demonſtrationibus, & non potius pro maximè probabilibus, quæ de re habentur.

Neque verò obſtat, quòd is, qui tuetur quampiam, quam jactat, demonſtrationem, reſponſione non careat, ad ea, quæ pariunt formidinem, ac in oppoſitum urgentur: Quippe id nihil ampliùs arguit, quàm diſceptationem inſtitui de problemate; cujus cùm neutra pars certa ſit, illa evadat probabilior, cujus propugnans fuerit ſolertior.

Ac ejuſmodi quidem ſunt, quæ diſputantur omnia; cùm ſit permirum eos, qui tuentur concluſiones oppoſitas tueri plerumque quas rationes habent, germanas eſſe demonſtrationes; & gloriari objecta omnia ſolvi à ſe facilè poſſe; ac reipſâ nunquam tacere, ſed aliquid ſemper, ſempérque comminiſci, & obloqui. Permirum, inquam, cùm *veritas ſtare ab oppoſitis partibus non poſſit*; & conſtet ea, quæ demonſtrantur, eſſe non poſſe hujuſmodi, (e) ut in diſputationem cadant; adeò proinde, ut dicere liceat, ſtatim ac videmus diſputari aliquid, demonſtrationem inde abeſſe. (f) Profectò ubi eſt demonſtratio, nuſquam auditur, *hæc eſt iſtius, hæc illius ſententia*; nuſquam proponuntur diverſarum partium rationes, objectiones, reſponſiones, inſtantiæ; ſed omnium una ſententia eſt; eadem omnium ratio, & nulla objectio.

jectio. Nam & quamvis sæpe variæ sint rationes, quibus eadem conclusio demonstratur à variis; omnes tamen ab omnibus uno consensu admittuntur, nemóque suam ita probat, quin alias pari jure probet.

Annotatiunculæ in Gassend.

(*a*) Intellige certitudinem subjecti, non autem objecti. Potest enim conclusio esse *in se* certissima, eademque tamen inevidens; *mihi* vero certitudinem habebit nullam, nisi cum evidentia conjunctam.

(*b*) Consensum intelligit Cl. Author *internum*, hoc est, ipsius mentis, non *externum*, sive signi. Neque enim nova res est assentiente firmiter *Intellectu*, aut dissentire, aut assensum suum dissimulare *Linguam*. *Tritum est*, οὐ μὴ πείσεις, οὐδ' ἂν πείσῃς.

20. Præter voluntatem ab affectibus liberam, oportet esse plenam & *rigorosè* perfectam rei intelligentiam (sive noeticam, sive dianoeticam.)

(*c*) Hoc est quod vulgo statuitur, *Habito assensu præmissarum non amplius esse liberum intellectui assentiri, vel non.* Quo nihil verius, si intelligatur de *assensu virtuali* (*formalis* enim sequitur, saltem naturâ, ut effectus causam.) Ratio est, quia neque præmissæ aliud sunt quam *expansa* conclusio, nec aliud conclusio quam *convolutæ* præmissæ: proinde necessum est ut eadem reperiatur in utrisque veritas, atque adeo qui istis assensum præbuit, ab illa cohibere (nedum dissentire) non possit. Frustra enim à præmissis conclusionem quis avellere tentaverit.

(*d*) Intellige quoad *rem ipsam*, non semper quoad *modum* pariendi assensum, unam quippe Demonstrationem

(etiam

(etiam in Geometricis) altera operosiorem esse, & longiore filo tractilem, testis est expenientia.

(e) Intellige post factam & agnitam demonstrationem, tunc enim inutilis est disputatio, quæ ante necessaria.

(f) Ista omnia & quæ sequuntur non eo spectant; ac si veram alterius demonstrationem nemo unquam ad examen aut *de facto* vocaverit, aut vocare debeat, sed quod habita semel & agnita demonstratione (per singulos, quotquot fuerint, ejusdem gradus, & quasi pausulas) non amplius est Disputationi locus, cum *contra negantem Principia non sit Disputandum.*

FINIS.